

KÁNTÁS BALÁZS

A FEHÉR MÉLYÁLLAM MŰKÖDTETŐI

**ÉLETRAJZI ADATTÁR A MELLÉKKORMÁNY,
ÁRNYÉKHADSEREG, MÁSIK ÁLLAMHATALOM?
CÍMŰ MONOGRÁFIÁHOZ**

—

**A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI MAGYAR
RADIKÁLIS JOBBOLDALI, TITKOS
FÉLKATONAI SZERVEZETEK VÁZLATOS
ARCHONTOLÓGIÁJA**

KÁNTÁS BALÁZS

A FEHÉR MÉLYÁLLAM MŰKÖDTETŐI
ÉLETRAJZI ADATTÁR A *MELLÉKKORMÁNY,*
ÁRNYÉKHADSEREG, MÁSIK ÁLLAMHATALOM?
CÍMŰ MONOGRÁFIÁHOZ

–

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI MAGYAR
RADIKÁLIS JOBBOLDALI, TITKOS FÉLKATONAI
SZERVEZETEK VÁZLATOS ARCHONTOLÓGIÁJA

ISBN 978-615-6250-55-1

Lektorálta:

Dr. habil. Fazekas Csaba PhD

Prof. dr. Zinner Tibor

Prof. dr. Borsi-Kálmán Béla DSc

Felelős kiadó–szerkesztő:

Dr. Zsávolya Zsoltán PhD

HORTHY-KORSZAK TÖRTÉNETÉNEK
KUTATÁSÁÉRT TÁRSASÁG
BUDAPEST, 2023

A csak elektronikusan publikált adattár megjelenését a Magyarhoni Zsidó Imagylet Egyesület (ZSIMA) támogatta, melynek a szerző tudományos tanácsadója, kutatója.

BEVEZETÉS
A HORTHY-KORSZAK „FEHÉR
MÉLYÁLLAM”-A – RADIKÁLIS
JOBBDALI, TITKOS FÉLKATONAI
SZERVEZETEK ÉS AZ ŐKET
MŰKÖDTETŐ SZEMÉLYEK

Miként azt a jelen adattár szerzője már számos, a témához kapcsolódó, korábbi szakmai publikációjában kifejtette: titokban működő szervezetek történetéről értekezni az egyik leghálátlanabb történetírói feladat, hiszen az ilyen organizációk jellemzően kevés iratot képeznek, vagy éppenséggel egyáltalán nem állítanak elő és hagynak hátra írott dokumentumokat... Minél nagyobb továbbá az időbeli távolság, annál nehezebb a mindenkori kutató számára egy szervezet múltbeli tevékenységét bármilyen módon is nyomon követni, rekonstruálni. Márpedig a magyar történelem viharos időszakai közé tartozó Horthy-korszak, főként annak első néhány éve

bővelkedett – elsősorban jobboldali, irredenta eszmék mentén szerveződő, és ezzel persze nem szükségszerűen együtt járó módon, de igen gyakran az antiszemitizmust sem nélkülöző – titkos társadalmi egyesületekben, társaságokban, szövetségekben, melyek a politikai életet is bizonyos mértékig befolyásolták. E titokban működő szervezeteknek olykor volt legális fedőszervezete (a legálisan bejegyzett egyesületek egyébként pártpolitikai aktivitást a korabeli jogszabályok szerint elvileg nem folytathattak) valamilyen társadalmi egyesület formájában, olykor pedig informális keretek között, csupán a tagok közti szóbeli megbeszélések és utasítások alapján fejtették ki a tevékenységüket. Miként azt Mester Miklós történész, országgyűlési képviselő és kultúrpolitikus, a Horthy-korszak egyik jelentős történelmi tanúja – aki persze maga is számos ilyen titkos szervezetben tag volt – írja érzékletesen emlékirataiban:

„Létezett egy tucatszámú titkos, féltitkos és igen zárt, exkluzív tagsággal rendelkező társaság, melyek berkeiben dőlt el lényegében, hogy a vezető pozíciókat kikkel töltik be, hogyan állítják össze a kormányzó-pártot, kik indulhatnak képviselőként, kik lesznek az ispánok, alispánok, szolgabírók, csendőrparancsnokok, kik kerülhetnek be a kormányzó szűk tanácsadói körébe.”¹

Mielőtt azonban rátérnék arra, melyek is voltak a két világháború közötti korszak valóban létező és valós politikai érdekérvényesítő képességekkel rendelkező legjelentősebb titkos társaságai, melyek befolyását azonban hangsúlyozottan nem érdemes misztifikálni és túlbecsülni, érdemes egy rövid, elméleti jellegű kitérőt tenni azt illetően, jellemzően mit is ért a nemzetközi szakirodalom a *titkos társaság* fogalma alatt, illetve az ilyen társadalmi

---

¹ Régebben: OSZK 1956-os Intézet OHA – 45. sz. 53. Mester Miklós-interjú. Készítette Gyurgyák János – Varga Tamás 1986-ban. A memoárt – miután az Intézetet megszüntették – a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár őrzi (HU-VTIL) napjainkban. Idézi: SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017, 78.

szervezeteknek mely típusai, altípusai ismertek. Mivel munkám alapvetően nem elméleti, hanem történeti orientáltságú mű, elsősorban politika- és hadtörténelmi szakmunka (hadtörténelmi, mert a magyar radikális jobboldali titkos szervezetek egy jó része a magyar haderő félhivatalos kiegészítő alakulataként is funkcionált), így az erre vonatkozó, definitív jellegű elméleti kitekintést igyekszem rövidre fogni, habár vizsgálódásom során végig igyekszünk nem csupán politika- és had-, de társadalom- és művelődéstörténeti szempontokat is igyekszem figyelembe venni.

A téma könyvtárnyi nemzetközi szakirodalma szerint, bár a definíció kissé közhelyszerű, de *titkos társaságnak* nevezünk minden olyan szervezetet, amely a következők közül legalább egy tulajdonsággal rendelkezik: titkos tagság, titkos szervezeti felépítés, titkos szabályzat, titkos tanítás, titkos csoportosulás,

titkos tevékenység.² A legalább részben vagy egészben titkosan működő szervezetek története természetesen szinte egyidős magával az emberiséggel, ugyanakkor, mint azt már fentebb is említettem, jellemzően kevés adatot szolgáltatnak ki magukról a kívülállóknak, illetve kevés értékelhető forrást képeznek és hagynak hátra, ezért a történetük nehezen kutatható, a róluk szóló hiedelmek, legendák, összeesküvés-elméletek pedig még nehezebben választhatók el a valós történelmi tényektől.

A titkos társaságokon belül három vagy négy nagyobb alcsoport különböztethető meg: ezek a vallási, a politikai/politizáló, valamint a bűnöző titkos társaságok. Egyes szerzők továbbá joggal negyedik, önálló kategóriaként kezelik a beavatási titkos társaságokat (ilyen például a hosszú múltra visszatekintő, máig közismert szabadkőműves mozgalom). A beavatási titkos társaságok azonban, noha nem feltétlenül tűznek ki deklarált vallási vagy

---

² Lásd például: David V. BARRETT, *Titkos társaságok. Az ősiektől és rejtettektől a modernekig és álcázottakig*, ford. DARÓCZI Enikő, Budapest, Gold Book Kft., 2001, 10–19.

politikai célokat, illetve a tevékenységük sem feltétlenül törvénytelen, sok esetben egyúttal a fenti három kategória valamelyikének a megjelenési formái, hiszen a tagság jellemzően a titkos vallási, politikai és bűnözői szervezetekben is bizonyos formalizált elemeket tartalmazó (pl. próba- és eskütétel) beavatási ceremónia útján nyerhető el.³

A vallási titkos társaságok nagy része eredetileg valamely általánosan elfogadott hitelvvel ellentétes nézetet valló szekta. A szekta, azaz általában egy valamely nagyobb vallási felekezetből kivált, annak egyes tanait megtagadó, és csak egy bizonyos dogmarendszer vagy vallási tanító tanításait elfogadó vallási csoport, önmagában még nem titkos társaság, csak akkor válik azzá, ha zárt, ezoterikus közösséggé alakul, amely a be nem avatottak előtt el is titkolja a tanait és rituáléit, mint például az alaviták, taríkákat és drúzokat az iszlám valláson belül. A vallási titkos társaságok

---

³ Vö. Jean-François SIGNIER, *Titkos társaságok*, Athenaeum Kiadó, Budapest, 2006.

általában erősen elitisták, és hitük szerint az Istenhez/istenekhez vezető út csak egy szűk, kiválasztott kisebbség, a beavatottak számára megismerhető, a többi ember, az avatatlanok pedig alkalmatlanok az isteni kinyilatkoztatás megértésére és befogadására.⁴ Lehet egy vallási szervezet titkos társaság akkor is, ha maga a tagság ténye titkos, ez egyébként a múltban például az eretnek keresztény mozgalmaknak is jellemzője volt, hiszen ugyanazon vallás a domináns irányzata, a katolicizmus részéről üldözésnek voltak kitéve.⁵ De vallási titkos társaságokra emlékeztettek a történelem során a különböző gnosztikus vallások felekezetei, ugyanakkor például sokan vallási alapú titkos társaságnak tartják a keresztény vallás római katolikus irányzatán belül működő, állítólag jelentős politikai befolyásra is törekvő, vagy azzal egyenesen rendelkező szervezetet, az

---

⁴ A vallási titkos társaságokról/titkos vallási felekezetekről lásd bővebben például: David V. BARRETT, *The New Believers. Sects, 'Cults' and Alternative Religions*, London, Cassel Publishing, 2003.

⁵ SIGNIER, i. m. 10–11.

Opus Deit is, noha ennek titkos tevékenysége és céljai korántsem bizonyítottak.⁶

A politikai titkos társaságok értelemszerűen meghatározott politikai célok megvalósítása érdekében létrejövő társadalmi szervezetek. Titkosságuk és szervezeti formájuk részei a politikai stratégiájuknak, és az általuk kitűzött politikai cél elérése után rendszerint megszűnnek, de ha nem, akkor új működési területet találnak maguknak, ami többnyire illegális tevékenységet, bűnözést jelent. A politikai titkos társaságok létrejöhetnek a fennálló államrend megdöntése céljából, ebben az esetben illegális szervezkedésekről beszélünk, de ritkább esetben akár éppen annak megőrzésére is, mint a – jellemzően elnyomó – kormányzat egyfajta meghosszabbított, láthatatlan kezei, ilyenkor pedig titkos állami vagy kvázi-állami szervekről beszélünk.⁷ A titokban működő politikai szervezetek gyakran folyamodnak erőszakos eszközökhöz a céljaik

---

⁶ Uo. 70–73.

⁷ Uo. 134–135.

elérése érdekében, az egyes forradalmár mozgalmak a fennálló politikai hatalom megdöntése céljából például a történelem során számtalan alkalommal követtek el merényleteket, terrorcselekményeket, vagy robbantottak ki felkeléseket. Ilyen titkos politikai szervezet volt például a 19. század első felében a sok kis fejedelemségből álló Olaszország egységesítéséért küzdő carbonari mozgalom,⁸ vagy a cári uralom megdöntésére szövetkező, ugyancsak a 19. században működő dekabrista szervezkedés,⁹ de ilyen volt a 20. század első felében a horvát függetlenségért küzdő, terrorcselekményektől sem visszariadó, katonai jellegű usztasa mozgalom,¹⁰ vagy a német nemzetiszocializmus eszmei alapjait állítólag lefektető, ezotériától sem mentes Thule Társaság.¹¹ A történelem során rengeteg titkos politikai szervezet küzdött sokszor erőszakos eszközökkel a hatalom megszerzéséért, illetve

---

⁸ Uo. 146–149.

⁹ Uo. 150–151.

¹⁰ Uo. 174–175.

¹¹ Uo. 168–169.

szélsőjobboldali vagy éppen szélsőbaloldali eszmék mentén lefektetett célokért, a titkosság és a konspiráció pedig még ma is gyakran a szélsőséges politikai csoportok működés módjához tartoznak. Valószínűleg a máig létező, amerikai rasszista titkos társaságot, a Ku-Klux-Klant, amely egyébként az Egyesült Államokban önmagában nem illegális szervezet, sem kell részletesebben bemutatni, hiszen az is köztudottan radikális, kirekesztésen alapuló politikai eszmék mentén szerveződik. A titkos politikai szervezetek tevékenysége ugyanakkor szorosan kötődik az egymással hadban, vagy legalábbis feszült viszonyban álló országok közötti konfliktusok történetéhez is, így olykor nehezen választható el a titokban működő állami, hírszerző és kémelhárító szervezetektől, titkosszolgálatoktól, melyek a tevékenységüket saját hazájuk szolgálatában, és ezzel együtt gyakran más államok és kormányok rovására, azok ellenében végzik.¹²

---

¹² A titkos politikai szervezetek és a hírszerző/kémelhárító szolgálatok kapcsolódásáról lásd bővebben: Christopher ANDREW, *The Secret World*.

A bűnözői titkos társaságok, titkos bűnszövetkezetek működése nem szorul különösebb magyarázatra, hiszen ezek a szervezetek illegálisan, a székhelyükül szolgáló ország vagy országok hatályos jogszabályait áthágva működnek, sőt, tevékenységük nagyon gyakran az államhatárokon is átnyúlik. Az ilyen szervezetek egyik legfőbb eszköze a titkosság, és tevékenységük részleteinek nyilvánosságtól való elzárása alapvető feltétele a tevékenységük folytatásának, a gazdasági folyamatokban való részvételüknek. A szervezett bűnözés ugyanis olyan kockázatos tevékenység, amely maximális fegyvelmet, a szervezethez való feltétlen hűséget, és mindenekelőtt titktartást, hallgatást követel a benne résztvevőktől. A bűnszervezetek általában egyúttal beavatási titkos társaságok is, hiszen jellemzően tanúk jelenlétében esküt vesznek újonnan belépő tagjaiktól, a belépő pedig jellemzően hűséget és titktartást fogad, melynek megszegése esetén az áruló – például a hatóságokkal

együttműködő, társait feladó bűnöző – igen gyakran valóban halállal lakol.¹³ Ilyen titokban, legalábbis jórészt a nyilvánosság kizárásával működő, a jogszabályokat és a társadalmi együttélési szabályokat semmibe vevő szervezetet képeztek a történelem során például az orgyilkosságra is felbérelhető zsoldos katonák, a nindzsák a középf- és kora újkori Japánban,¹⁴ de ilyen ma is létező, veszélyes bűnszervezetek a jól ismert olasz maffia,¹⁵ a kínai triádok,¹⁶ vagy a japán jakuza.¹⁷ Ezek a szervezetek esetében nem kérdés, hogy igen komoly veszélyt jelentenek a társadalmakra, amelyeken belül működnek, és tevékenységük alapvetően rendészeti, súlyosabb esetben akár nemzetbiztonsági kérdés. Voltak és vannak példák arra is, hogy a titokban működő bűnszervezetek az állam működésének minél erőteljesebb befolyásolására törekcsenek a saját

---

¹³ SIGNIER, i. m. 200–201.

¹⁴ Uo. 204–205.

¹⁵ Uo. 232–233.

¹⁶ Uo. 210–213.

¹⁷ Uo. 230–231.

hasznuk növelése reményében, ilyen módon pedig politikai célokat is kitűznek, korrupst politikusok és állami hivatalnokok beszerzése és megvesztegetése által pedig egyúttal titkos politikai szervezetekké is válnak.¹⁸ Elég például, ha csak a Dél-Amerikában működő, egyes országokat olykor a polgárháború szélére sodró, nemzetközi szinten tevékenykedő drokartellekre gondolunk.¹⁹

A fentebb említett beavatási/iniciációs titkos társaságok esetében a beavatás mindig szertartásos, legalább enyhén misztikus, és azt az érzetet kelti a beavatott személyben, az újonnan felvett tagban, hogy általa valamilyen magasabb rendű eszmei közösség tagja lett. Általában a közösség titkos tanításaiba, vagy annak megszerzési lehetőségébe avatják be a jelöltet, vagyis a beavatott a továbbiakban jogosulttá válik megismerni a zárt közösség

---

¹⁸ A szervezett bűnözői csoportok és a politika összefonódásáról lásd bővebben: Giovanni A. TRAVAGLINO–Lisbeth DRURY, *The Secret Power of Criminal Organizations. A Social Psychological Approach*, Springer, Berlin, 2020.

¹⁹ SIGNIER, i. m. 234–235.

titkos elméleteit, céljait, működés módját, szervezeti felépítését. A beavatási társaságok a világot két embertípusra osztják, saját tagjaikra, a beavatottakra, és a beavatatlanokra vagy profánokra. A beavatási titkos társaságok ugyanakkor abban különböznek a titkos vallási felekezetektől, hogy általában nem állítják, hogy titkos tudásuk isteni eredetű lenne, inkább bizonyos világnézeti alapelveket fektetnek le és módszereket ajánlanak a híveiknek, hogy megtalálják a boldogulást, és a maguk módján jobb helyé tegyék a világot.²⁰ Bár titokzatosságuk és exkluzív tagságuk miatt máig igen sok összeesküvés-elmélet lengi körül őket, és ennek köszönhetően gyakran bélyegzik őket titkos vallási, politikai vagy akár bűnözői szervezetnek, a beavatási titkos társaságok sok esetben tényleg pusztán világnézeti alapúak, és bár zártan, de a törvényeket tiszteletben tartva működnek.

A közismert, ugyanakkor valószínűleg semmiféle világösszeesküvést meg nem

---

²⁰ Uo. 79–81.

valósító, egyébként nem is centralizált, számos irányzattal rendelkező szabadkőműves mozgalom például exkluzív világnézeti alapú társaságok összessége, amelyek bizonyos humanista alapelvek, a felvilágosodás eszméinek elfogadását, vallási és politikai toleranciát, illetve a „minden ember egyenlő” elvének elfogadását követelik meg tagjaiktól, a működésük pedig deklaráltan apolitikus, összejöveteleiken aktuálpolitikai témákkal jellemzően nem foglalkoznak. Némelyik szabadkőműves irányzat elvárja, hogy tagjai valamely vallás követői legyenek, és higgyenek egy felsőbb hatalomban, legalább a szabadkőművesek által szimbolikusan tisztelt isten-allegóriában, a Világegyetem Nagy Építőmesterében, más irányzatok ateistákat is felvesznek a tagjaik közé, és elég, ha a jelölt alapvetően toleráns, humanista világnézetet követ. Bár e mozgalomról sokan gondolják, hogy a világnézeti alapú, spekulatív, soraiba jellemzően értelmiségieket fogadó szervezet álcája mögött titkos politikai és gazdasági

tevékenységet folytat, és a világ irányítására, de legalábbis a nemzetközi nagypolitika és a világgazdaság befolyásolására törekszik, valójában a legtöbb demokratikus országban bejegyzett egyesületeket képez, amelyekhez bizonyos megszorításokkal szinte bárki csatlakozhat.²¹ Hasonló exkluzív, alapvetően világnézeti és szakmai alapú, sem nem vallási, sem nem politikai alapú, illegális tevékenységet pedig főként nem folytató szervezet a kiemelkedő műszaki szakembereket, mérnököket, technikusokat, szerelőket tömörítő, máig működő, a szabadkőművességgel közös eszmetörténeti gyökerekkel rendelkező mesterlegény mozgalom,²² vagy a szabadkőművesekkel ugyancsak szoros történeti kapcsolatban álló, ám annál jóval ezoterikusabb rózsakeresztes mozgalom.²³ E világnézeti alapú szervezetek magukat egyébként manapság inkább *zárt*, mint *titkos* társaságként szokták definiálni, ami azt

---

²¹ Uo. 110–115.

²² Uo. 98–103.

²³ Uo. 104–109.

jelenti, hogy tanaik, rítusaik, céljaik ma már az internetnek és a róluk szóló könyvtárnyi szakirodalomak, nem egyszer bennük tagsággal bíró, a saját mozgalmuk történetét kutató szerzők könyveinek és tanulmányainak köszönhetően nem kifejezetten titkosak, azaz kívülállók, beavatatlanok számára is nagy vonalakban megismerhetők, a tagnévsoruk viszont alapvetően nem nyilvános. A tagok önmagukat bárki előtt felfedhetik, tagtársaikról viszont nem nyilatkozhatnak azok engedélye nélkül, és ha így tesznek, a mozgalmából való kizárásukat is kockáztathatják.

Az Amerikai Egyesület Államokban továbbá jelentős hagyománya van annak, hogy a nagy, neves egyetemek diákszövetségei egyúttal exkluzív, beavatási titkos társaságokat is szervezzenek, amelyekbe a tagok meghívás útján kerülhetnek be, így akár önálló alkategóriaként is definiálhatnánk a felsőoktatási intézményhez kötődő titkos társaságokat, titkos diák- és öregdiák-egyesületeket. A legismertebb ezek közül talán a

Yale Egyetem aktív és egykori hallgatóit tömörítő Csont és Koponya Társasága (Skull and Bones), melyről szintén sokan gondolják, hogy valójában befolyásos politizáló titkos társaság, hiszen számos prominens, a Yale Egyetemen diplomát szerzett amerikai politikus – köztük kongresszusi képviselők, szenátorok, elnökök – és üzletember vállaltan a szervezet tagja volt. Ugyanakkor valószínű, hogy a Skull and Bones esetében sincs szó többről, mint egy erősen elitista jellegű, bizonyos ijesztőnek ható beavatási rituálékat alkalmazó, tagjait jellemzően az amerikai felső középosztály soraiból szelektáló, ám semmiféle komolyabb titkos és/vagy illegális tevékenységet nem folytató diák- és öregdiák-egyesületről.²⁴

Miként az Mellékkormány, árnyékhadserg, másik állambatalom? – Radikális jobboldali titkos szervezetek a Horthy-korszak Magyarországon és

---

²⁴ Az amerikai felsőoktatási titkos társaságokról, titkos diákegyesületekről lásd például: Alexandra ROBBINS, *Secrets of the Tomb. Skull and Bones, the Ivy League, and the Hidden Paths of Power*, Back Bay Books, Boston–New York, 2002.

*kapcsolatuk a magyar állammal*²⁵ című terjedelmes monográfiámban kimerítően elemeztem, melynek a jelen életrajzi adattár a kibővített melléklete kíván lenni, Magyarországon a két világháború közötti időszakban elsősorban nem vallási alapú, ezoterikus tanokat követő, spekulatív, hanem leginkább politizáló, határozott politikai célokat kitűző, főként jobboldali, és leginkább radikális jobboldali eszmék mentén szerveződő titkos társaságok működtek, nem egyszer félkatonai-katonai, és kvázi-állami szervezet jelleggel, a magyar állam egyfajta mélyállamát is képezve. Miként arra Pócs Nándor is felhívja a figyelmet, obskúrus külsőségeik ellenére e szervezetek többsége nagyon is racionális és határozott politikai elképzelések mentén szerveződött, az állammal/kormányzattal szoros kapcsolatban álltak, titkosságukat pedig főleg a nyilvános politikai térben nem vállalható célok (például a trianoni békeszerződés területi revíziója,

---

²⁵ Kántás Balázs, *Mellékkormány, árnyékhadserg, másik állambatalom? Radikális jobboldali titkos szervezetek a Horthy-korszak Magyarországon és kapcsolatuk a magyar állammal*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2023.

őrségváltás, politikai tisztogatás) magyarazzák.²⁶ Bár némelyikük ilyen szervezet követett bizonyos ezoterikus külsőségeket, elsősorban az általuk gyűlölt, mégiscsak mintának tekintett szabadkőművesség szimbolikájából merítve, és beavatási szertartásokról is fennmaradtak adatok, ezek elsősorban mégis politikai szervezetek voltak, melyeknek nagyon is gyakorlatias céljaik voltak. Befolyásos politikus, katonatiszt és állami főtisztviselő tagjaik révén szoros kapcsolatban álltak a fennálló autoriter konzervatív kormányzattal, tagsággal bírt bennük nem egy miniszterelnök és miniszter, ugyanakkor bizonyos esetekben éppen a kormány ellen léptek fel, alsóbb szinteken – elsősorban katonai körök szervezkedéseiről beszélünk – nem egyszer akár a rezsim megdöntésének szándékát is célul tűzték ki, ezért, mivel tagjaik egyértelműen áthágták a hatályos jogszabályokat, tevékenységük egy része bűnelkövetésként is definiálható. Az

---

²⁶ PÓCS Nándor, *Varjúsereg. Kováts Tinádar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, 2022.

1920-as években működő, komoly kormányzati támogatást élvező, befolyásos katonatisztek által vezetett titkos fegyveres formációk esetében, melyek részben az első világháború elvesztése után komoly fegyverkezési korlátozások alatt álló magyar haderő rejtett kiegészítő alakulataiként is működtek, például igen vékony volt a határ a titkos(szolgálati jellegű) állami vagy kvázi-állami szervezet, a politizáló titkos társaság, valamint az egyes tagjaik által elkövetett súlyos bűncselekményeknek köszönhetően a bűn- és terrorszervezet között.

Az 1919-es évtől kezdve Magyarországon működő, fénykorukat az 1920-as évek első felében élő, nagyszámú, egymással szoros átfedéseket mutató titkos és féltitkos nacionalista szervezet, illetve a hozzájuk ezer szállal kötődő, sokszor titokban működő, jobboldali fegyveres formációk, paramilitáris alakulatok működését a maguk komplexitásában, szövevényességében leginkább konkrét példák és velük kapcsolatba

hozható események, tehát mikrotörténelmi esettanulmányok útján érthetjük meg. E szervezetek legláthatóbb, legtapasztalhatóbb megnyilvánulási formája ugyanis leginkább a félkatonai működésmód, a *paramilitarizmus* volt. A paramilitáris tevékenységet és szervezeteket, melyek az első világháború utáni években különböző intenzitással Európa szinte minden államában jelen voltak, a téma nemzetközi szakirodalma többnyire úgy szokta definiálni, mint olyan katonai vagy kvázi-katonai szervezeteket és cselekményeket, amelyek kiegészítik a konvencionális katonai alakulatok működését, vagy egyenesen azok helyébe lépnek.²⁷ Erre némely esetben az állam kereteinek átmeneti vagy akár tartós felbomlása adott lehetőséget, más esetekben az állam maga használja fel az ilyen alakulatokat, megint másutt a paramilitáris formációk a fennálló

---

²⁷ Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 13–32, 13–14. Illetve: Robert GERWARTH, *The Vanquished. Why the First World War Failed to End, 1917–1923*, Farrar, Straus and Girou, 2016.

állam ellenében lépnek fel.²⁸ Magyarországon a húszadik század első felében mindháromra volt példa, bár az 1919-es ellenforradalmi hullám után a kormányzat a radikális jobboldali paramilitáris mozgalmakat és titkos szervezeteket elsősorban a saját hatlamának megszilárdítására használta fel, és a haderő kiegészítő alakulataiként alkalmazta őket.

Munkám célja, és ez csak úgy a monográfiára, mint a hozzá kapcsolódó forráskiadványra vonatkozik, elsősorban a korai magyar radikális jobboldali szervezetek (részben paramilitáris, részben aktívan politizáló, politikai-parapolitikai) működés módjának, valamint a titokban működő, nem egyszer fegyveres szélsőjobboldali szervezetek és az állam/kormányzat komplex és ellentmondásos viszonyának, illetve e jelenségek tágabb társadalmi-politikai-katonai kontextusának a vizsgálata és bemutatása.

---

²⁸ GERWARTH–HORNE, i. m. 14.

Monográfiámban először is tehát röviden áttekintettem a téma nem túl bőséges magyarországi historiográfiáját, azaz összegzem és értékelem a témában eddig született fontosabb szakirodalmi műveket, melyek száma egyébként a rendszerváltozás óta szerencsére folyamatosan nő, illetve a megszülető korszakmonográfiák és politikuséletrajzok legalább az említés szintjén a jobboldali politizáló titkos társaságok történetével és magyar politikában betöltött szerepével is foglalkoznak.

Historiográfiai összefoglalóm után könyvemben megkíséreltem rekonstruálni a Horthy-korszak legjelentősebb magyar titkos szervezete, az Etelközi Szövetség (rövidítve jelelmzően EX, ET vagy X) történetét. A korszak kiterjedt befolyással rendelkező, a szabadkőművesség ellenében alakult, annak sajátosan magyar, nacionalista változataként funkcionáló, politizáló, alapvetően kormányközeli-kormánypárti titkos társaságáról titkossága és titokzatossága ellenére viszonylag sokat tudunk, elsősorban egyik alapítója,

Zadravecz István tábori püspök emlékiratainak köszönhetően.²⁹ Az EX a magyar irredenta, fajvédő legális és illegális egyesületek többségét közvetett módon irányította, így azok ernyőszervezetének is tekinthető. Valószínűleg 1919 novemberében alakult Szegeden, az ellenforradalmi kormány politikusai és a Nemzeti Hadsereg tisztjei részvételével. Megemlítendő továbbá az is, hogy bár a szakirodalom igen gyakran illeti az Etelközi Szövetséget a *szélsőjobboldali* jelzővel, a szervezet maga politikailag igen heterogén volt. Bár célkitűzései között a tragikus történelmi helyzetnek köszönhetően, amelyben született, valóban szerepeltek radikális elemek, nem kezelhető egyszerűen a korai magyar jobboldali radikalizmus csúcsszerveként, hiszen a tagok között együtt voltak jelen a kormánypárti mérsékelt jobboldal és a radikális jobboldal

---

²⁹ ZADRAVECZ István, *Páter Zadravecz titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967. Az eredeti forrás ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában található: HU-ÁBTL-4.1-A-719. Zadravecz naplója alapján készült egy állambiztonsági jelentés is az EX-ről az 1940-es évek végén: HU-ÁBTL-4.1. A-686. Etelközi Szövetség.

képviselői, valamint a legitimisták és a szabad királyválasztók is, akiket az összeomlást, forradalmakat, polgárháborút, majd területelcsatolást elszenvedett, megcsönkített ország területi integritásának helyreállításának eszméje egyesített. Bethlen Istvánt, Teleki Pált vagy Bánffy Miklóst, a korszak jelentős, és hibáik ellenére a magyar történelemben alapvetően inkább pozitív szerepet játszó konzervatív politikusait, akik egyúttal az EX tagjai is voltak, például mindenképpen túlzás és leegyszerűsítés volna a *szélsőjobboldali* vagy a *radikális jobboldali* jelzővel illetni. Vezető szerepet töltöttek be az egyesületben ugyanakkor olyan radikális jobboldali politikusok, mint Eckhardt Tibor, aki 1923 decemberétől az Ébredő Magyarok Egyesületének, a korszak legbefolyásosabb nacionalista tömegszervezetének elnöki tisztét is betöltötte, illetve fokozatosan ragadta magához a szervezet vezetését a politikai radikalizmusáról ismert, a kormánypártból 1923-ban kilépő, majd a radikális jobboldal

parlamentari képviselétét megteremtő Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot megalapító Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök, a korai magyar szélsőjobboldali erők informális vezetője is. A szervezet története főleg az 1920-as évekre vonatkozóan ismert, az ezt követő időszakról jóval kevesebb adat áll rendelkezésre, de legalább a kitekintés szintjén igyekszem rekonstruálni a titkos társaság történetét egészen annak megszűnéséig, 1945-ig.

Ezt követően megkíséreltem feltárni a Kettőskereszt Vérszövetség nevű, állami, vagy legalábbis kvázi-állami szervként működő, sajátos titkos katonai formáció és bizonyos hozzá kötődő mikrotörténeti esettanulmányok bemutatása által a Horthy-korszak első éveiben működő magyar jobboldali milicista mozgalom³⁰ csupán töredékesen

---

³⁰ Az első világháború után Magyarországon is megjelenő, részben vagy teljesen állami kontroll nélkül működő (fél)katonai alakulatokra vonatkozó kifejezést Bodó Bélától, a fehérterror néven ismert paramilitáris erőszakhullám jeles kutatójától kölcsönzöm: BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10, 9–27.

rekonstruálható történetét, illetve e mozgalom az 1920-as évek, majd közvetve a későbbi időszak politikai eseményeire gyakorolt (dokumentálható) hatásait. Ha lehet hinni a szórványos forrásoknak, úgy a szervezet minden valószínűség szerint szintén 1919 őszén jött létre az ellenforradalom védelmére, illetve a kommunista és más baloldali erők elleni harcra. A trianoni békeszerződés aláírása után az irredentizmust, a megcsonkított ország területi integritásának helyreállítására való törekvést is felvette a céljai közé. Lényegében az Etelközi Szövetség közvetett irányítása alá tartozott, a német *Freikorps*sokhoz hasonlóan a fegyverkezési korlátozások álló magyar haderő titkos, tartalékos jellegű kiegészítő alakulatainak ernyőszerveként funkcionált, ily módon pedig szoros átfedést mutatott az ellenforradalmi korszak első éveiben működő irreguláris katonai különítményekkel. A szervezet hasonló volt a német *Schwarze Reichswehr*hez, („Fekete Hadsereg”), melynek – a radikális jobboldali mozgalmakhoz, többek között a Hitler vezette

Nemzetiszocialista Párthoz is szorosan kötődő – különböző szabadcsapatait, a *Freikorps*sokat a német kormány is a fegyverkezési korlátozás alatt álló haderő félhivatalos tartalékos egységeiként kezelte, illetve titokban felfegyverezte és pénzzel támogatta. A két fegyverkezési korlátozás alatt álló ország „árnyékhadcseregei” az 1920-as években egyébként szoros kapcsolatban is álltak egymással. Narratívánk ilyen értelemben nem más, mint a magyar *Freikorps*sok története, némi nemzetközi kitekintéssel. A Kettőskereszt Vérszövetség alapvetően kettős célt szolgált, hiszen a kormány egyrészt politikai rendészeti, belső elhárítási célra használta a szervezetet, amelynek kiemelt feladatai közé tartozott a baloldali érzelmű emberek megfigyelése és az ilyen politikai szervezkedések ellehetetlenítése, másrészt tagjai a trianoni békeszerződés értelmében a környező kistantant országokhoz csatolt magyarlakta területeket végeztek és diverziós és hírszerző tevékenységet,³¹

---

³¹ A diverzióról, mint a hadviselés formájáról lásd bővebben a magyar

középtávú céljuk pedig a magyarlakta területek visszafoglalásának előkészítése volt. A szervezet tagjai ugyanakkor – nem a kormány jóváhagyásával vagy tudtával – számos esetben átlépték a törvényes kereteket, és súlyos bűncselekményeket követtek el. A Kettőskereszt Vérszövetség 1923-ban hivatalosan megszűnt, a valóságban azonban tovább élt különböző, elsősorban rendvédelmi célt szolgáló, ám a formálisan a belügyi tárca irányítása alá tartozó, ám valójában továbbra is a haderő rejtett kiegészítő alakulataiként működő karhatalmi milíciák és az 1930-as évek végéig ugyancsak rejtésben tevékenykedő katonai titkosszolgálati szervezetek formájában. Az egykori különítményes katonák és fegyveres ellenforradalmárok hálózata egyáltalán nem szűnt meg működni, a második világháború éveit pedig a kormányzat is reaktiválta e milíciákat céljai elérése érdekében, némi leegyszerűsítéssel újjáélesztve az 1920-as évek

---

hadtudományi szakirodalomból: KŐSZEGVÁRI Tibor, *Diverzió*, Zrínyi Katonai Kiadó, 1984.

rettegett titkos katonai szervezetét, a Kettőskereszt Vérszövetséget.

A Kettőskereszt Vérszövetség töredékes történetének aprólékos feltárása után egy ahhoz szorosán kötődő radikális jobboldali titkos társaságot vizsgáltam, amely valahol a paramilitarizmus és a bűnözés határán foglal helyet. Az 1920-as évek radikális jobboldali titkos szervezeteinek és titkos paramilitáris alakulatainak működésére ugyanis további, igen jó esettanulmányként szolgálhat a Cselekvő Magyarok Tábora névre hallgató organizáció bemutatása, amelynek tagjai súlyos bűncselekményeket, többek között rablógyilkosságot követtek el, így konkrét tevékenységükről többek között az ellen nyomán lefolyt büntetőper irataiból tudunk. A szervezetet a rendelkezésre álló adatok alapján 1922–1923 körül kezdte el szervezni Bedő József magánhivatalnok és Dula József államvasúti tisztviselő, két Erdélyből repatriált, viszonylag fiatal első világháborús veterán, akik többek között irreguláris katonákként a nyugat-

magyarországi felkelésben is részt vettek. Végül egy idős budapesti ékszerész sérelmére elkövetett, brutális rablógyilkosság elkövetőiként állították őket bíróság elé. Esetük remekül illusztrálja azt a tragikus társadalomtörténeti tény, hogy az első világháborút megjárt, majd a zavaros, polgárháborús időkben irreguláris keretek között tovább katonáskodó fiatal emberek nem tudtak, és nem is igazán akartak visszailleszkedni a társadalomba, és saját hazafias érdemeikre hivatkozva munka nélkül szerettek volna maguknak megélhetést biztosítani, e célból pedig súlyos bűncselekményeket követtek el. Miután a konszolidáció előre haladtával a Bethlen-kormány fokozatosan leszerelte a különböző jobboldali fegyveres csoportokat, és tagjaik többnyire már nem tudtak megélni irreguláris katonai tevékenységükből, fokozatosan a törvény módszeres áthágásában találták meg boldogulásuk útját.

A Cselekvő Magyarok Táborának története után a Horthy-korszak, illetve tulajdonképpen már a Tanácsköztársaság összeomlása utáni ellenforradalmi időszak egyik igen érdekes, ugyanakkor kevésbé kutatott, a fent említett organizációkhoz is igen szorosan kötődő magyar jobboldali szervezet történetének feltárására tettem kísérletet a monográfiámban. E szervezet nem más, mint a Fehér Ház nevű, alapvetően a középrétgeket és a kispolgárságot képviselő, legitimista szellemiségű mozgalom, majd a később ebből kinövő, egészen 1945-ig legális egyesületként is működő Fehér Ház Bajtársi Egyesület. E szervezet története már csak azért is érdekes, mert mint az köztudomású, a Tanácsköztársaság összeomlása, a kommunista kormányzatnál is sokkal rövidebb életűnek bizonyult Peidl-kormány mérsékelt erőszakkal való megbuktatása révén 1919-ben rövid időre vitatható legitimitású miniszterelnököt is adott Magyarországnak Friedrich István legitimista politikus, a Károlyi-, majd a Berinkey-kormány

korábbi honvédelmi államtitkára személyében. Friedrich István 1919-ben elveszítette korábban is csak névleges politikai hatalmát, amelyet a két világháború között szinte végig igyekezett visszaszerezni, sikertelenül, e célból pedig számos legitimista szervezetet alapított, amelyek jobbra a kormányzó Egységes Párt lojális ellenzékét alkották. Ilyen volt a Szittyák Magyar Fasiszta Táborra névre hallgató, elsősorban fiatalokat tömörítő, radikális jobboldali politikai szervezet, mely nem volt egyéb, mint az FHBE titkos társaság szerű, részben a nyilvánosság kizárásával működő, az ezotériát sem nélkülöző szárnya, szatellitszervezete, vagy a Dénesfay Dinich Győző egykori különítményes tiszt irányítása alatt álló Rongyos Gárda Tagozat, az egyesület félkatonai szárnya. Friedrich az 1920-as években Gömbös Gyulával is szorosán együttműködött, az FHBE működése pedig kevésbé választható el a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párttól és a körülötte szerveződő fajvédő mozgalomtól, tehát

tulajdonképpen az Ébredő Magyarok Egyesületétől, a Magyar Országos Véderő Egylettől, a Kettőskereszt Vérszövetségtől a Gömbös által szinte végig irányított Etelközi Szövetségtől. Noha a marxista történetírás az FHBE-t is igyekezett összemosni a nyilaskeresztes mozgalommal, Friedrich István, mint a Keresztény Ellenzéki Párt vezetője – és vele együtt természetesen a párthoz végig szorosan kötődő Fehér Ház Bajtársi Egyesület – bár az 1930-as években valóban együttműködött a nyilasokkal, ugyanakkor bizonyos fokú távolságot is tartott tőlük. Friedrich katolikus és legitimista pártja, így vele együtt az FHBE a radikális jobboldalon az 1930-as években már ódivatúnak, korszerűtlennek számított, ezért nem is tudott a magyar szélsőjobboldal meghatározó erejévé válni.

Az FHBE töredékes története után következett a Kékek Klubja, a Horthy-korszak egyik legtutokzatosabb radikális jobboldali, titkos társaságként, vagy legalábbis elvileg

részben titkos szervezetként működő egyesületének a lehetőségek szerint történő bemutatása. Bár az alapvetően nemesi jellegű, az úri osztály tagjait tömörítő szervezetnek volt bizonyos fokú reputációja, és a második világháború utáni marxista emlékezetpolitikai és történettudományi diskurzusban is rendre felbukkan a neve, történetéről és tevékenységéről valójában alig-alig tud valamit a történettudomány. A Kékek Klubja megalakulásának körülményeit, működését, céljait és szellemiségét és személyi összetételét leginkább egyetlen 1945 után keletkezett, nem túl terjedelmes, ugyanakkor politikai szempontból elfogult levéltári forrásból ismerhetjük meg. E forrás nem más, mint egy 1947-ben keletkezett politikai rendőrségi jelentés, amely ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának őrizetében található. A dokumentum más állambiztonsági iratokhoz hasonlóan halmozott forráskritikával kezelendő, hiszen a második világháború után a megszálló szovjetek által befolyásolt magyar

hatóságok a későbbi marxista történetíráshoz hasonlóan mindent elkövettek, hogy a Horthy-rendszer szervezeteinek és politikusainak történelmi szerepét, tevékenységét minél inkább eltúlozzák, negatív színben tüntessék fel, valamint a jobboldali és szélsőjobboldali organizációkat és közszereplőket sokszor reflektálatlanul összemossák. Nem lévén azonban más komolyabb és részletesebb forrás a kezünkben, a Kékek Klubja töredékes történetét részben az említett irat alapján kísérlem meg rekonstruálni, amennyire az lehetséges. Segítségül hívok továbbá sajtóforrásokat is, hiszen a Kékek Klubja működésének, bár minden bizonnyal voltak titkos, nem nyilvános aspektusai, a Fehér Ház Bajtársi Egyesülethez hasonlóan bejegyzett, alapszabállyal rendelkező, kifelé nyilvánosan működő egyesület volt, amely időről időre rendezvényeket szervezett, publikus tevékenységet is kifejtett, jelentőségét és befolyását pedig a marxista források és

szakirodalom minden valószínűség szerint erősen eltúlozták.

A radikális jobboldalhoz, a magyar nacionalista titkos társaságokhoz és az ezekkel szoros átfedésben álló katonai körökhöz a korszakban számos, többnyire komolytalan államcsínyterv kötődik, melyekről úgy gondoltam, a korszak politikatörténetének kellően fontos eseményei ahhoz, hogy egy önálló fejezetben foglalkozzam vele. Ezek közül a kormányzat megdöntésére irányuló szervezkedések közül leginkább Ulain Ferenc, a kormánypártból kivált fajvédő nemzetgyűlési képviselő, Gömbös Gyula barátja és bizalmas embere, illetve társai, dr. Szemere Béla kórházigazgató főorvos és Bobula Títusz amerikából hazatért építészmérnök 1923-as államcsínyterve érdemli meg a legnagyobb figyelmet, amelyet egyébként a német nemzetiszocialista mozgalom közreműködésével, a bajor sörpucssal egy időben kívántak volna végrehajtani. A *magyar sörpucss* képtelen, már-már mulatságos,

ugyanakkor valós politikai jelentőséggel és nemzetközi politikai vonatkozásokkal bíró története mellett ismertettem azonban az 1923-as év két még komolytalanabb, kocsmaasztaltól kiindult államcsínytervét, az úgynevezett Három Kapás-puccstervet és a Csocsó Bácsi-féle összeesküvést.

Az államcsínytervekhez szorosan kapcsolódtak a *terroristák*, vagy ahogyan a korabeli sajtónyelvben gyakran nevezték őket, *terrorfiúk* (az elnevezés egyébként használatos volt mind a Tanácsköztársaság idején működő, radikális baloldali fegyveresekre, mind az 1920-as évek jobboldali félkatonai szervezeteinek tagjaira), hiszen a radikális jobboldalhoz az 1920-as években számos terrorcselekmény kötődött, melyek megkísérelték megrendíteni, aláásni a bethleni konszolidációt. A rövid ideig Magyarországon is elburjánzó szélsőjobboldali terrorizmus ugyancsak megérdemel egy hosszabb, önálló fejezetet. E többnyire antiszemita és antantellenes indíttatású merényletek java része a korszak befolyásos,

egyre inkább pártszerűen, és részben persze titokban működő szélsőjobboldali szervezetének, az Ébredő Magyarok Egyesületének félkatonai szárnyából, a Nemzetvédelmi Főosztályból indult ki, mely tulajdonképpen a Kettőskereszt Vérszövetség egyik tagszervezete, áttételesen pedig a fegyverkezési korlátozások alatt álló magyar haderő egyik titkos, tartalékos jellegű, bár csupán korlátozott kormányzati kontroll alatt álló kiegészítő alakulata volt. E cselekmények közül is kiemelkedik a nyolc ember halálát okozó, 1922. április 3-ai erzsébetvárosi bombamerénylet, az ugyancsak 1922-ben tervezett, bár a szerencsének köszönhetően meg nem valósult jászkarajenői antiszemita merényletterv, vagy a hírhedt, 1923. december 24-én elkövetett, három ember életét követelő csongrádi bombamerénylet. E három esetet, azok szereplőit és az utánuk lefolyt büntetőeljárásokat, közülük is kiemelten a hatalmas nyilvánosságot kapott erzsébetvárosi merényletet igyekeztem részletesen bemutatni,

felderítve azt is, milyen következtetések vonhatók le a korai magyar titkos-féltitkos szélsőjobboldali szervezetek kormányzathoz és haderőhöz való viszonyáról.

Ami a korai magyar radikális jobboldali titkos szervezetek és hozzájuk kötődő milíciák máig nem túl bőszes historiográfiáját illeti, a Kádár-rendszerben az ideológiailag elfogult marxista történetírás igyekezett a Horthy-korszak valós befolyással bíró jobboldali társadalmi egyesületeinek és titkos társaságainak, illetve a hozzájuk kötődő félkatonai alakulatoknak a jelentőségét és tevékenységét felnagyítani, olykor már-már afféle árnyékkormányként, árnyékhadseregként, másik államhatalomként beállítva e társaságokat. Könyvem ezért részben a hiánypótlás igényével is fellép, többek között azzal a céllal, hogy a magyar történelem azon fejezetét, amelyet a marxista párttörténések, például Hollós Ervin, Nemes Dezső, Dósa Rudolfné, Kerekes Lajos, Hetés Tibor vagy éppen Tóth Tibor ideológiailag erősen elfogult

szemüvegen keresztül, leegyszerűsítésekkel meséltek el, az objektivitás igényével próbálja meg újra elmesélni. A monográfiámban vizsgált szervezetek ugyanis kétségtelenül nem a marxista történetírás fantazmagóriái, hanem valóban létező, és egy ideig valós politikai befolyással rendelkező politikai organizációk volt, a befolyásuk azonban korántsem volt végtelen, sőt, az 1920-es évek közepére-végére jelentősen lecsökkent, működésük tulajdonképpen eljelentéktelenedett. Igaz ugyanakkor, hogy változó intenzitású működésük egészen 1945-ig, a második világháború végéig végigkísérhető, és álláspontjuk egyáltalán nem volt egységes a magyar kormányzat Németország agressziós politikája melletti elköteleződését illetően. Az 1930-as években ugyanis a magyar politikai szcénán belül a régi személyes kapcsolatokból fakadó átjárhatóság ellenére egyre határozottabban kettévált a régi, fajvédő alapokon álló, alapvetően kormány- és kormányzóhű szélsőjobboldal és a német és

olasz mintára és támogatással szerveződő, alapvetően az a rezsim megdöntésére törő magyar nemzetiszocialista mozgalom. A magyar radikális jobboldali titkos társaságok két világháború közötti, csak töredékesen feltárható története a magyar szélsőjobboldal diverzifikálódásának folyamatára is határozottan rávilágít. Noha az egyes titkos és féltitkos radikális jobboldali szervezetek tagjai 1919–1920 folyamán még nagyjából azonos célokért küzdöttek, az 1944-es, sikertelen kiugrási kísérlet során végül már teljesen ellentétes oldalak és politikai érdekek mentén kötelezték el magukat.

A szükségszerűen töredékes történet(ek)et felvázoló, de talán egy narratívává, monográfiászerű egészévé mégis összeálló mikrotörténeti esettanulmányok közgyűjteményi, levéltári forrásbázisának igen nagy része, mivel a korai magyar radikális jobboldali paramilitáris mozgalmak története – ironikus módon – leginkább az egyes tagok által elkövetett, súlyos atrocitások nyomán indult

büntetőeljárások levéltári forrásai alapján kutatható, büntetőeljárások keretében keletkezett, igazságszolgáltatási – rendőrségi, ügyészségi vagy bírósági – szervek által készített iratok. E források többsége a Budapest Főváros Levéltára őrizetében, jogszolgáltatási szervek fondjaiban található.

Ezzel együtt, mivel a korai magyar radikális jobboldali, titkos és paramilitáris szervezetek, melyek vezetői között egyébként igen nagy arányban találunk tényleges állományú katonatiszteket, élénken keresték a külkapcsolatokat – egy ideig a kormány tudtával és beleegyezésével – hasonló, német és osztrák organizációkkal (mondhatnánk, mindez a Horthy-korszak magyar diplomáciatörténetének egyik kevésbé ismert fejezete), az erre vonatkozó iratok közül is válogattunk néhány érdekes forrást, melyek többnyire a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, a Magyar Királyi Külügyminisztérium Politikai Osztályának rezervált iratai között találhatóak.

A radikális jobboldal és a magyar állam komplex viszonyát persze tovább árnyalja az a tény, hogy a korabeli állami titkosszolgálati szervek, bár végig inkább a radikális baloldalt tartották az államra sokkal veszélyesebb politikai tényezőnek, időnként azért a szélsőjobboldalt is szemmel tartották. Bár vizsgálódásom évköre elsősorban az 1919 és 1925 közötti időszakra esik, 1925-re pedig Bethlen István miniszterelnök határozott konszolidációs politikájának köszönhetően a radikális jobboldal egy időre sokat veszített érdekérvényesítő erejéből, a sokszor titokban, konspiratív keretek között működő, szélsőjobboldali milicista szervezetek és a magyar állam komplex és ellentmondásos kapcsolatát ugyancsak jól megvilágítja egy 1926-os keletkezésű, terjedelmes titkosrendőri jelentés, mely a Magyar Királyi Belügyminisztérium rezervált iratai között maradt fenn.³²

---

³² HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. A titkos társaságok felfedése, 1926.

A jelen szakmunka „főkötetét” képező monográfia forrásbázisának, és a jelen melléklet-adattárban bemutatott személyek működése forrásainak egy további igen fontos, ugyanakkor halmozott forráskritikával kezelendő részét képezik az 1945 után keletkezett politikai rendészeti és politikai igazságszolgáltatási iratok, amelyeket a kommunista rendszer államhatalmi szervei részben rendszerlegitimációs céllal keletkeztettek, ugyanakkor ezzel együtt is jelentős forrásértékkel bírnak, hiszen ideológiai elfogultságuk és prekonceptióik mellett elég sok valós részletet tártak fel a Horthy-rendszer állami szerveinek és politikai szervezetinek működéséről. E források többsége ma értelemszerűen az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának őrizetében található.

Fentebb már hivatkozott monográfiám, és az ahhoz kapcsolódó, terjedelmes elektronikus forráskiadvány jelentős kiegészítésének, szupplementu-mának szánom a következőben közlendő, archontológia jellegű

életrajzi adattárat, mely minden bizonnyal segíti az eligazodást a két világháború közötti titkos, radikális jobboldali, kvázi-állami félkatonai szervezetek rejtélyes világában mind a tudományos kutatók, mind pedig a laikus olvasók számára. Az egyes történelmi személyek rövid életrajzához, ahol lehetséges, volt fényképet csatoltam. Az egyes bejegyzések végén feltüntettem továbbá életrajzuk, kapcsolatrendszerük fő fellelhető levéltári és könyvészeti forrásait. A biográfiák változó részletességűek, ám az egyes személyek történelmi szerepére és bonyolult kapcsolatrendszerére jól rávilágítanak. A kutatást persze folytatandónak és folytathatónak tekintem, csak úgy, mint a radikális jobboldali titkos félkatonai szervezetek töredékes történetének feldolgozását és eddig közreadott levéltári forrásaik feltárását és közreadását...

ÉLETRAJZI ADATTÁR

—

A TITKOS RADIKÁLIS JOBBOLDALI FÉLKATONAI SZERVEZETEK VÁZLATOS ARCHONTOLÓGIÁJA

BACSÓ BÉLA (1891–1920) szociáldemokrata író, újságíró. Tanulmányait Kassán végezte, majd a *Kassai Napló* újságírója lett. 1919-től a *Népszava* című szociáldemokrata napilap újságírójaként dolgozott, kollégájával, Somogyi Bélával pedig számos cikket írtak a jobboldali tisztikülönítmények által elkövetett gyilkosságokról. 1920. február 17-én, az esti órában Somogyi Bélával együtt Ostenburg-Morawek Gyula őrnagy különítményének tagjai, Kovarcz Emil főhadnagy vezetése alatt a Népszava Conti utcai szerkesztőségéből elhurcolták és meggyilkolták őket, a holttestüket pedig Dunakeszi határában a Dunába dobták.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

GERGELY Ernő–SCHÖNWALD Pál, *A Somogyi–
Bacsó-gyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978.

BAJCSY-ZSILINSZKY ENDRE (1886–1944) radikális jobboldali politikus, publicista, a második világháború idején a magyar függetlenségért folytatott harc kiemelkedő vezető egyénisége. Jogi tanulmányait Kolozsvárott, Lipcsében és Heidelbergben végezte, majd hazatérve ügyvédjelölt lett. Békéscsabán családja és a demokrata parasztvezér, Áchim L. András között politikai és családi okokból kiéleződött a viszony. 1918 novemberében a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) egyik megalapítója. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, majd visszatérve Szegeden csatlakozott az ellenforradalmi erőkhöz, a Gömbös vezetése alatti nacionalista és fajvédő csoport (Eckhardt Tibor, Kozma Miklós, Kiss Menyhért stb.) tagjaként a *Szózat* főszerkesztője lett. Derecskén 1922-ben egységes párti programmal képviselővé választották, de 1923-ban Gömbössel együtt kilépett Bethlen pártjából, és részt vett a Fajvédő Párt megalapításában. 1925-ben vitézzé avatták, és ettől kezdve anyja nevét felvéve, a Bajcsy-Zsilinszky kettős vezetéknevet használta. Politikai fejlődésében jelentős fordulatot hozott az 1935-ös év, amikor a választások idején pártszövetségre

lépett az októbristákkal és a polgári radikálisokkal. Gömbös kíméletlen csendőrterrorral megakadályozta, hogy a tarpai választókerület képviselője legyen. Válaszul leköszönt vitézi rangjáról, és a demokratikus ellenzéki erők tömörítése érdekében 1936-ban pártja fuzionált a Független Kisgazdapárttal, és 1939-ben Tarpán már ennek a pártnak lett a képviselője. Publicisztikai tevékenységét akkor a *Független Magyarország* című hétfői lap főszerkesztői tisztségében, valamint a *Magyarország* című napilap hasábjain végzi. Idejében felismerte, hogy a német veszéllyel szemben szükség van a Duna menti kis népek összefogására, ezért 1940 februárjában Belgrádba utazott, és vezető jugoszláv államférfiakkal tárgyalt a baráti együttműködésről. 1942-ben bekapcsolódott a Történelmi Emlékbizottság munkájába és részt vett a március 15-ei antifasiszta és háborúellenes tömegtüntetés megszervezésében. 1944. március 19-én fegyverrel fogadta a lakásába hatoló Gestapo embereit, akik csak heves tűzharc után tudták sebesülten őrizetbe venni. Lakatos Géza kormánya 1944. október 11-én kikérte a Gestapótól, október 15-én szabadon bocsátották. 1944. november elején a németellenes

fegyveres ellenállási mozgalom megszervezésére hivatott Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának elnökévé választották, és részt vett a fegyveres felkelés tervezetének kidolgozásában. Németellenes tevékenysége miatt letartóztatták, a nyilas katonai bíróság halálra ítélte, 1944. december 24-én végezték ki Sopronkőhidán.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS: BARTHA Ákos, *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.

BÁNFFY MIKLÓS (1874–1950) gróf, erdélyi magyar író, politikus, külügyminiszter. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott és Budapesten végezte. 1906-tól 1909-ig Kolozs vármegye és Kolozsvár főispánja. 1901-től szabadelvű programmal, 1910-től pártonkívüli programmal országgyűlési képviselő. Később csatlakozott a Nemzeti Munkapárthoz. 1913–18-ban az állami színházak intendánsa. A Kisfaludy Társaság tagja. 1921. április 14-étől 1922. december 19-éig a Bethlen-kormányban a külügyminiszteri tárcát töltötte be, de mellette végig kulturális tevékenységet is folytatott. 1926-ban visszaköltözött Erdélybe, és vezető szerepet játszott az erdélyi magyar irodalomban. 1939-ben vezetője lett a Nemzeti Újjászületési Front keretében szervezett Magyar Népközösségnek. 1940-ben behívott erdélyi felsőházi tag. Szerkesztette az *Erdélyi Helikont*, foglalkozott zenével, festészettel, színpadi rendezéssel, irodalommal, valamint Kisbán Miklós néven drámákat is írt. 1950-ben, birtokaitól megfosztva, szegényen, mellőzötten hunyt el Budapesten.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

SZÁSZ László, *Bánffy Miklós. Az erdélyi szellem arisztokratája*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia, 2020.

BENICZKY ÖDÖN (1878–1931) legitimista politikus, publicista, belügyminiszter. Bölcsészdiplomája megszerzése után hírlapíróként tevékenykedett. Az első világháború alatt harctéri szolgálatot teljesített, a hadseregtől súlyos sérüléssel és kitüntetésekkel őrnagyként szerelt le. 1917-ben Bars, 1918-ban Esztergom vármegye ideiglenes főispánjává nevezték ki, a Károlyi-kormány idején kormánybiztos volt. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe menekült, és az ellenforradalmi Antibolsevista Comité tagja lett. A Friedrich-kormányban belügyi államtitkár, majd belügyminiszter, mely pozícióját Huszár Károly kormányában is megtartotta 1920. március 15-éig. A kormánypártból kilépett, IV. Károly trónra való visszatérési törekvéseit támogatta. 1925-ben volt belügyminiszterként *Az Újság* című napilap hasábjain nyilvánosságra hozta a katonai ügyészségnek szánt vallomását Somogyi Béla és Bacsó Béla szociáldemokrata újságírók meggyilkolásának ügyében, melyben Horthy Miklós kormányzó közvetett felelősségére is utalt. Büntetőeljárás indult ellene kormányzósértés, hivatali titoktartás megsértése és tiltott közlés vádjával, ami miatt végül 20 hónap

fogházbüntetésre és jelentős pénzbüntetésre ítélték. Szabadulása után legitimista politikustársa, Windischgrätz Lajos herceg segítségével a *Magyarság* című napilap kiadóhivatali igazgatójává nevezték ki. 1931. január 20-án öngyilkosságot követett el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS: Részletes, és a forrásokat pontosan feltüntető Wikipédia-szócikk [https://hu.wikipedia.org/wiki/Beniczky %C3%96d%C3%B6n %28miniszter%29](https://hu.wikipedia.org/wiki/Beniczky_%C3%96d%C3%B6n_%28miniszter%29), letöltés ideje: 2023. március 19.

BERZEVICZY BÉLA (1870–1922) katonatiszt, tábornok, a honvéd vezérkar főnöke. A bécsújhelyi Terézia Katonai Akadémián végzett, 1980-ben avatták hadnaggyá. Az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregében csapatszolgálatot teljesített, 1899-től a bécsi II. hadtest parancsnokságán beosztott vezérkari tisztt, 1906-tól a magyar honvédség lovassági felügyelőjének vezérkari főnöke volt. Az első világháború idején harctéri szolgálatot teljesített, több hadtest parancsnokaként szolgált. 1919-ben nyugállományba helyezték, de szolgálatra jelentkezett a Nemzeti Hadsereg siófoki Fővezérségénél. Horthy Miklós kinevezte a kaposvári katonai körlet parancsnokává. 1919-ben a Honvéd Vezérkar főnöke lett. Jelentős szerepe volt az első világháborúban összeomlott magyar hadsereg újjászervezésére tett kísérletekben, a Horthy-féle Nemzeti Hadsereg Magyar Királyi Honvédséggé történő átalakításában, illetve ezzel együtt az országszerte tevékenykedő irreguláris katonai alakulatok leszerelésében és/vagy regularizálásában.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

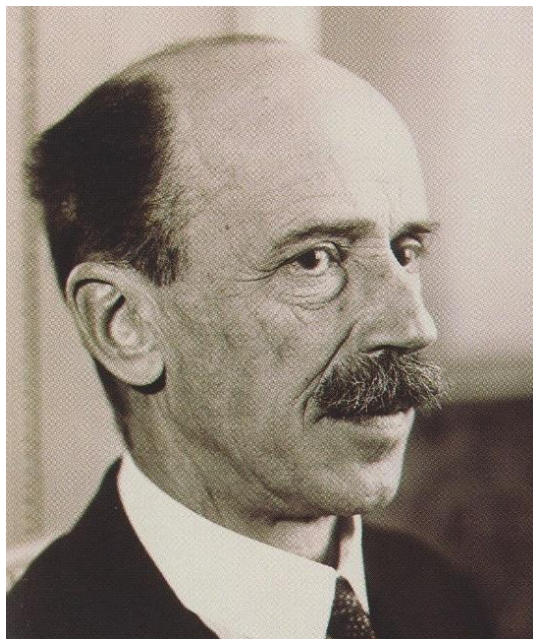
Dr. Tóth Gergely, *Utolsóból első. Berzeviczy Béla emlékezete*, honvedelem.hu, 2022. február 22.

<https://honvedelem.hu/hirek/utolsobol-első-berzeviczy-bela-altabornagy-emlekezete.html>,

letöltés ideje: 2023. március 21.

BETHLEN ISTVÁN (1874–1946) gróf, jogász, politikus, diplomata, miniszterelnök, a Horthy-korszak politikájának egyik kulcsfigurája. Már fiatalon Ferenc József egyik magyar bizalmasa volt. 1919 februárjában kezdeményezésére alakult meg az ellenforradalmi Nemzeti Egyesülés Pártja. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, ahol a szegedi kormány képviselőjeként az ellenforradalmi komité egyik vezetője lett. A Simonyi-Semadam-kormány lemondása után létrehozta az egységes kormányzópártot, de az új kormányt nem sikerült megalakítania. A Teleki-kormány bukása után, 1921. április 14-én miniszterelnök lett. Titkos politikai egyezséget kötött a szociáldemokrata párttal, majd miután a Kiszgazda Párt felszámolására irányuló több kísérlete sikertelen maradt, híveivel együtt belépett a pártba, amelynek Nagyatádi Szabó István mellett az egyik vezetője lett. E pártból és a hozzá csatlakozott konzervatív pártokból létrehozta a Keresztény Kiszgazda Földműves és Polgári Pártot (a korabeli köznyelvben: Egységes Párt), amely magva volt a későbbi kormánypártnak. 1922-ben szűkítette a választójogot, a városok kivételével visszaállította a nyílt szavazás rendszerét. A

népszövetségi kölcsön megszerzésével és a súlyos adóemelésekkel elősegítette az ország gazdasági konszolidációját, amit 1929-ig további nagy összegű külföldi kölcsönök felvételével tartott fenn. 1926-ban a személyét is érintő frankhamisítási botrány megingatta pozícióját. 1931-ben lemondott, de – mint a kormányzó bizalmas barátja és tanácsadója – továbbra is jelentős szerepet játszott a magyar politikában. 1935-ben Gömbös Gyula miniszterelnökkel támadt ellentéte miatt kilépett az Egységes Pártból, és ellenzékbe vonult. Az 1939-i választások után Horthy a felsőház örökös tagjává nevezte ki. 1943–44-ben egyik vezetője az angolszászok felé közeledő politikai áramlatnak, a sikertelen kiugrási kísérletnek. 1944 őszén a szovjetek letartóztatták, egy ideig házi őrizetben tartották, majd Moszkvába vitték, ahol 1946-ban egy rabkórházban hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

Bethlen István titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós – SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972.

ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.

SERFŐZŐ Lajos, A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban, *Acta Universitatis*

Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica,
Tomus LVII, 1976, 3–60.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-MNL-OL-K 468. *Bethlen István* miniszterelnök
félhivatalos iratai.

BOBULA TITUSZ (1878–1961) építészmérnök, radikális jobboldali politikus. Az Amerikai Egyesült Államokba emigrált, ahol 1910-ben feleségül vette a gazdag mágnáscsaládból származó Eurania Mockot. A pár New Yorkban telepedett le, ahol Bobula elsősorban templomok tervezésével foglalkozott. 1919-ben visszatért Magyarországra, ahol politizálni kezdett, elsősorban a revizionizmus és a szélsőjobboldali eszmék irányába mozdult el, ennek köszönhetően vált a dr. Ulain Ferencsel és dr. Szemere Bélával közösen szőtt államellenes összeesküvés szereplőjévé. Később visszatért az Egyesült Államokba, ahol katonai mérnöki tevékenységgel is próbálkozott, többek között a világhírű fizikus-feltaláló, Nikola Tesla mellett is dolgozott egy soha meg nem valósult energiapajzs és sugárfegyver-technológiai kidolgozásán. 1961-ben hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

VINCZE Miklós, *Ismeretlen magyarok. a templomépítő, aki legnagyobb álmához segíthette volna Nikola Teslát*, 24.hu, 2017. május 07., <https://24.hu/kultura/2017/05/07/ismeretlen-magyarok-a-templomepito-aki-legnagyobb-almahoz-segithette-volna-nikola-teslat/>, letöltés ideje: 2023. március 20.

KÁNTÁS Balázs, *A magyar sörpuccs? Ulain Ferenc nemzetgyűlési képviselő és társai államcsínykísérlete, 1923 – Tanulmány és források*, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.

<https://mek.oszk.hu/20600/20627/20627.pdf>,

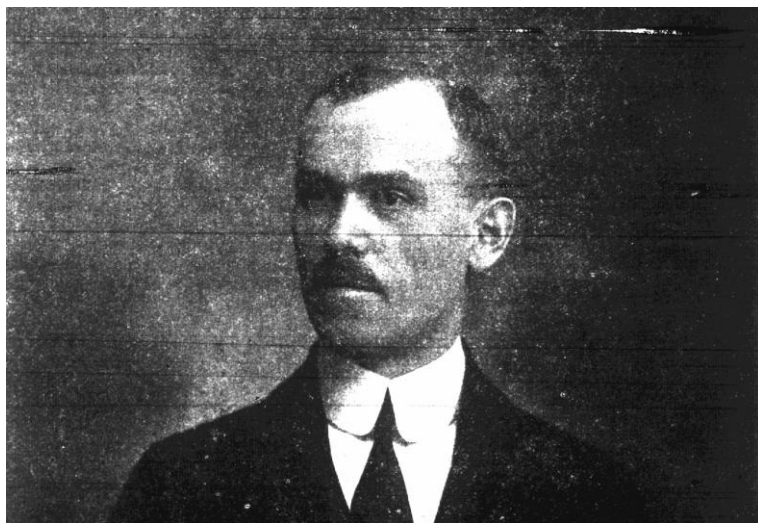
letöltés ideje: 2023. március 20.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-BFL-VII-18-d-1923 03/0610. Ulain Ferenc és társai büntetőpere.

BUDAVÁRY LÁSZLÓ (1889–1962) néptanító, újságíró, radikális jobboldali politikus. Csáktornyan (1909–1910), Sárospatakon, Magyarkomjáton és Ungváron dolgozott tanítóként (1910–1913), a magyarosítás terén szerzett érdemeiért szolgálattételre a budapesti tanfelügyelőségre rendelték be, közben az első világháborúban mint póttartalékos szakaszvezető frontszolgálatot teljesített. A Tanácsköztársaság bukása után állásából elbocsátották. A két világháború között a magyarországi szélsőjobboldal egyik meghatározó, hírhedten antiszemita politikusa és politikai újságírója, aki elsősorban a magyarországi zsidókérdéssel foglalkozott. 1920-ban nemzetgyűlési indítványt nyújtott be a zsidókérdés „intézményes” megoldására, amelynek lényege, hogy hogyan és miként lehet hatékonyan és gyorsan a zsidókat minden vagyonuktól megfosztani. Ő alkotta meg továbbá a zsidók megrendszabályozására a tíz pontot, amelyet törvénytervezetként is benyújtott. Az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagja, 1920–1930 között alelnöke. Politikai pályafutását a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjában kezdte, később szakított velük és kezdeményezte a Magyar

Nemzeti Párt megalakítását (a párt tagjai között voltak a különítményparancsnokok, Prónay Pál és Héjjas Iván is). A párt Prónay Fasiszta Pártjából szerveződött, amely a Mussolini-féle pártstruktúrát igyekezett Magyarországon átvenni. A belügyminisztérium 1932-ben betiltotta a pártot. Az 1930-as évek végén a nyilas mozgalomhoz csatlakozott, azonban hamar annyira kiábrándult Szálasiból, hogy népszerű könyvet írt ellenük. A második világháború után letartóztatták, a népbíróság 12 évi börtönre ítélte. 1962-ben hunyt el Budapesten.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

VESZPRÉMY László Bernát, *„Zöld bolsevizmus. Budaváry László nyilasellenességének ellentmondásai,* Kommentár, 2021/1.

<http://kommentar.info.hu/cikk/2021/1/zold-bolsevizmus>, letöltés ideje: 2023. március 19.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-BFL-XXV-1-a-1945/778. Budaváry László büntetőpere.

BUDAY DEZSŐ (1868–1932) mérnök, radikális jobboldali politikus. A József Műegyetemen mérnöki oklevelet szerzett, ismereteit nyugat-európai (svájci, francia- és németországi) tanulmányútja során egészítette ki. A Tisza (1890–1910), majd a Duna szabályozási munkálatainál ármentesítő és belvízmérnök (1910-től), később a Budapest Székesfővárosi Közlekedési Rt. (BSZKRT) igazgatója. A Keresztény Nemzeti Egység Pártja, majd a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt programjával nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő 1922 és 1932 között. Az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik alapító tagja, az 1920-as években elnöke. A két világháború között a magyarországi antiszemita mozgalmak egyik vezetője, sajátos elképzelései szerint az antiszemitizmus erősödése lett volna szükséges a zsidóság teljes asszimilációjához. Mérnökként elsősorban árvíz- és belvízvédelmi műtárgyak tervezésével foglalkozott. 1932-ben hunyt el Budapesten.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

<http://regi-nevpont.bdnetwork.hu/view/1719>,

letöltés ideje: 2023. március 20.

CSÁKY KÁROLY (1873–1945) gróf, tábornok, honvédelmi miniszter. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1894-ben vezérkari szolgálatba osztották be. 1907-től a honvéd központi lovasiskola tanára, 1910-től a honvédelmi minisztériumban szolgált, később a honvéd lovassági felügyelő vezérkari főnöke lett. 1914-ben egy lovas seregtest vezérkari főnöke volt az orosz harctéren, sebesülése után a honvédelmi minisztériumba osztották be, 1915-ben ezredes lett. 1917-ben Bukovinában harcolt. 1919-ben nyugdíjba ment, 1923. június 28-ától 1929. október 10-éig a Bethlen-kormányban honvédelmi miniszter. Sürgette az Antant Katonai Bizottság ellenőrzésének beszüntetését, fedezte a tiltott fegyvervásárlást és csempészt, egy szélsőjobboldali ausztriai katonai puccs előkészítése céljából részt vett az ausztriai Heimwehr félkatonai mozgalom finanszírozásában is. 1924-ben altábornagy, 1927-ben lovassági tábornok lett. 1925-től 1930-ig egységes párti nemzetgyűlési képviselő. 1945-ben hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

Honvédelmi miniszterek 1848–1994, szerk. ÁCS
Tibor–BALOGH Gyula, Budapest, Zrínyi Katonai
Kiadó, 1994, 91–93.

CSÖRGEY KÁROLY (1878–1928), született Uhlig, katonatiszt, tábornok. 1901-ban végezte el a Ludovika Akadémiát. 1906–1912 között a Honvédelmi Minisztériumban teljesített szolgálatot. Részt vett az első világháborúban, 1912-től százados kapitány volt, a világháborút végigharcolta. A Tanácsköztársaság alatt vezérkari tisztként szolgált, 1919 szeptemberétől 1922-ig a budapesti honvéd karhatalom vezérkari főnöke volt. Egyes források szerint a Kettőskereszt Vérszövetség nevű titkos katonai alakulat egyik vezetője, vezérkari főnöke volt. 1922 és 1924 között a Ludovika Akadémián harcászatot és hadseregszervezést tanított. 1922-ben vitézi címet kapott, ekkor a nevét édesanyja, Csörgy Mária vezetéknevére magyarosította. Tábornokká való kinevezése után, 1927-től haláláig a várpalotai és hajmáskéri honvéd gyakorlótábor parancsnoka volt. 1928-ban több társával együtt egy balesetben vesztette életét a Várpalota közelében lévő honvédségi lőtéren, amikor egy titokban kifejlesztett légvédelmi ágyú lögyakorlat során felrobbant.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

<https://csaladtortenetek.webnode.hu/csorgey-karoly/>, letöltés ideje: 2023. március 18.

ANTON DREXLER (1884–1942) német szélsőjobboldali politikus, az antiszemita Német Munkáspárt egyik alapítója és vezetője, amelyből a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt is kialakult. Pályája elején támogatta Hitlert, ám a müncheni sörpuccsban már nem vett részt. 1924-től 1928-ig bajor parlamenti képviselő volt, Hitler 1933-as hatalomra kerülése után újra csatlakozott a náci párthoz. A nácik alkalmoszerűen propagandacélokra használták fel, mint a párt egyik alapítóját, de valódi politikai funkciót sosem kapott. 1942-ben hunyt el Münchenben.

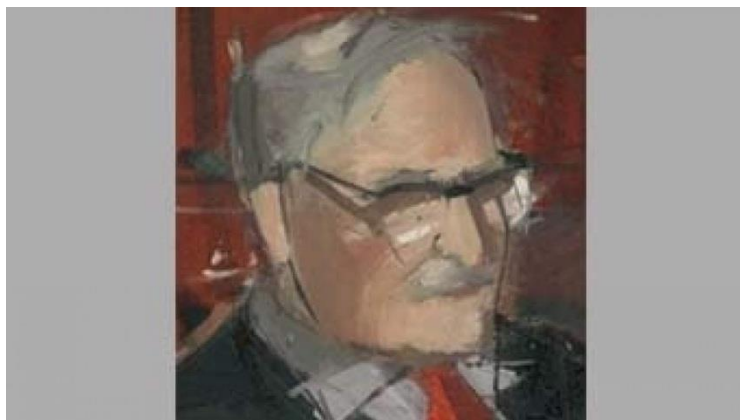
Anton Drexler, 2. Vorsitzender der D.A.P.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

William L. SHIRER, *The Rise and Fall of the Third Reich*. New York: Simon & Schuster, 1960.

DROZDY GYŐZŐ (1885–1970) kisközpárti politikus, országgyűlési képviselő. Esztergomban tanítóképzőt, Budapesten gyógypedagógiai szaktanfolyamot végzett. Részt vett a Függetlenségi Kisközpárt megalakításában (1920. október), ennek listáján a kisközpárti kerület nemzetgyűlési képviselője lett (1922–26). A nemzetgyűlésben számos alkalommal felszólalt az antiszemitizmus és a radikális jobboldali szervezetek által elkövetett bűncselekmények ellen. 1926-ban kivándorolt az Egyesült Államokba, Chicagóban megszervezte az Amerikai Magyar Revíziós Ligát. 1932-ben tért haza, a Nemzeti Egység Pártja programjával ismét országgyűlési képviselő lett (1935–39). Liberális politikus, az angolszász orientáció híve volt, átlépett az FKgP-be (1939). 1945 után újra bekapcsolódott a politikai életbe. 1945 tavaszán – rövid ideig – a budapesti I. kerületi. Nemzeti Bizottság elnöke volt, 1945. november 4-én az FKgP listáján mandátumot szerzett. 1946. március 12-én a munkáspártok nyomására 19 jobboldali politikussal együtt kizárták az FKgP-ből, de mandátumát 1947 nyaráig megtartotta. Egyik alapítója volt a Sulyok Dezső vezette Szabadság Pártnak. 1947 nyarán

visszavonult a politikától, 1947-től 1950-ig Baracskán élt. 1951-től 1953-ig a budapesti vásárcsarnokban mint betanított segédmunkás, 1953-tól 1954-ig az Autokernél mint könyvelő dolgozott, később különböző alkalmi munkákból tartotta fenn magát. 1965-től politikai munkássága elismerésül kivételes nyugdíj ellátásban részesült. A hatvanas évek végén az MTA Történettudományi Intézetének felkérésére megírta emlékiratait, mely több kiadásban megjelent.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

ECKHARDT TIBOR (1888–1972) politikus, ügyvéd, országgyűlési képviselő. Berlinben, Párizsban és a Budapesti Tudományegyetemen tanult, 1908-ban államtudományi doktorátust szerzett. Pályáját vármegyei tisztviselőként kezdte, 1918-ban Torda–Aranyos vármegyében főszolgabíró s az önkéntes karhatalom parancsnoka. 1919–20-ban az aradi, majd a szegedi ellenforradalmi kormány miniszterelnökségének sajtóügyeit irányította. 1922-ben a Keresztény Kisgazdapárt listáján nemzetgyűlési képviselő lett. 1923-ban az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik alapítója és elnöke volt, a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt egyik vezetője, 1928-tól a Magyar Revíziós Liga ügyvezető alelnöke. Az 1926. évi választásokon kisebbségben maradt. 1930-tól a Független Kisgazdapárt tagja, Gaál Gaszton halála után a párt elnöke (1932–1940). 1931-től Miskolc, 1933-tól Mezőcsát országgyűlési képviselője. 1934–35-ben Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején, mint Magyarország népszövetségi főmegbízottja, eredményesen képviselte a magyar érdekeket a Sándor jugoszláv király meggyilkolása miatt keletkezett feszült helyzetben. 1936-tól titkos tanácsos; országgyűlési képviselő (1935–39, 1939–

41). 1940-ben lemondott a FKgP elnöki posztjáról. 1935 után ellenezte a német orientációt, az angolszász irányzat híve volt. A kormányzó és Teleki Pál miniszterelnök megbízásából 1940 nyarán az USA-ba ment, hogy ott kapcsolatokat építsen ki, ahonnét soha nem tért vissza. Előadó lett a georgetowni egyetemen. 1945 után a szovjetellenes és antikommunista emigráció egyik vezéralakja, a Magyar Nemzeti Tanács egyik megszervezője és végrehajtó bizottsági tagja lett.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

KÁDÁR LYNN Katalin, *Eckhardt Tibor amerikai évei, 1941–1972*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006.

ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

ENDRE LÁSZLÓ (1895–1946) katonatiszt, különítményparancsnok, jogász, radikális jobboldali politikus, az ÉME, a MOVE és a Kettőskereszt Vérszövetség vezetőségi tagja. Az első világháborúban tartalékos tisztként harcolt. 1923-tól Gödöllő főszolgabírója, majd 1944-ben a Sztójay-kormány belügyi államtitkára, a magyarországi holokauszt aktív részese és egyik irányítója. A népbíróság 1946-ban háborús bűnösként halálra ítélte, majd kivégezték.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-MNL-PML-XIV-2. Endre László iratai.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

VÁGI Zoltán, Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

Az Endre–Baky–Jaross-per, forráskiad KARSAI László, MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994.

VESZPRÉMY László Bernát, *Gyilkos irodák. A magyar közigazgatás, a német megszállás és a holokauszt*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019.

HERMANN ERHARDT (1881–1971) német tengerésztiszt, paramilitáris vezető, radikális jobboldali politikus. Az első világháborúban a német haditengerészet korvettkapitányaként szolgált, a háború végén egységével a Baltikumban harcolt. A weimari köztársaság évei alatt egyike volt a befolyásos német radikális jobboldali politikusoknak és szabadcsapat-parancsnokoknak – a vesztes államokat sújtó fegyverkezési korlátozások alá eső német hadsereg félhivatalos kiegészítő alakulataként működő milíciájában, az Erhardt Tengerészdandárban mintegy hatezer ember szolgált. 1920-ban részt vett a Kapp–Lüttwitz-puccsban, majd annak sikertelensége után az 1923-as müncheni sörpuccs során már passzivitást mutatott. Székhelyét az 1920-as években Bajorországban rendezte be, tengerészkülönítménye formális feloszlata után létrehozta az Organisation Consul nevű titkos katonai terrorszervezetet, mely számos politikai gyilkosságért volt felelős. Az erősen jobboldali bajor tartományi kormány és a hadsereg hallgatólagosan támogatta Erhardt tevékenységét. Volt tengerészdandárja számos tagja az 1920-as évek során csatlakozott az egyre erősödő

Nemzetiszocialista Párthoz és annak félkatonai alakulataihoz, Erhardt azonban monarchista nézeteket vallott, és egyre kevésbé nézte jó szemmel a náci előtörését. Az Organisation Consul megszűnése után megalapította a Viking Szövetséget, egy nagy létszámú politikai–félkatonai szervezetet, mely 1928-ig működött. Az 1933-as nemzetiszocialista hatalomátvétel után Erhardt más korábbi Freikorps-parancsnokokhoz hasonlóan formális szövetségre lépett a náccal, Heinrich Himmler, az SS birodalmi vezetője pedig SS-tábornokká is kinevezte. 1934-ben, mikor Hitler minden politikai ellenfelével leszámolt, Erhardt is szerepelt a meggyilkolandók listáján, azonban sikerült időben elmenekülnie Németországból, és előbb Svájcban, majd 1936-ban Ausztriában telepedett le. A katonai tevékenységtől és a politikától teljesen visszavonult, családjával együtt megvásárolt egy birtokot, és hátralevő életét gazdálkodással töltötte. Az egykori paramilitáris vezető 1971-ben, 90 éves korában hunyt el az ausztriai Brunn am Waldéban.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

Gabriele KRÜGER, *Die Brigade Erhardt*, Hamburg,
Leibnitz Verlag, 1971.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

BArch-R 1507/2129. Bajor sörpuccs.

BArch-R 1507/400. Organisation Escherich.
Orgesch Orka.

BArch-R 707/142. A bajor–magyar kapcsolatokra
vonatkozó iratok.

GEORG ESCHERICH (1870–1941) német radikális jobboldali katonatiszt és politikus, polgári szakmájára nézve erdőmérnök, paramilitáris vezető. A Bajor Néppárt tagja és képviselője a német birodalmi törvényhozásban. 1919-ben a Bajor Tanácsköztársaságot leverő jobboldali milícia, az Einwohnerwehren egyik vezetője. Nem sokkal később megalapította saját ORGESCH (Organisation Escherich) névre hallgató jobboldali paramilitáris alakulatát. Szoros kapcsolat fűzte Rudolf Kanzler paramilitáris vezetőhöz, az ORKA (Organisation Kanzler) milícia alapítójához, és az osztrák Heimwehr-milíciákhoz. Szervezetét 1921-ben a német szövetségi kormány feloszlatta más szabadcsapatokkal együtt, de 1928-ban újjászervezte Heimatschutz néven. 1933-ben, Hitler hatalomra jutása után szervezete feloszlott, illetve beolvadt a nemzetiszocialista párt paramilitáris alakulataiba. Escherich ezután visszavonult a politikától, 1941-ben hunyt el Münchenben.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

Gabriele KRÜGER, *Die Brigade Erhardt*, Hamburg,
Leibnitz Verlag, 1971.

KÁNTÁS Balázs, *Documenta Paramilitaria Hungarica. Tanulmány és történeti források a Kettőskereszt Vérszövetség titkos irreguláris katonai alakulat tevékenységéről. 1919–1945*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *A Kettőskereszt Vérszövetség: Egy titkos irreguláris katonai szervezet tevékenysége az 1920-as évek Magyarországon. The Double Cross Blood Union: A Secret Irregular Military Formation and its Activity in Hungary During the 1920s*. Budapest, Line Design Kiadó, (Rerum Fides 4.), 2022.

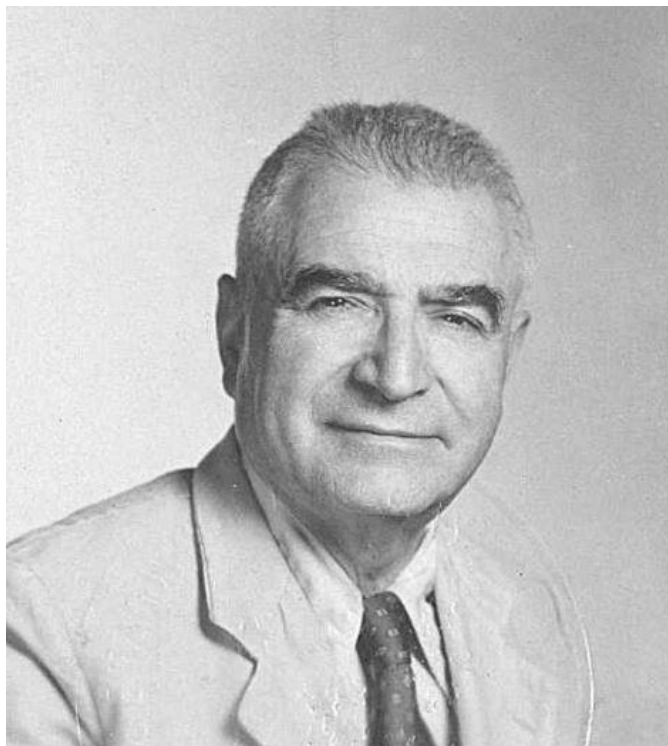
LEVÉLTÁRI FORRÁS:

BArch-R 1507/2129. Bajor sörpuccs.

BArch-R 1507/400. Organisation Escherich.
Orgesch Orka.

BArch-R 707/142. A bajor–magyar kapcsolatokra vonatkozó iratok.

FÁBIÁN BÉLA (1889–1966) ügyvéd, politikus, publicista. Tanulmányait a bécsi és budapesti egyetemen végezte. Ügyvédjelöltként Vázsonyi Vilmos titkára volt. 1915-ben bevonult katonának, de hamarosan hadifogságba esett. A Tanácsköztársaság idején antikommunista magatartása miatt letartóztatták. 1920–22-ben a budapesti törvényhatósági bizottság tagja. Nagy szerepet játszott a Nemzeti Demokrata Pártban. 1922-től 1939-ig képviselő a Nemzeti Demokrata Párt, illetve az Egyesült Szabadelvű és Demokrata Ellenzék programjával. 1920-tól önálló ügyvéd, emellett publicisztikai és irodalmi tevékenységet is kifejtett. Műveiben szélsőségesen keveredtek a polgári demokrata és liberális nézetek az éles kommunista- és szovjetellenességgel. A parlamentben számos alkalommal felszólalt a szélsőjobboldali mozgalmak tevékenysége és az antiszemitizmus ellen. 1934-ben fellépett a Szovjetunió diplomáciai elismerése ellen. A német megszállás idején letartóztatták és koncentrációs táborba hurcolták. Nem tért vissza Magyarországra, az USA-ban telepedett le, ahol a jobboldali magyar emigráció egyik vezéralakja lett. 1966-ban hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

KÁNTÁS Balázs, *Viták a „másik állambatalom”-ról. Válogatás a fegyveres titkos társaságok ügyében elhangzott parlamenti felszólalásokból, 1923–1924*, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.

<https://mek.oszk.hu/20600/20673/20673.pdf>,

letöltés ideje: 2023. március 20.

FEILITZSCH BERTHOLD (1867–1949) osztrák származású magyar báró, földbirtokos, jogász, legitimista politikus. Pozsonyban szerzett államtudományi doktorátust, ezután Torontál vármegye alispáni hivatalának közigazgatási gyakornoka, majd jegyzője, később pedig főjegyzője lett. 1897-ben Szabolcs vármegye főispánja lett, 1906-ban a Magyar Királyi Közigazgatási Bíróság ítéldbírájának nevezték ki. 1912-ben felvételt nyert a Jeruzsálemi Szent János Lovagrendbe, más néven Johannita Lovagrendbe, idővel annak egyik magyarországi vezetője, kommandátora lett. 1920-ban egészségügyi okokból nyugdíjazták a közszolgálatból, de 1927-ben visszatért a politikához, Bihar, majd Békés vármegye főispánja lett. Az 1920-as években a jobboldali tömegszervezeteket tömörítő, elsősorban az Ébredő Magyarok Egyesületét, a Magyar Országos Véderő Egyletet és a Területvédő Ligát összefogó Társadalmi Egyesületek Szövetsége elnöke volt. A két világháború közti Magyarország egyik befolyásos és köztisztletben álló jobboldali személyisége vezető szerepet töltött be számos irredenta titkos társaságban, többek között az Etelközi

Szövetségben, illetve egyes források szerint annak katonai szárnyában, a Kettőskereszt Vérszövetségben is. A második világháború éveiben a szélsőjobbra tolódás jellemezte, és az Etelközi Szövetség befolyásos vezetőjeként a nyilasokkal is kereste a kapcsolatot, az 1944. októberi nyilas puccs után pedig a nyilas törvényhozó testület felsőháza, a Felsőházi Tagok Nemzeti Szövetsége elnöke lett. A világháború után aktívan részt vett a jobboldali magyar emigráció tevékenységében. 1949-ben, Németországban hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

ARDAY Géza, Elvhűség és jellem. Első kommandátorunk, Feilitzsch Berthold pályaképe, in uő, *A Johannita Rend Magyar Tagozatának arcképei. Hála-kötet 90 esztendőért*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2014, 39–43.

FODOR Miklós Zoltán, Az Etelközi Szövetség története, in *Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007 (XXXI.)*, Salgótarján, 2008, 118–156.

FRANCIA KISS MIHÁLY (1887–1957) katona, különítményparancsnok, a fehérterror egyik résztvevője. Az első világháborúban tiszthelyettesként szolgált. A Tanácsköztársaság idején a Kecskemét környéki szentkirályi ellenforradalmi Fehér Gárda egyik szervezője, összekötő saját ellenforradalmi csoportja és a Szegeden szervezkedő Prónay-különítmény között. A Tanácsköztársaság bukása után Héjjas Iván különítményének tagja, a fehérterror egyik irányítója. Prónay Pálhoz és Héjjas Ivánhoz hasonlóan nevéhez számos kegyetlen, önkényes politikai gyilkosság fűződik. Tevékenyen részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben is, mint a gerillahadviselés specialistája. A különítményesekre vonatkozó 1921. november 3-i közkegyelem miatt a Horthy-korszak során nem ítélték el semmilyen atrocitásért, melyben részt vett. 1945 után Kovács József álnéven élt Magyarországon, az orgoványi pusztákon bujdosott. 1947. május 13-án és 1948. július 28-án távollétében háborús és egyéb bűncselekmények miatt halálra ítélték. 1956-ban, a forradalom kitörése után saját nevében jelentkezett a rendőrségen, perének újrafelvételét kérte. 1957. március 8-án előzetes letartóztatásba helyezték egy

razziát követően, amikor elfogták. Előbb 1957. június 13-án, majd 1957. augusztus 9-én emberek törvénytelen megkínzása és kivégzése, valamint más bűntettek elkövetése miatt egyaránt halálra ítélték. 1957. augusztus 13-án kivégezték Budapesten.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

KÁNTÁS Balázs, *Héjjas Iván. Vázlat egy magyar radikális jobboldali katonatiszt-politikus életrajzához és kapcsolatrendszeréhez*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2022.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-ÁBTL-3.1.5.-O-14850/103. Héjjas Iván Aurél.

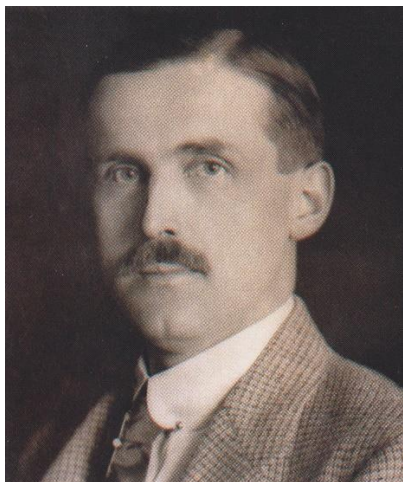
HU-ÁBTL-3.1.5.-O-14850. Rongyos Gárda.

HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbíróági pere.

HU-MNL-OL-P 2297/4. Országos Nemzetvédelmi Bizottság, (1919), 1937–1944.

FRIEDRICH ISTVÁN (1883–1958) legitimista politikus, miniszterelnök, mérnök, gépgyáros. A budapesti és charlottenburgi műegyetemen mérnöki oklevelet szerzett, majd a budapesti és a berlini egyetemen jogot hallgatott. 1908-ban gépjavító műhelyt, majd Mátyásföldön vas- és gépgyárat alapított. 1918-ban a Károlyi-kormányban hadügyi államtitkár volt. A Tanácsköztársaság idején, mint az egyik ellenforradalmi csoport vezetőjét letartóztatták, de megszökött. A Fehér Ház nevű ellenforradalmi szervezet tagjaként 1919. augusztus 6-án részt vett a Peidl-kormányt eltávolító puccsban. Habsburg József főherceg megbízása alapján rövid ideig, 1919. augusztus 7-étől november 25-ig (vitatható legitimitással rendelkező) miniszterelnök, majd 1920. március 15-ig hadügyminiszter. 1920. áprilisában kilépett a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjából, és külön pártot alapított, amely 1922-ben egyesült ifjabb Andrássy Gyula csoportjával, és felvette a Szövetkezett Keresztény Ellenzék nevet. Az 1920-as évek elején megalapította a Szittyák Tábora elnevezésű szélsőjobboldali szervezetet. Tisza István gyilkosainak perében vád alá helyezték, de a

bíróság felmentette. 1921-ben részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben. 1922-ben az újjáalakult, erősen ellenzéki Keresztény Nemzeti Párt (Andrássy–Friedrich-párt) budapesti déli listájának vezetőjeként, 1926-ban a Keresztény Gazdasági Párt színeiben, 1928-ban a budapesti déli kerület egyéni képviselőjeként nyert képviselői mandátumot, 1931-ben és 1935-ben a budapesti északi választókerület egyéni képviselője lett. 1938-ban már nem szerzett mandátumot, kikerült a politika élvonalából. 1951-ben mint politikus már elfeledettnek számított, de júliusban mégis letartóztatták Grósz József koncepció perének kapcsán, majd augusztusban a budapesti Fővárosi Bíróság a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezésének és vezetésének hamis vádjával 15 évi börtönbüntetésre ítélte. A váci börtönben hunyt el 1958-ban.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

HAGYMÁSI Tamás, Korszakváltások, *Valóság*, 2013/3, 38–50.

SCHUTZBACH Csaba, *Friedrich István. 100 éve történt az őszirózsás forradalom*, Veszprém, Magyar Vidék 56-os Szervezet Országos Központja, 2018.

KÁNTÁS Balázs, *Egy radikális jobboldali félkatonai szervezet a hatalom közelében, majd árnyékában. A Fehér Ház Mozgalom rövid története*. Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, Budapest, 2023. <http://real.mtak.hu/160781/>

GÖMBÖS GYULA (1886–1936) katonatiszt, politikus, Magyarország honvédelmi minisztere, majd miniszterelnöke. Hivatásos katonatiszt volt, az első világháború végéig vezérkari századosi rangot ért el. Az 1918. októberi forradalom után a honvédelmi minisztériumban teljesített szolgálatot, majd Zágrábban katonai attasé, 1918 végétől a honvédelmi minisztériumban a hadműveleti osztály balkáni csoportját vezette. Politikai pályafutását 1919-ben kezdte, amikor a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) elnökévé választották. Vezetőségi tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének is. Bécsben részt vett az ellenforradalmi komité szervezésében, a Tanácsköztársaság idején a szegedi ellenforradalmi kormány hadügyi államtitkára, 1919 júliusától Bécsben a szegedi kormány meghatalmazottja, Horthy bizalmas híve. 1920-ban Törökszentmiklóson kispárti programmal mandátumot szerzett. Nagy szerepe volt 1921 szeptember–októberében a nyugat-magyarországi felkelés szervezésében és IV. Károly második, 1921. októberi visszatérési kísérletének letörésében. 1922 januárjában csatlakozott a Bethlen–Nagyatádi-féle Egységes Párthoz, és

irányította az 1922. évi választási harcot. Az 1920-as években a jobboldali tömegszervezeteket tömörítő, elsősorban az ÉME-t, a MOVE-t és a Területvédő Ligát összefogó Társadalmi Egyesületek Szövetsége alelnöke, így a nacionalista mozgalmak egyik irányítója volt. 1923 nyarán kilépett a kormánypártból, és megalakította a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot. 1928-ban megegyezett Bethlen Istvánnal, visszatért az Egységes Pártba, és hadügyi államtitkár lett. 1929. október 10-étől a Bethlen- és a Károlyi-kormányban honvédelmi miniszter. 1932. október 1-étől a nagybirtokosok és a jobboldali katonai körök támogatásával miniszterelnök. Meghirdette 95 pontból álló programját, törvényt hozatott a kormányzói jogkör kiterjesztéséről, átszervezte a kormánypártot (Nemzeti Egység Pártja), intézkedéseket léptetett életbe a totális fasizmus kiépítésére, a nagybirtok megsegítése érdekében (hitbizományi reform, törlesztések részleteinek elhalasztása, telepítési törvény), kísérletezett a szakszervezetek felszámolásával, a munkásosztály fasiszta jellegű szervezetekbe való bevonásával (Nemzeti Munkaközpont). Folytatta a fasiszta Olaszországgal és Németországgal való szoros

együttműködés kiépítését. 1933 júniusában a kormányfők közül elsőnek kereste fel Hitlert. 1934-ben szerződést kötött Olaszországgal és Ausztriával (római hármass paktum), majd Németországgal is, és elkötelezte magát a németek agressziós politikája mellett. Az 1934 októberében Sándor jugoszláv király és Barthou francia külügyminiszter ellen elkövetett marseille-i merénylet Magyarországon való előkészítése miatt súlyos külpolitikai bonyodalom keletkezett, melyet csak Olaszország támogatásával tudott leküzdeni. 1935 márciusában szembekerült a kormánypárt konzervatívabb Bethlen-csoportjával, de felülkerekedett. Átalakította kormányát, majd kormányzói kézirattal feloszlatta a nemzetgyűlést. Az általa irányított 1935. évi választásokat a minden addiginál erősebb kormányterror jellemezte. A választások után régi szegedi különítményes tisztársait fontos politikai és katonai pozíciókba helyezte. 1936-ban, vesebetegségben hunyt el.

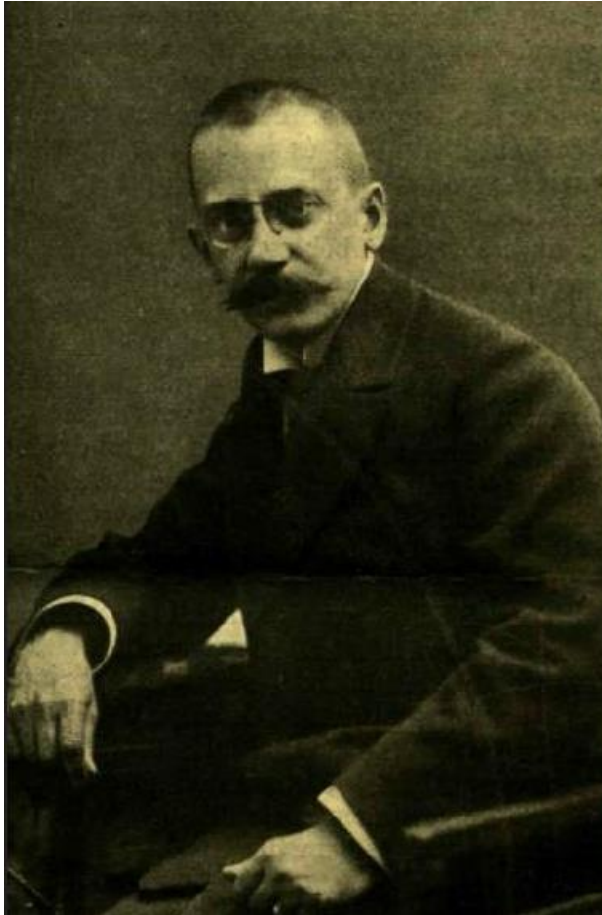
KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó, 2001.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2014; valamint ennek jelentősen

VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

GRATZ GUSZTÁV (1875–1946) magyar politikus, gazdasági szakember, történész. 1917-ben Magyarország külügyminisztere, a Tanácsköztárság alatt a Bécsben székelő antikommunista magyar emigráció, az Antibolsevista Comité tagja volt. Az ellenforradalmi rendszer hatalomra kerülése után 1919 novemberétől 1921 januárjáig bécsi magyar nagykövet volt. 1921 januárjától áprilisáig külügyminiszter Teleki Pál első kormányában, ezt követően a IV. Károly magyar trónra való visszatérését előkészítő magyarországi megbízottja volt. Legitimista elkötelezettsége miatt a király két visszatérési kísérlete és IV. Károly trónfosztása után politikailag háttérbe szorult, 1926-tól visszatérhetett a politikai életbe, újra országgyűlési képviselő lett. 1946-ban hunyt el Budapesten.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

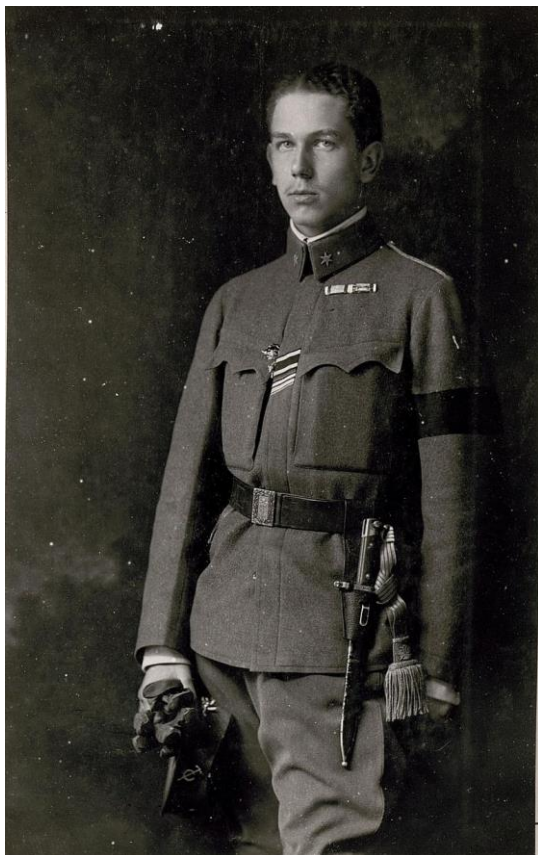
GRATZ Gusztáv, *Magyarország a két háború között*, szerk. és utószó PAÁL Vince. Budapest, Osiris Kiadó, 2001.

Gustav GRATZ: *Augenzeuge dreier Epochen. Die Memoiren des ungarischen Außenministers 1875-1945.* Herausgegeben von Vince Paál und Gerhard Seewann. München, R. Oldenbourg Verlag, 2009.

GRATZ Gusztáv, *Visszaemlékezéseim, a jegyzeteket és a bev. tanulmányt írta SZEKRÉNYESSY Attila,* Budapest, Aura Libri Kiadó, 2007.

PAÁL Vince, *A politika és a publicisztika vonzásában. Gratz Gusztáv pályafutása.* Budapest, Wolters Kluwer, 2018.

HABSBURG-LOTHARINGIAI ALBRECHT vagy **ALBERT** (1897–1955) magyar királyi herceg, földbirtokos, politikus. 1926-ban a frankhamisítási per egyik vádlottja, 1927-től a magyar országgyűlés felsőházának tagja. 1930-ban rangon aluli házasságot kötött, ezért a Habsburg-család hagyományai szerint utódait már nem illette meg a főhercegi cím. Hitler 1933-as hatalomra kerülése után a szélsőjobboldal aktív politikusa lett, egyike a vállaltan nácibarát magyar politikusoknak. Baráti kapcsolatok fűzték a Harmadik Birodalom elitjéhez, különösen Heinrich Himmler SS-vezetőhöz, a világháború alatt az SS és a Gestapo társadalmi kapcsolataként működött, a háború vége felé pedig már aspirált a magyar kormányzói címre is. 1945-ben a Vörös Hadsereg elől Ausztriába, majd Argentínába menekült, ahol emigrációban hunyt el 1955-ben.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

Wikipédia-szócikk, amely pontos adatokat és forráshivatkozásokat tartalmaz.

https://hu.wikipedia.org/wiki/Habsburg%E2%80%93Tescheni_Albert_Ferenc_herceg,

letöltés ideje: 2023. március 22.

HÉJJAS IVÁN (1890–1950) földbirtokos, az első világháborúban katonatiszt, az Osztrák–Magyar Légierő vadászpilótája, majd a fehérterror idején különítményparancsnok, akinek nevéhez Prónay Pál alezredessel együtt számos önbíráskodás és politikai gyilkosság fűződik. Egyik alapítója és vezetője az Ébredő Magyarok Egyesületének; a két világháború közti Magyarország egyik meghatározó katonai múlttal rendelkező szélsőjobboldali politikusa, ugyancsak Prónay Pállal együtt egyik értelmi szerzője és irányítója az 1921-es nyugat-magyarországi felkelésnek is. Az 1920-as években alkut kötött a Bethlen-kormánnyal és konszolidálódott, irreguláris katonai tevékenységét látszólag abbahagyta. 1927–1931 között a kunszentmiklósi választókerület parlamenti képviselője, később különböző magas pozíciókat töltött be a Kereskedelmi és Közlekedésügyi Minisztériumban. 1944 végén a szovjetek elől Spanyolországba menekült, 1947-ben a népbíróság távollétében halálra ítélte. 1950-ben, emigrációban, a spanyolországi Vigóban hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

DOMONKOS László, *A Héjjas-nyárfa árnyékában*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

KÁNTÁS Balázs, *A Duna–Tisza közű dosszié. Három alapvető forrás a Duna–Tisza közű paramilitáris erőszak történetéhez, 1919–1924*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *A különítményesek nyomában. Tanulmány és források Héjjas Iván paramilitáris vezető és különítménye tevékenységéről, 1919–1923*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *Héjjas Iván. Vázlat egy magyar radikális jobboldali katonatiszt-politikus életrajzához és kapcsolatrendszeréhez*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2022.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-ÁBTL-3.1.5.-O-14850/103. Héjjas Iván Aurél.

HU-ÁBTL-3.1.5.-O-14850. Rongyos Gárda.

HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbírósi pere.

HU-MNL-OL-P 2297/4. Országos Nemzetvédelmi Bizottság, (1919), 1937–1944.

HETÉNYI IMRE (1871–1946) orvos, jogász, rendőrtiszt, budapesti rendőrfőkapitány-helyettes. 1914-ben mint detektívfelügyelő belépett a budapesti rendőrség kötelékébe, 1918-ban tanácsos, 1920-ban főtanácsos, 1922 után főkapitány-helyettes lett. 1932 márciusában a politikai rendészeti osztály vezetésével bízták meg. A Magyar Államrendőrség titkosszolgálati részlegeinek vezetőjeként kiterjedt besúgóhálózatot működtetett a magyar állam szervein belül, jelentős politikai befolyással rendelkezett. 1938-ban nyugdíjba vonult, 1946-ban hunyt el. Rendőri működésének történetét megírta az emlékirataiban.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

HETÉNYI IMRE, *Amikor a rend őre voltam*, Budapest,
Pantheon Kiadás, 1941.

HOMLOK SÁNDOR (1892–1963) született Holmok, katonatiszt, ezredes, később vezérőrnagy. Az első világháborúban a 70. honvéd gyaloghadosztály vezérkari főnöke volt, majd a Kormányzó Katonai Irodájánál, illetve a Honvéd Vezérkarnál töltött be különböző pozíciókat, elsősorban a titkos irreguláris katonai alakulatok toborzásával, szervezésével, a rejtés évei alatt a diverziós jellegű, kisantant országos elleni különleges katonai műveletekkel foglalkozott. 1927 és 1934 között Párizsban volt katonai attasé, 1935 és 1945 között a Honvéd Vezérkar 5., sajtó- és propagandaosztályát vezette, mely a valóságban a szomszédos államok területén végrehajtott szabotázs- és diverzánsakciók kivitelezésével is foglalkozott. 1940-től újra katonai attaséi szolgálatot teljesített különböző államokban, többek között Németországban, Svédországban, Finnországban és Svájcban. 1945-ben nyugállományba helyezték. Amerikai emigrációban hunyt el 1963-ban.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

PÓCS Nándor, *Varjúszereg, Kováts Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, 2022.

SZAKÁLY Sándor, *A 2. vkef. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó – Veritas Történetkutató Intézet, 2015, 158–159.

UJSZÁSZY István, *Vallomások a boltak házából.*
Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkjf. osztály és az
Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában
írott feljegyzései, forráskiad. HARASZTI György,
KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest,
Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára –
Corvina Kiadó, 2007.

HORTHY MIKLÓS (1868–1957) katonatiszt, politikus, régens kormányzóként 1920 és 1944 között Magyarország államfője. 1883-ban végezte el a Fiumei Haditengerészeti Akadémiát. 1892 és 1894 között Föld körüli úton vett részt a SAIDA nevű korvett fedélzetén. 1909 és 1914 között I. Ferenc József császár egyik szárnysegédje és bizalmasa volt, ekkoriban szerezte első politikusi tapasztalatait. Az első világháborúban a NOVARA gyorscirkáló parancsnokaként szolgált, ekkor aratott katonai győzelmei tették ismertté a nevét, IV. Károly 1918. február 28-án kinevezte az osztrák–magyar hadiflotta parancsnokává. Az első világháború elvesztése után Horthynak kellett végrehajtania az osztrák–magyar hadiflotta leszerelését, illetve a hajók Szerbiának történő átadását. A háború után rövid ideig családja kenderesi birtokán gazdálkodott, majd 1919-ben a Károlyi Gyula gróf vezette szegedi ellenkormány felkérte a hadügyminiszteri tisztség elvállalására, mint a felbomlott Monarchia egykori hadseregének legmagasabb rangú magyar nemzetiségű tisztjét, aki sem az őszirózsás forradalomban, sem a Tanácsköztársaságban nem vállalt szerepet. Megszervezte az úgynevezett Nemzeti Hadsereget,

majd annak fővezéréként részben függetlenítette magát a szegedi ellenforradalmi kormánytól, és az ország egyetlen használható fegyveres ereje felett rendelkezett. Egy ideig kacérkodott a katonai diktatúra bevezetésének gondolatával, de polgári politikusok és az antant képviselőinek nyomására elvetette ennek lehetőségét. Egyes források szerint jelentős felelősség terheli a Tanácsköztársaság utáni jobboldali megtorlásorozatban, a több száz ember életét követelő fehérterrorban. Az antant is egyre inkább Horthyval tárgyalt, mint a magyar államhatalom tényleges képviselőjével, ily módon pedig egyre esélyesebbnek látszott az államfői pozícióra is. 1919. november 16-án csapatai élén bevonult Budapestre, az országgyűlés pedig 1920. március 1-jén választotta Magyarország kormányzójává, ezáltal a királyt helyettesítő ideiglenes államfő és a fegyveres erők főparancsnoka lett. 1921-ben kétszer hiúsította meg IV. Károly visszatérési kísérleteit, majd megindulhatott a Bethlen István miniszterelnök nevével fémjelzett konszolidáció tízéves időszaka. Az 1929-es gazdasági világválságnak jelentős szerepe volt az ország jobbra tolódásában, közvetve ez vezetett Gömbös Gyula

miniszterelnöki kinevezése is. Horthy mind a szélsőbal-, mind a szélsőjobboldali mozgalmakkal szemben állt, az 1930-as években mindenféle radikalizmust igyekezett háttérbe szorítani. Államfőként az 1930-as években aktivitás, később az ország Németország agressziós politikája melletti elköteleződése idején egyre inkább a passzivitás jellemezte, bár a revizionista törekvéseket végig élénken támogatta. 1942-től igyekezett csökkenteni az ország háborús részvételét, 1944 októberében hozzá hű, mérsékelt politikai körök közreműködésével megkísérelt kiugrani a második világháborúból, ám részben a németbarát főtisztek hadseregen belüli túlsúlya miatt ez nem sikerülhetett. Horthyt mindenképpen közvetett felelősség terheli a magyarországi holokausztért, bár 1944-ben arra még volt ereje, hogy a budapesti zsidóság deportálását leállítsa. Magyarország német megszállása után, 1944. október 16-án kényszer hatására lemondott, kényszerűen átadta a hatalmat a Szálasi Ferenc vezette németbarát nyilas kormánynak, és a németek őrizetébe került. A nürnbergi perben tanúként hallgatták ki, részben idős korára tekintettel vádat nem emeltek vele szemben. 1948-

tól családjával portugáliai emigrációban élt, ahonnan élénk kapcsolatot tartott az emigráns magyar politikai és katonai körökkel. 1957-ben hunyt el. Terjedelmes emlékiratot hagyott hátra, melyben saját politikusi szerepét érthetően pozitívan értékeli.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

Horthy Miklós titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965.

HORTHY Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

Thomas L. SAKMYSTER, *Hungary's Admiral on Horseback. Miklós Horthy, 1918–1944*, Washington, Columbia University Press, 1994.

Thomas L. SAKMYSTER, *Admirális fehér lovon. Horthy Miklós 1918–1944*, Budapest, Helikon Kiadó, 2001.

TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2011.

TURBUCZ Dávid, *A Horthy-kultusz, 1919–1944*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2016.

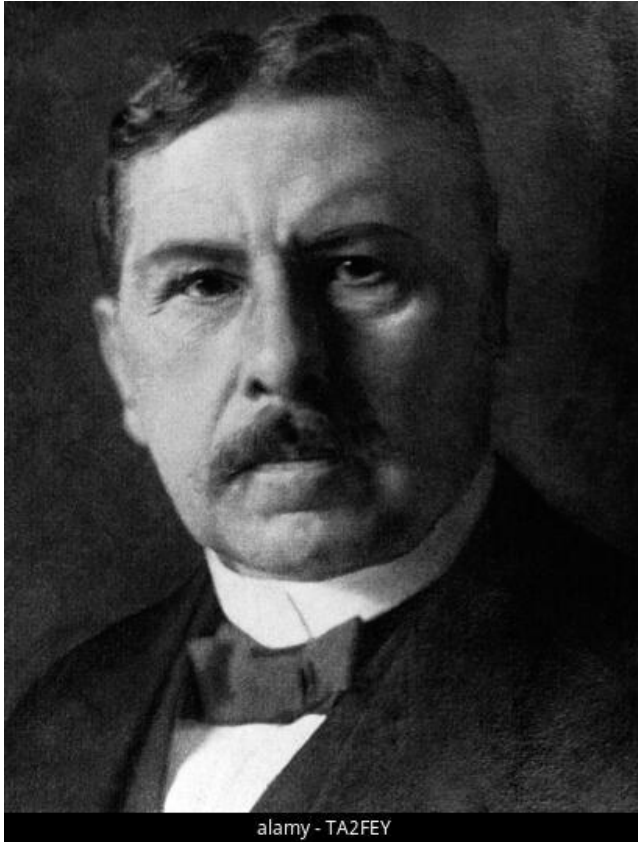
TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós, a haditengerésztiszt*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2022.

UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó – Országos Széchenyi Könyvtár, 2012.

UNGVÁRY Krisztián, *Horthy Miklós. A kormányzó és felelőssége 1920–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020.

UNGVÁRY Krisztián, *Kiugrás a történelemből. Horthy Miklós a világpolitikai színpadán*, Budapest, Open Books, 2022.

GUSTAV VON KAHR (1862–1934) német jogász, jobboldali politikus, 1921 és 1923 között Bajorország tartományi miniszterelnöke és párhuzamosan belügyminisztere, 1923–1924-ben statáriális jogkörrel felruházott bajor főkormánybiztos. Közel állt Hitlerhez és Ludendorffhoz, azonban különleges jogköröket gyakorló főkormánybiztosként mégis ki akarta őket hagyni az új bajor állam vezetéséből. A müncheni sörpuccs után Kahr egy ideig bíróként dolgozott Bajorországban, majd visszavonult a közszolgálatból. 1934. június 30-án, a hosszú kések éjszakáján gyilkolták meg, mikor Hitler minden lehetséges politikai ellenfelével leszámolt.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

BArch-R 1507/2129. Bajor sörpuccs.

BArch-R 1507/400. Organisation Escherich.
Orgesch Orka.

BArch-R 707/142. A bajor–magyar kapcsolatokra vonatkozó iratok.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai büntetőpere.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

KÁNTÁS Balázs, *A magyar sörpuccs? Ulain Ferenc nemzetgyűlési képviselő és társai államcsínykísérlete, 1923 – Tanulmány és források*, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.

KEREKES Lajos, *Hitler-puccs a sörházban*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1976.

David KING, *The Trial of Adolf Hitler. The Beer Hall Putsch and the Rise of the Nazi Germany*, London – New York, W. W. Norton and Company, 2017.

RUDOLF KANZLER (1873–1956) német katonatiszt, radikális jobboldali politikus, polgári szakmájára földmérő mérnök, paramilitáris vezető. A Centrupárt képviselője a bajor tartományi törvényhozásban, 1919-ben a Bajor Tanácsköztársaságot leverő egyik jobboldali milícia, a Bürgerwehr vezetője. Szoros kapcsolatok fűzték Georg Escherichhez, az ő paramilitáris szervezete (ORGESCH) mintájára alapította meg az ORKA (Organisation Kanzler) névre hallgató saját szabadcsapatát. Szorosan együttműködött az osztrák Heimwehr-milíciákkal és a magyar radikális jobboldali szervezetekkel egy közép-európai revizionista szövetség létrehozása reményében. 1921-ben, a német szabadcsapatok kormányzat általi feloszlata után Kanzler a monarchista Bayerischer Heimat- und Königsbund politikai szervezethez csatlakozott, melyet az 1933-as nemzetiszocialista hatalomátvétel után betiltottak. Kanzler egy idő után radikális jobboldali nézetei ellenére monarchistaként nem szimpatizált különösebben a nemzetiszocialistákkal, akik árulásért be is börtönözték egy időre. Kanzler ugyanakkor túlélte a második világháborút, és 83 éves korában, 1953-ban hunyt el.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

BArch-R 1507/2129. Bajor sörpuccs.

BArch-R 1507/400. Organisation Escherich.

Orgesch Orka.

BArch-R 707/142. A bajor–magyar kapcsolatokra vonatkozó iratok.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai büntetőpere.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

KÁNTÁS Balázs, *A magyar sörpuccs? Ulain Ferenc nemzetgyűlési képviselő és társai államcsínykísérlete, 1923 – Tanulmány és források*, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.

KEREKES Lajos, *Hitler-puccs a sörházban*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1976.

David KING, *The Trial of Adolf Hitler. The Beer Hall Putsch and the Rise of the Nazi Germany*, London – New York, W. W. Norton and Company, 2017.

KÁNYA KÁLMÁN (1869–1945) diplomata, politikus, külügyminiszter. Diplomáciai pályafutását Konstantinápolyban kezdte, mint alkonzul, 1904-ben konzullá nevezték ki, 1905-től a közös külügyminisztériumban teljesített szolgálatot. 1913-ban a Monarchia mexikói követe, meghatalmazott miniszter. 1920-tól 1925-ig a külügyminiszter állandó helyettese. Vezető szerepet töltött be a haderő rejtett, titkosszolgálati jellegű alakulatainak, többek között a Kettőskereszt Vérszövetség diverziós jellegű katonai szerv létrehozásában, megszervezésében, kisantant államok ellen irányuló hírszerző és szabotázs-tevékenységében. 1925-ben berlini követ lett, majd 1933. február 4-től 1938. november 28-áig külügyminiszter a Gömbös-, Darányi- és Imrédy-kormányokban. Az ő külügyminiszterschaftja alatt ment végbe Magyarország csatlakozása a Berlin–Róma-tengelyhez a revizionista politikai törekvések jegyében. Ezen belül az Olaszországgal való fokozott együttműködéssel igyekezett ellensúlyozni Németország egyre növekvő hegemoniáját, de megkísérelt a lehetőségekhez képest jó kapcsolatokat fenntartani a nyugati hatalmakkal, illetve a kisantant felé is tett közeledő lépéseket.

1938 augusztusában Horthy és Imrédy németországi látogatása napjaiban Bledben megegyezett a kisantant államokkal Magyarország fegyverkezési egyenjogúsága elismerésének kérdésében, amivel legalizálni kívánta a magyar háborús készülődést. 1938. szeptember 20-án Imrédy miniszterelnökkel Berchtesgadenbe repült, és felkérte Hitlert a magyar területi igények támogatására. 1938 októberében vezetője volt a komáromi magyar–csehszlovák tárgyalásokon részt vevő delegációnak. Miután az 1938. november 21-ei német–olasz demars miatt Kárpát-Ukrajna tervezett megrohanásától az Imrédy-kormánynak el kellett állnia, lemondott a külügyminiszterségről. 1935. október 4-én Horthy örökös felsőházi taggá nevezte ki. A második világháború idején a Bethlen és Kállay vezette politikai csoporthoz tartozott. 1945-ben hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

NÁNDORI Pál, *A marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

PÓCS Nándor, *Varjúsereg. Kováts Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, 2022.

TÓTH Imre, *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán (1869–1945)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

KÁROLYI GYULA (1871–1947) gróf, nagybirtokos, politikus, miniszterelnök. Tanulmányait a budapesti, a bonni és a berlini egyetemen végezte. 1905-től főrendiházi tag, 1906-ban Arad vármegye és város főispánja lett. 1919. május 5-én, Aradon ellenforradalmi kormányt alakított, ennek székhelyét május 29-én Szegedre helyezték át, majd július 12-én lemondott. 1927-től a felsőház tagja, 1928-tól koronaőr volt. 1930. december 9-től 1931. augusztus 24-éig külügyminiszter a Bethlen-kormányban, 1931. augusztus 24-étől 1932. október 1-jéig ismét miniszterelnök volt. A gazdasági válság mélypontján Horthy személyes bizalmasaként és rokonaként került a kormányba. A válságon az állami gazdasági beavatkozás fokozására tett intézkedések mellett elsősorban szigorú költségvetési takarékossgal igyekezett úrrá lenni. Ezek elsősorban a kisembereket sújtották (a köztisztviselők létszámának csökkentése, fizetések leszállítása, adóemelések), és fokozták az amúgy is hatalmas méretű elégedetlenséget. 1931. szeptember 19-én kelt rendeletével elrendelte a statáriumot, korlátozta a gyülekezési jogot, betiltott minden politikai jellegű népgyűlést, felvonulást, körmenetet. Külföldi

kölcsön reményében külpolitikájában közeledő lépéseket tett Franciaország felé. 1932-ben lemondott, és Szatmár vármegyei birtokára vonult vissza gazdálkodni. 1939-ben a második zsidótörvény elleni tiltakozásképpen lemondott felsőházi tagságáról. A második világháború idején, mint Horthy legszorosabb személyi és tanácsadói körének tagja, támogatta a sikertelen kiugrási kísérletet. 1947-ben hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

MÁRKUS László, *A Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1968.

PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

KÁRPÁTHY KAMILLÓ (1876–1952) katonatiszt, tábornok, felsőházi képviselő. Kassán és Pécsen járt gimnáziumba, majd a bécsi hadiakadémiát és a bécsi hadiakadémiát végezte el. 1914-ben a 37. honvéd gyaloghadosztály vezérkari főnökeként vonult be a háborúba. 1915-ben a galíciai fronton szolgált alezredesként, majd 1917-ben ezredessé léptették elő, és kinevezték a 306. gyalogezred parancsnokává. 1918-ban a Honvédelmi Minisztérium I. osztályának főnöke lett. Október 31-én, Budapesten a forradalom foglya lett. 1919-ben szolgálati nyugállományba vonult. 1920-ban visszahelyezték katonai tényleges állományba, 1921-ben a budapesti 1. honvéd gyalogezred parancsnoka lett. 1922-ben vitézzé avatták és tábornokká léptették elő. Egyes források szerint a Kettőskereszt Vérszövetség titkos katonai szervezet vezetőségi tagja volt. 1923–1926 között a Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémia parancsnoka. 1925 májusától altábornagyi rendfokozatban az 1. honvéd vegyesdandár parancsnoka lett. 1930-ban gyalogsági tábornokká léptették elő, és öt éven keresztül a Magyar Királyi Honvédség vezérkari főnöke. 1935-ben vonult végleg nyugállományba. Az 1938-as eucharisztikus

világkongresszus egyik főbizottságának elnöke. 1941-től nyugállományú vezérezredes és magyar királyi titkos tanácsos, 1942–1944 között felsőházi tag. A háború után, 1950-ben kitelepítették Beszenszegre, itt hunyt el 1952-ben.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. Perneki Mihály, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

KLEBELSBERG KUNO (1875–1932) gróf, miniszter, az MTA tagja. Budapesten, Berlinben, Münchenben és Párizsban végezte tanulmányait. A miniszterelnökségen fogalmazó, majd osztálytanácsos, 1910-től közigazgatási bíró, 1914-től vallás- és közoktatásügyi minisztériumi államtitkár. Az első világháború idején a Nemzeti Munkapárt egyik országos szervezője. 1917-től a Hadigondozó Hivatal elnöke, majd a miniszterelnökség politikai államtitkára és Kolozsvár országgyűlési képviselője. 1919 februárjában Bethlen István gróffal együtt megszervezte a Nemzeti Egyesülés Pártját. 1920-ig egyesült keresztény párti, 1922-től egységes párti képviselő. 1921. december 3-ától 1922. június 16-áig belügyminiszter, 1922. június 16-ától 1931. augusztus 24-éig vallás- és közoktatásügyi miniszter, időközben 1930-ban népjóléti és munkaügyi miniszter is a Bethlen-kormányban. Vezetőségi tagja volt a Kettőskereszt Vérszövetség titkos katonai szervezetnek. A Magyar Történelmi Társulat és több társadalmi és tudományos egyesület elnöke volt. Minisztersége idején kiépítették a tanyasi iskolák hálózatát, megreformálták a polgári iskolát és

leányközépiskolát, lerakták a szegedi egyetem alapjait, és felállították a bécsi, berlini és római magyar intézeteket.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

UJVÁRY Gábor, „Egy európai formátumú államférfi”.
Klebelsberg Kuno (1875–1932), Pécs, Kronosz Kiadó,
2014.

KOVARCZ EMIL (1899–1946) katonatiszt, radikális jobboldali politikus, miniszter. Az első világháborúban katonaként harcolt, majd beállt a román megszállók ellen harcoló Székely Hadosztályba, végül 1919-ben a szegedi ellenforradalmi erők Nemzeti Hadseregének katonája lett. Ostenburg-Morawek Gyula tiszti különítményéhez tartozott, 1920. február 17-én irányítóként vett részt Somogyi Béla és Bacsó Béla szociáldemokrata újságírók meggyilkolásában. A felelősségre vonást a kormányzói amnesztiának köszönhetően elkerülte. 1922 és 1931 között a csendőrség kötelékében szolgált, majd 1931 és 1938 között, őrnagyi rendfokozatban a Ludovika Akadémia tanáraként dolgozott. 1938-ban nyugállományba vonult. Pályáját radikális jobboldali politikusként folytatta, a Szálasi Ferenc vezette Nyilaskeresztes Párt egyik vezetője lett, 1938 és 1941 között a párt országgyűlési képviselője is volt. Kovarcz többek között a nyilaskeresztes mozgalom titkos társaság módjára működő, az akár erőszakos hatalomátvételt előkészítő, fegyveres csoportjait vezette, ennek következtében pedig 1940-ben egy, a Dohány utcai zsinagóga ellen elkövetett merényletben való

részvétel miatt büntetőeljárás indult ellene, végül ötévi szabadságvesztésre ítélték, de a felelősségre vonás elől Németországba szökött. Innét csak 1944 márciusában, Magyarország német megszállása után tért haza, majd az 1944. októberi nyilas puccs egyik fő szervezője, Szálasi Ferenc németbarát kormányában pedig a nemzet mozgósításáért és totális harcra állításáért felelős tárca nélküli miniszter lett. A második világháború után a népbíróság végül 1946. május 2-án halálra ítélte háborús és népellenes bűncselekményekért, az ítéletet pedig még aznap végre is hajtották.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

GERGELY Ernő – SCHÖNWALD Pál, *A Somogyi-Bacsó-gyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978.

KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, Budapest, Balassi Kiadó, 2016.

PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-BFL-XXV-2-b-4767/1946. Kovarcz Emil népügyészési büntetőpere.

KOZMA MIKLÓS (1884–1941) katonatiszt, politikus. A Ludovika Akadémia elvégzése után huszár hadnagyként szolgált, emellett jogot is tanult. 1919-ben Szegeden a Nemzeti Hadsereg propaganda- és védelmi osztályának vezetője volt, majd 1922-ben Horthy kinevezte a Magyar Távirati Iroda élére. 1934-től felsőházi tag lett, majd 1935. március 4-étől 1937. február 3-áig a Gömbös-, majd Darányi-kormány belügyminisztere. Ő irányította az 1935. évi választásokat. Darányi kezdetben mérsékelt, a parlamentre támaszkodó politikájával nem értett egyet, és ez vezetett lemondásához. 1937 márciusában ismét az MTI és az érdekkörébe tartozó vállalatok elnökévé választották. 1938 őszén a Kárpátalja visszafoglalására indult diverziós vállalkozás egyik vezetője, 1940–41-ben a visszafoglalt Kárpát-Ukrajna (Kárpátalja) kormányzói biztosa. Kormányzói biztosként fontos szerepe volt az első magyarországi zsidódeportálás elindításában 1941-ben, melynek értelmében mintegy 15 ezer, a zöldhatáron át Magyarországra menekült ügynevezett hontalan galíciai zsidót, aki nem rendelkezett hivatalos iratokkal, visszatoloncoltak a határon túlra, ahol azonban többségüket a

megszálló német hadsereg meggyilkolta. 1941-ben hunyt el. Irathagyatéka a korszak igen értékes, sokat kutatott történelmi forrása.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-MNL-OL-K 429. Belügyminisztériumi levéltár
– Kozma Miklós iratai.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*,
Budapest, PolgArt Kiadó, 2001.

KOZMA Miklós, *Egy csapattiszt naplója, 1914–1918*,
Budapest, Méry-Ratio Kiadó, 2014.

KOZMA Miklós, *Az összeomlás 1918–1919-ben*,
Budapest, Kárpátia Stúdió, 2019.

KOZMA Miklós, *A magyar feltámadás napjai.*
Kárpátalja 1938–1939, Budapest, Kárpátia Stúdió,
2022.

LANGER JENŐ DR. (1856–1932) jogász, bíró. Szombathelyen királyi törvényszéki aljegyző volt, a Szombathelyi Királyi Ügyészségre 1891. január 18-án királyi alügyésszé, a Nagyikindai Királyi Ügyészségre 1897. május 17-én ügyésszé nevezték ki. Törvényszéki bíró volt 1898 áprilisától a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszéken, a vizsgálóbírói feladatokat is ellátta 1902 tavaszától. Királyi ítélőtáblai bírói címet és jelleget nyert 1906. május 31-én, törvényszéki tanácselnökké 1916 májusában nevezték ki. Ő látta el a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék elnökhelyettesi és a törvényszék mellett szervezett esküdtbíróóság helyettes elnöki teendőit is. Kúriai bíró címmel és jelleggel 1917 nyarán ruházták fel, és egyidejűleg a Budapesti Királyi Ítélőtábla bírójává nevezték ki. 1918 márciusában kapott megbízatást törvényszéki elnökként a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék vezetésére, ő lett az esküdtbíróóság elnöke. Szolgálatát 1918. április 15-én kezdte meg. 1926-ban vonult nyugdíjba. Helyébe dr. Töreký Gézát nevezték ki.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

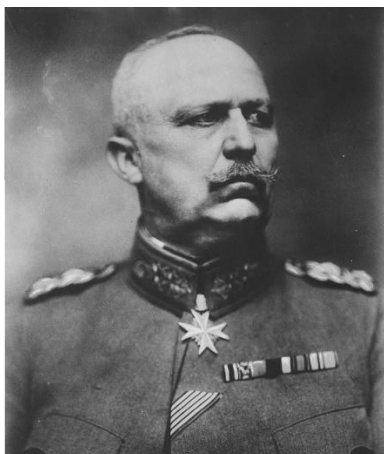
HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai büntetőpere.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS: ZINNER Tibor, *Gyorstalpaló tanfolyam. A Büntetőbírói és Ügyész, majd Bírói és Államügyész Akadémia története előzményeivel és következményeivel*, Budapest, Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2022, 545.

ERICH FRIEDRICH WILHELM LUDENDORFF

(1865–1937) az első világháború kiemelkedő német tábornoka, a weimari köztársaság ideje alatt radikális jobboldali politikus, a német szélsőjobb egyik vezetője, aki folyamatosan a köztársaság megbuktatásán dolgozott. Az 1920-as Kapp-puccs és az 1923. november 8-án végrehajtott müncheni sörpuccs egyik vezéralakja és értelmi szerzője. Hitler mellett a feltörekvő Nemzetiszocialista Német Munkáspárt egyik vezetője és parlamenti képviselője. 1925-ben visszavonult a politikai élettől, és egyre zavarosabb, okkult tudományokkal foglalkozott. A nemzetiszocialista pártvezetés élete végén elhatárolódott tőle. 1937-ben hunyt el.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

BArch-R 1507/2129. Bajor sörpuccs.

BArch-R 1507/400. Organisation Escherich.

Orgesch Orka.

BArch-R 707/142. A bajor–magyar kapcsolatokra vonatkozó iratok.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai büntetőpere.

HU-MNL-OL-K 64-1923-41-81.

Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Masirevich Szilárd bécsi magyar követ számjeltávirata a külügyminiszter részére, melyben arról számol be, hogy Ludendorff német tábornok nála járt, és titkos tárgyalást kezdeményezett Siménfalvy ezredessel, mint a kormányzó bizalmi emberével, Bécs, 1923. február 6.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

Alexander CLIFFORD, *Hindenburg, Ludendorff and Hitler. Germany's Generals and the Rise of the Nazis*, London, Pen and Sword Military, 2021.

David KING, *The Trial of Adolf Hitler. The Beer Hall Putsch and the Rise of the Nazi Germany*, London – New York, W. W. Norton and Company, 2017.

Karin SCHAEFER, *German Military and the Weimar Republic. General Hans von Seeckt, General Erich Ludendorff and the Rise of Hitler*, London, Pen and Sword Military, 2020.

MÁRFFY JÓZSEF (1899–1971) az első világháborúban tiszthelyettes, majd banktisztviselő, terrorista, paramilitáris vezető, radikális jobboldali politikus, az Ébredő Magyarok Egyesülete Nemzetvédelmi Főosztálya IX. kerületi nemzetvédelmi osztályának vezetője. Társaival 1922 tavaszán elhatározták, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör liberális politikai-társadalmi szervezet Dohány utca 76. szám alatti székhelye ellen bombamerényletet követnek el, és ezáltal számos, általuk hazafiatlannak, a nemzet ellenségeinek tartott embert megölnek. A bombamerényletben nyolc ember halt meg. A merénylet, majd a feltételezett elkövetők bírósági tárgyalássorozata az 1920-as évek egyik legnagyobb megdöbbenést és sajtónyilvánosságot kiváltott eseménye volt, a korabeli sajtótermékekben jórészt bombaper, illetve Márffy-per néven szerepelt. Első fokon halálra, másodfokon 6, harmadfokon 8 év börtönbüntetésre ítélték. A börtönből való, 1929-es szabadulása után Kőszegen telepedett le, ahová családi szálak kötötték. Politikai pályájára lépett, és előbb mint a kormányzó Egységes Párt, később mint a Nyilaskeresztes Párt egyik helyi vezetője tevékenykedett. A második világháború vége után

néhány hónapra internálták, vádat azonban nem emeltek ellene. Szabadulása után haláláig továbbra is Kőszegen élt, nyugdíjazásáig egy helyi termelőszövetkezetben dolgozott. Nyugdíjasként hunyt el 1971-ben.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-ÁBTL-3.1.9.-V-32579. Márffy József.

HU-ÁBTL-3.1.9.-V-39171. Márffy József.

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-101-c-fegyenc-I-8184. Márffy József fogolytörzskönyve.

HU-BFL-XXV-1-b-4587/1946. Márffy József igazolási eljárása.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

KÁNTÁS Balázs, *A bombaper. A Horthy-korszak első éveinek egyik legnagyobb büntetőpere és politikai kontextusa, 1922–1926*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *A bombamerényletek kora: Levéltári források a Horthy-korszak első éveinek politikai*

terrorizmusához, 1922–1924. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *Documenta Paramilitaria Hungarica. Tanulmány és történeti források a Kettőskereszt Vérszövetség titkos irreguláris katonai alakulat tevékenységéről. 1919–1945,* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

MÉSZÁROS GYULA (1883–1957) etnográfus, turkológus, egyetemi tanár. 1904–06-ban török nyelvi tanulmányokat folytatott Konstantinápolyban. 1906-tól másfél évet töltött a Volga vidéki csuvasok és tatárok között folklórgyűjtéssel. 1909-ben Budapesten doktorált török-tatár nyelvből. 1909–15 között a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályán dolgozott. 1916-tól az első világháború végéig egyetemi tanár, a magyar tanszék vezetője Konstantinápolyban. 1920–21-ben részt vett a szokolhamisításban, Bécsben letartóztatták, majd óvadék ellenében szabadon bocsátották. Tevékeny szerepet játszott a frankhamisítás előkészítésében is. A 20-as évek közepétől az ankarai néprajzi múzeum tudományos vezetője. 1932-ben hazatérve a Műemlékek Országos Bizottságának munkatársa. 1943–44 közt az újvidéki keleti kereskedelmi főiskola tanára. Később Törökországban, 1951-től New Yorkban élt emigrációban. Elméleti eredményeit a turkológiai kutatás nem fogadta el, csak néprajzi anyaggyűjtése, elsősorban csuvas anyaga képvisel jelentős tudományos értéket.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.

JOSEF METZGER (1870–1919) osztrák katonatiszt, tábornok, paramilitáris vezető. 1888-ban végzett a bécsi Theresianum Katonai Akadémián, majd hadnagyként a bécsújhelyi 3. gyalogezredhez került. 1904-ben őrnaggyá, 1909-ben alezredessé, 1915-ben vezérőrnaggyá, 1916-ban altábornaggyá léptették elő, majd a Császári és Királyi Hadsereg vezérkari főnökének helyettese lett. 1917-ben a Mária Terézia-rend Lovagkeresztjével tüntették ki. 1919-ben nyugállományba vonult, és a köztársasággá alakult Ausztria nacionalista, radikális jobboldali politikai erőihez csatlakozott. Egyik vezetője lett a Keresztényszocialista Párt radikális jobbszárnyához kötődő Heimwehr paramilitáris alakulatoknak. 1921-ben hunyt el. Irathagyatéka megtalálható a bécsi Österreichisches Staatsarchivban.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

AT-OeStA/KA NL 821 (B). Josef Metzger
tábornok irathagyatéka.

MIKLÓS ANDOR (1880–1933), született Klein Ármin, újságíró, az Est-lapok kiadója és tulajdonosa. Újságírói pályáját 1901-ben a *Magyar Szónál* kezdte. 1902-ben a *Pesti Napló* közgazdasági rovatának szerkesztésével bízták meg. 1910-ben megalapította az *Az Est* című politikai napilapot, melyet a 20-as, 30-as években a középrétegek népszerű és rendkívül elterjedt napilapjává fejlesztett. Főként friss, szenzációkat kereső hírszolgálatával tűnt ki, emellett igyekezett a függetlenség látszatát megőrizni, anélkül hogy valóban ellenzéki szerepre vállalkozott volna. Lényegében a liberális nagypolgárság álláspontját képviselte a sajtóban. Később vállalata érdekkörébe vonta a *Pesti Napló* és *Magyarország* c. lapokat. Sikerét annak is köszönhette, hogy a kor íróinak nagy részét, akik anyagilag rászorultak, napilapjainál rendszeresen foglalkoztatta. Tulajdonosa és irányítója volt emellett az Athenaeum Nyomdai és Irodalmi Intézetnek, a korszak legnagyobb könyv- és lapkiadójának. Felesége Gombaszögi Frida színésznő volt.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere.

NÁDOSY IMRE (1872–1935). jogász, országos főkapitány, 1920 és 1926 között államtitkári rangú belügyminisztériumi főtisztviselő, a rendőrség, a csendőrség és a folyamőrség felügyeletéért felelős rendvédelmi vezető. Az Etelközi Szövetség Vezéri Tanácsának tagja, illetve 1920-ban a Wolff Károly vezetésével működő titkos társaság képviselője az Egyesült Keresztény Liga vezéri tanácsában is. Tagja volt Kettőskereszt Vérszövetségnek is, részt vett a haderő rejtett katonai alakulatainak szervezésében, illetve a rejtés éveiben azok egy részének a belügyi tárca alá történő formális áthelyezésében. Irányító szerepe volt a frankhamisításban. A Kúria 1926 októberében három és fél évre ítélte, de 1928 áprilisában kormányzói amnesztiában részesült, végül nyugdíjazták. A politikától végleg visszavonult, további állami hivatalt nem viselt, haláláig családja helesfai birtokán élt. 1935-ben, váratlanul hunyt el Budapesten.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-MNL-OL-K 429-1926. 05. 07.–10. 14. A Magyar Távirati Iroda – Napi hírek – Frankper, 1926. május–október.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

ABLONCZY Balázs, A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések, *Múltunk*, 2008/1, 29–56.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. III. Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon 1924–1926, forráskiad. KARSAI Elek–NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959, 442–597.

KÁNTÁS Balázs, *Milicisták, puccsisták, terrorfiúk.* Budapest, Művészeti és Irodalmi Jelen Kft., 2021.

OSTENBURG-MORAWEK GYULA (1886–1944)
katona- és csendőrtiszt, különítményparancsnok,
radikális jobboldali politikus. A Tanácsköztársaság
bukása után Sopron csendőrparancsnoka volt.
Különítménye gyilkolta meg – többek között –
Somogyi Bélát és Bacsó Bélát, a *Népszava*
újságíróit. 1920. március 1-jén, a
kormányzóválasztáskor a csapatai biztosították a
rendet a Nemzetgyűlésben. 1921. augusztus 28-án
megtagadta Sopron kiürítését, ezzel lehetőséget
teremtve arra, hogy a város végül Magyarország
része maradjon. Csendőrei segítségével a
nyugat-magyarországi felkelés eredményeképp jött
létre 1921. november 4-én a rövid életű
Lajtabánság de facto állam. A király második
visszatérési kísérletének alkalmával (1921. október
20–23.) különítményével Sopronban állomásozott,
és IV. Károly királyhoz csatlakozott, aki Sopronban
ezredessé léptette elő. 1921. október 21-én, a
budaörsi csata után rövid ideig fogságban volt,
majd 1921. október 25-én amnesztiában részesült.
Végül nyugdíjazták és félreállították, különítményét
feloszlatták. Ezek után ismert, de kevésbé
befolyásos radikális jobboldali politikusként
működött. 1932-ben Prónay Pállal közösen

létrehozta a Magyar Országos Fasiszta Pártot, mely a kormánypárt szélsőjobboldali ellenzékeként működött, majd beleolvadt egyéb pártkezdeményekbe. 1944-ben hunyt el Budapesten, agyhártyagyulladásban.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

GERGELY Ernő – SCHÖNWALD Pál, *A Somogyi-Bacsó-gyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978.

KÁNTÁS Balázs, *A Kettőskereszt Vérszövetség: Egy titkos irreguláris katonai szervezet tevékenysége az 1920-as évek Magyarorszáján. The Double Cross Blood Union: A Secret Irregular Military Formation and its Activity in Hungary During the 1920s*. Budapest, Line Design Kiadó, (Rerum Fides 4.), 2022.

TÓTH Imre, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.

PIROSKA JÁNOS (1894–1987) katonatiszt, festőművész, jobboldali politikus. 1894-ben született Csongrádon. 1914-ben érettségizett, majd az évben önként bevonult az 5. honvéd gyalogezredbe. 1915-ben az orosz frontra vitték, ahol kétszer is súlyosan megsebesült. Végül az olasz frontról szerelt le főhadnagyi rangban. 1921 szeptemberében beiratkozott a Képzőművészeti Akadémiára, ahol Glatz Oszkár, Edvi Illés Aladár és Rudnay Gyula voltak a mesterei, végül rajztanári diplomát szerzett. Az 1920-as években az Ébredő Magyarok Egyesülete és a Héjjas Iván által szervezett jobboldali paramilitáris alakulat, az Alföldi Brigád egyik csongrádi vezetője volt. 1923–1924 során a három halálos áldozatot követelő csongrádi bombamerénylet szervezésével vádolták meg, azonban vádlott-társaival együtt minden vád alól felmentették. Ezután politikai pályára lépett, 1930-ban jogi diplomát szerzett, 1933-ban Csongrád város főjegyzője, majd polgármestere lett. Hivatali idejének nyolc éve alatt nagyszabású építkezések indultak a városban, az ez időben véghezvitt fejlesztések pedig jelentősen meghatározták Csongrád későbbi városképét. 1945-ben, Magyarország szovjet megszállása után

letartóztatták, és népbírósi eljárás indult ellene háborús és népellenes bűncselekmények gyanúja miatt, amelyben azonban minden vád alól felmentették. A családnak azonban ezzel együtt is minden vagyonát, ingatlanát elkobozták, folyamatos rendőri megfigyelés alatt tartották őket, majd 1952-ben Piroska Jánost egy rövid időre a hortobágyi kényszermunkatáborba internálták. 1956-ban a volt polgármester kisebb közéleti szerepet vállalt a forradalomban, emiatt rövid időre ismét letartóztatták. Ezután végleg visszavonult a közéletől, gazdálkodással és festéssel foglalkozott, és 1987-ben, 92 éves korában hunyt el szülővárosában.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945.

Piroska János háborús és népellenes bűntette.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

KÁNTÁS Balázs, *A csongrádi bombamerénylet. Sajtó- és egyéb források a Horthy-korszak egyik antiszemita terrorcselekményének kontextusához, 1923–1924*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs–Sáfrány Péter, *A csongrádi kézigránátos terrortámadás. Források a Horthy-korszak egyik legsúlyosabb antiszemita terrorcselekményének kontextusához*. Horthy-korszak Kutatásáért Társaság–OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, Budapest–Csongrád, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *A Kettőskereszt Vérszövetség: Egy titkos irreguláris katonai szervezet tevékenysége az 1920-as évek Magyarorszáján. The Double Cross Blood Union: A Secret Irregular Military Formation and its Activity in Hungary During the 1920s*. Budapest, Line Design Kiadó, (Rerum Fides 4.), 2022.

KÁNTÁS Balázs, Héjjas Iván. *Vázlat egy magyar radikális jobboldali katonaiszt-politikus életrajzához és kapcsolatrendszeréhez*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2022.

PIROSKA János, *Piroska János első világháborús harctéri naplója*, forráskiad. MAKKAYNÉ DR. PIROSKA Éva, Csongrád, Magánkiadás, 2021.

TÓTH Attila, *Piroska János élete és festészete*, Csongrád, Magánkiadás, 2009.

PRÓNAY PÁL (1874–1946) földbirtokos, katonatiszt, radikális jobboldali politikus, különítményparancsnok, rövid ideig Lajtabánság de facto állam államfője. Az első világháborúban a Jászkun Huszárezredben szolgált, és mint százados szerelt le. A Tanácsköztársaság kikiáltása után, Szegeden 1919 júniusban leszerelt tisztekből és altisztekből különítményt szervezett, amely szorosan együttműködött Horthy Nemzeti Hadseregével. A Tanácsköztársaság bukása után különítményesei számos súlyos atrocitást, önkényes gyilkosságot követtek el. Az 1920-as években vezető szerepet töltött be az Ébredő Magyarok Egyesületében. Döntő szerepet játszott a nyugat-magyarországi felkelés kirobbantásában. A felkelés során a magyar irreguláris katonai alakulatok megakadályozták az osztrák csendőralakulatok bevonulását a Magyarország által a trianoni döntés által kiűrt Sopronba és az elcsatoltnak ítélt határterületre, majd az 1921. október 4-ére összehívott nemzetgyűlésen kikiáltották a független Lajtabánságot, melynek vezetőjévé Prónayt választották meg lajtai bán címmel. A fegyveres ellenállás kényszerítette az antanthatalmakat a soproni népszavazás kiírására.

IV. Károly király második visszatérési kísérlete idején Prónay megtagadta a legitimista katonai egységek elleni fellépést, ezért Bethlen István és Gömbös Gyula kizárta az Etelközi Szövetségből, a korszak befolyásos titkos társaságából, nyugdíjazták és félreállították, azonban a továbbiakban is részt vett a szélsőjobboldali megmozdulásokban. A két világháború közti időszak egyik ismert, de az 1930-as években már nem túl meghatározó radikális jobboldali politikusa. Budapest ostroma idején újabb különítmény szervezésébe fogott, amely azonban nem játszott különösebb szerepet a háborúban. A szovjet csapatok 1945. március 20-án elfogták és elhurcolták, majd a Szovjetunió Állambiztonsági Szerveinek Különleges Tanácsa 1946. június 10-én 20 év kényszermunkára ítélte. Halálának pontos időpontja máig ismeretlen, feltehetően szovjet fogságban hunyt el 1946-ban vagy valamivel később.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

Pál Prónay. *Palamilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

TÓTH Imre, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-PIL-VI-973-2.   ő.e.   Prónay   Pál:
Ellenforradalmi naplójegyzeteim, 1918–1921.

RÁD/RAÁD ÁRPÁD (1896–1950) erdélyi származású katonatiszt, különítményparancsnok. Az első világháborúban hadnagyként a Székely Hadosztály soraiban harcolt, majd Héjjas Iván különítményéhez csatlakozott, annak egyik alparancsnokaként az izsáki és az orgoványi gyilkosságok egyik felelőse. A nyugat-magyarországi felkelésben is osztagparancsnokként vett részt. Az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagja volt. A két világháború között különböző közlekedési vállalatoknál forgalmi felügyelőként dolgozott, a csendőrségnél és a légierőnél szolgált, illetve számos szélsőjobboldali párt és egyesület alapításában játszott szerepet. Az 1940-es években a nyilasokhoz csatlakozott. A fehérterrorban való részvételéért, elsősorban az izsáki és orgoványi gyilkosságokért a népbíróság 1949-ben halálra ítélte, 1950-ben kivégezték.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbírószági büntetőpere.

HU-ÁBTL-3.1.9.-V-46267. Rád Árpád.

RÁDAY GEDEON (1872–1937) jogász, politikus, főispán, belügyminiszter. Iskoláit Bécsben és Budapesten végezte. Pályáját mint közigazgatási gyakornok kezdte Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében. Politikusként Tisza István hívei közé tartozott, és a főrendiházban is több jelentős sikert könyvelhetett el mint szónok. 1910-ben kinevezték Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét törvényhatósági jogú város főispánjává, de ezen tisztségeiről lemondott, amikor 1917-ben bevonult a hadseregbe. A Tanácsköztársaság idején fogságba esett, de megszökött, majd Bécsbe utazott, ahol a gróf Bethlen István vezette Antibolsevista Comité alelnöke lett. Ebben a minőségében szoros összeköttetésben volt a szegedi ellenforradalmi kormányval. A tanácskormány bukása után Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye kormánybiztos főispánja lett, ezenkívül Jász-Nagykun-Szolnok vármegye és Kecskemét kerületi kormánybiztosa. 1921 áprilisától decemberéig belügyminiszterként működött. Ráday az Etelközi Szövetség Vezéri Tanácsának tagja volt, illetve vezető szerepet tölthetett be a Kettőskereszt Vérszövetségben is, ily módon pedig szerepe lehetett abban is, hogy a fehérterror felelősei, így Héjjas Iván is, elkerüljék a

számonkérést. 1922-ben Nagykőrös város nemzetgyűlési képviselőjévé választották. A Nemzeti Munkavédelem, a haderő rejtett kiegészítő alakulatának parancsnoka volt. 1937-ben hunyt el.

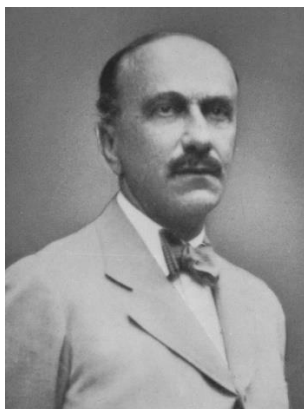

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938, szerk. HETÉS Tibor,

MORVA Tamásné, Budapest, Zrínyi Katonai
Könyv- és Lapkiadó, 1968.

RAKOVSZKY IVÁN (1885–1960) jogász, politikus. Jogi tanulmányai után pályáját Turóc vármegye szolgálatában kezdte. 1910-től 1918-ig munkapárti, 1920-tól 1935-ig egységes párti képviselő volt. 1922. június 16-a és 1926. október 15-e között belügyminiszter Bethlen István kormányában. A frankhamisítási botrány miatt lemondott, majd 1928-tól 1935-ig a Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnöke lett. 1941. április 28-ától a Közigazgatási Bíróság elnöke és felsőházi tag. 1944. augusztus 29-étől október 16-áig vallás- és közoktatásügyi miniszter a Lakatos-kormányban. Nevéhez fűződik a rendőrség újjászervezése, a vármegyei törvényhatóságok reformja és az 1925. évi választójogi törvény. Idős korában, 1960-ban hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

ABLONCZY Balázs, A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések, *Múltunk*, 2008/1, 29–56.

KÁNTÁS Balázs, *A bombaper. A Horthy-korszak első éveinek egyik legnagyobb büntetőpere és politikai kontextusa, 1922–1926*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-193/1926. Windischgrätz Lajos és társai pere.

HU-MNL-OL-K 429-1926. 05. 07.–10. 14. A Magyar Távirati Iroda – Napi hírek – Frankper, 1926. május–október.

RASSAY KÁROLY (1886– 1958), született Rasch Károly, jogász, politikus, lapszerkesztő. 1912-ben ügyvédi irodát nyitott Zentán, 1914-ben Budapesten törvényszéki jegyző, majd kúriai tanácsjegyző, 1915-től az igazságügyi minisztériumban miniszteri titkár. 1919-ben részt vett a Tanácsköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedésekben. A Huszár-kormányban (1919. november 25. – 1920. március 15.) az igazságügyi minisztérium politikai államtitkára. 1921-ben megalapította a Független Kisgazda, Földműves és Polgári Pártot, majd Vázsonyi Vilmos halála után a Demokrata Párttal egyesülve a Független Nemzeti Demokrata Pártot. Rövid idő múltán a pártban bekövetkező szakadás miatt létrehozta a Nemzeti Szabadelvű Pártot, amely 1935-ben a Polgári Szabadságpárt nevet vette fel. Mint a polgári demokrácia híve és mint mérsékelt, több esetben a kormányokkal szemben lojális, de a szélsőjobboldali és németbarát irányzatokkal szemben álló ellenzéki képviselő hallatta szavát a parlamentben. 1923-ban megalapította és 1944-ig szerkesztette az *Esti Kurir* című liberális napilapot. 1944 márciusában a németek letartóztatták és Mauthausenbe hurcolták. Visszatérése után már

nem vett részt a politikai életben, 1958-ban hunyt el.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

KÁNTÁS Balázs, *A bombamerényletek kora: Levéltári források a Horthy-korszak első éveinek politikai terrorizmusához, 1922–1924.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

L. NAGY Zsuzsa, *Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.

ANTON RINTELEN (1876–1946) osztrák jogász, jogtudós, keresztényszocialista politikus. 1898-ban a Grazi Egyetemen szerzett jogi diplomát, majd a Prágai Egyetemen tanított. 1919 és 1926, majd 1928 és 1933 között Stájerország tartományi miniszterelnöke (Landeshauptmann) volt, 1926 és 1933 között Ausztria szövetségi oktatási minisztere volt. Élénk kapcsolatban állt a radikális jobboldali, nacionalista Heimwehr-milíciákkal, felmerült benne a hatalom erőszakos átvételének gondolata Benito Mussolini „Marcia su Roma” akciójának mintájára. 1933-tól Ausztria római nagykövete volt, ahol kapcsolatba került a német nemzetiszocialistákkal, támogatta az Anschlusst. 1935-ben bebörtönözték az Anschluss-párti puccskíséret miatt, Ausztria és Németország 1938-as egyesülése után szabadult. Bár szimpatizált Hitlerrel, 1938-tól már nem vett részt a politikában, 1946-ben hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

G. SOÓS Katalin, Magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921, *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica*, 1967/XVII, 3–43.

RUSZKAY JENŐ (1887–1946), született Ranzenberger, katonatiszt, tábornok, diplomata, szélsőjobboldali politikus. A Horthy Miklós belső köréhez tartozó Ruszkay (Ranzenberger) Viktor őrnagy testvére. Az első világháborúban a fronton harcolt, később a Nemzeti Hadsereg katonája lett. 1922–1924 folyamán a törökországi magyar követség felállításával bízták meg, 1924 februárjától októberig ankarai katonai szakelőadó (rejtett attasé) volt. Egyes források szerint a Kettőskereszt Vérszövetség nevű titkos katonai alakulat egyik vezetője volt. 1924–1925 folyamán katonai szakelőadóként szolgált Szófiában, majd 1933 és 1935 között az országos légvédelem parancsnoka volt. Politikai tevékenysége miatt 1940-ben nyugállományba helyezték, 1940 szeptembere és 1942. február 23-a között a Nyilaskeresztes Párt tagja, a pártkülső vezetője volt. 1944. november 6-án nyugállományú altábornagyként visszavették a hadseregbe, 1945. február 1-jén SS-*Obergruppenführer*, a Waffen SS tábornoka lett, 1945. március 1-jétől a magyar SS-alakulatok főfelügyelője volt. 1945. május 5-én amerikai fogságba került, akik kiadták Magyarországnak,

mint háborús bűnöst. 1946-ban a népbíróság háborús bűnökért halálra ítélte, és kivégezték.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

BORBÁNDY Gyula, *Magyar politikai pályaképek 1938–1948*, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1997, 383–384.

KOVÁCS Zoltán András, Láday Istvánnak, a Szálasi-kormány belügyminisztériumi államtitkárának fogságban írott feljegyzései, *Lymbus*, 2008/6, 321–355.

PÓCS Nándor, *Varjúserég. Kováts Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, 2022.

PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszája. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

SZAKÁLY Sándor, *A 2. vkf. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó – VERITAS Történetkutató Intézet, 2015.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-BFL-XXV-1-a-464/1946. Ruzskay Jenő népbírósi büntetőpere.

SALLÓ JÁNOS (1906–?) radikális jobboldali politikus, fiatalkorúként a Márffy-per egyik vádlottja, az Ébredő Magyarok Egyesülete Nemzetvédelmi Főosztályának milicistája, irreguláris katona. Később jogi egyetemet végzett, majd a Turul Szövetség nacionalista, erősen félkatonai jellegű ifjúsági szervezet egyik vezetőjeként működött. 1936-ban a Magyar Nemzeti Front nevű magyar nemzetiszocialista pár egyik alapítójaként tűnt fel Rajniss Ferencsel együtt, mely 1940-ben beolvadt a Szálasi Ferenc vezette Nyilaskeresztes Pártba. Halálának pontos időpontja ismeretlen.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-6-a-5560/1941. Salló János büntetőpere.

HU-MNL-OL-P 2261-8. Nemzeti Front (Magyar Szocialista Néppárt).

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

BORBÁNDY Gyula, *Magyar politikai pályaképek 1938–1948*, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1997, 386.

KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, Budapest, Balassi Kiadó, 2016, 502.

KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

SHVOY KÁLMÁN (1881–1971) katonatiszt, politikus, tábornok. 1895-ben hadapród tiszthelyettessé avatták a Ludovika Akadémián, a Hadiakadémiát 1902 és 1904 között végezte el. Az első világháborúban annak kezdetétől a végéig részt vett különböző vezérkari beosztásokban. 1918. december 13-a és 1919. március 7-e között a szegedi Katonatanács elnöke volt. 1919 júniusától jelentős szerepet vállalt a Nemzeti Hadsereg szervezésében, 1922. november 20-ától a vezérkari főnök szárnysegédje, majd 1923. március 1-jétől a honvédfőparancsnok vezérkari főnöke volt. 1924–25-ben a 9. gyalogezred parancsnoka, 1925 és 1930 között az V. vegyesdandár gyalogsági parancsnoka volt, 1926. május 1-jén léptették elő tábornokká. 1930-tól 1934. szeptember 1-jei nyugdíjaztatásáig az V. vegyesdandár parancsnoka volt, 1931. május 1-jétől altábornagyi rangban. Ezután bekapcsolódott a politikai életbe, Szeged országgyűlési képviselője és a kormánypárt véderőbizottságának elnöke lett. Gömbös Gyula 1936-os halála után szembefordult a kormánypárttal, de a fajvédő és nyilas irányzatokkal is. A háború végén a nyilas hatóságok internálták, csak 1945 áprilisában tért vissza

Szegedre, ahol haláláig visszavonultan élt. Bár a szocialista hatóságok igazolták, főtiszti rendfokozatától és nyugdíjától megfosztották. 1971-ben, 90 évesen hunyt el.

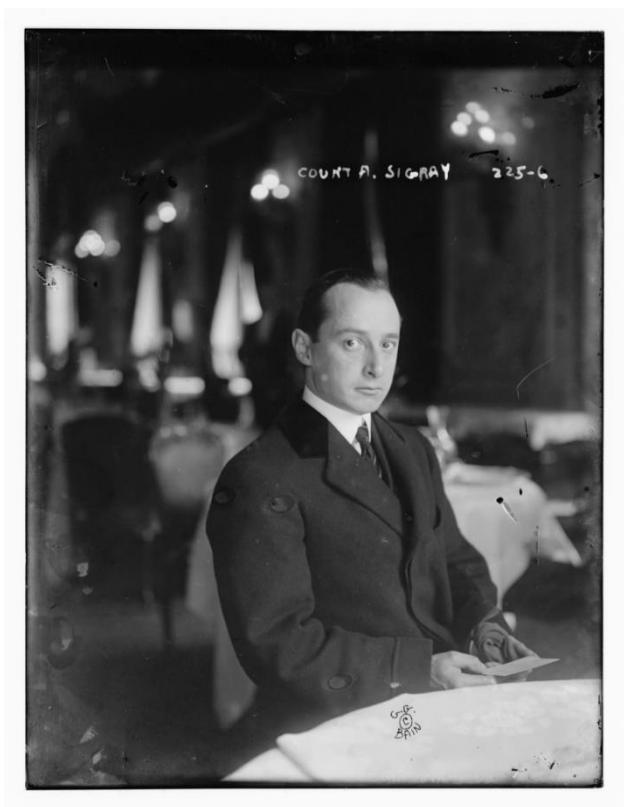

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. Perneki Mihály, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

SZAKÁLY Sándor, Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat? Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóiró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő – PRITZ Pál. Budapest, 2012. Magyar Történelmi Társulat – Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság. 82–98.

SIGRAY ANTAL (1879–1947) gróf, nagybirtokos, legitimista politikus. Tanulmányait Angliában és Budapesten végezte. 1904-től főrendiházi tag volt. 1919-ben Bécsben az Antibolsevista Comité egyik vezetője lett, a Friedrich-kormány Nyugat-Magyarország főkormánybiztosává nevezte ki. Az Etelközi Szövetség vezetőségi tagja, a Horthy-korszak első időszakának befolyásos háttérpolitikusa. A király második visszatérési kísérletének alkalmával, 1921 októberében csatlakozott IV. Károlyhoz, a puccs összeomlása után tíz hétig vizsgálati fogságban tartották. Ezután a legitimista politikai erők egyik vezetője lett. 1920-tól 1939-ig keresztény ellenzéki programmal nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő, 1939-től a felsőház tagja. 1943. december 14-én felsőházi képviselőként fellépett Magyarország háborúból való kilépése és a békekötés mellett. 1944. március 19-én, a német megszálláskor a németek elhurcolták és a mauthauseni koncentrációs táborba zárták. A tábor felszabadulásakor, már súlyos betegen Svájcba emigrált, majd onnan az Egyesült Államokba, ahol 1947-ben hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

BÉKÉS Márton, *A becsület politikája. Gróf Sigray Antal élete és kora*, Magyar Nyugat Könyvkiadó, Vasszilvágy, 2007.

SIMÉNFALVY TIHAMÉR (1878–1929) ezredes, később tábornok, radikális jobboldali katonatiszt, aki többek között a német és az osztrák szélsőjobboldali körökkel is kereste a kapcsolatot. Az első világháború vége felé a Székely Hadosztály vezérkari főnöke volt, majd az ellenforradalom idején Horthy Miklós belső körének tagja lett, és a Fővezérség titkosszolgálati feladatokat ellátó, II/b osztályának belső szervezeti alosztályát vezette. A rendelkezésre álló adatok szerint ő volt az 1920-as években Kettőskereszt Vérszövetség parancsnoka. Az 1920-as évek elején vezérkari tisztként részt vett a katonai titkosszolgálat, a későbbi 2. vkf. osztály, illetve az ugyancsak titkosszolgálati feladatokat is ellátó későbbi 5. vkf. sajtó- és propagandaosztály megszervezésében is. A Horthy-korszak egyik elfeledett katonai titkosszolgálati vezetője, akinek igen nagy szerepe volt a titkos irreguláris katonai alakulatok és a kisantant államok ellen végrehajtott diverziós tevékenység megszervezésében. 1926-ban vezérőrnagyi rendfokozatú tábornokká léptették elő. Befolyásos tagja volt az Etelközi Szövetségnek is, később a Vitézi Rend egyik vezetője, vitézi törzskapitány lett. 1929-ben váratlanul hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per”*

története, 1919–1922, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *A Kettőskereszt Vérszövetség: Egy titkos irreguláris katonai szervezet tevékenysége az 1920-as évek Magyarorszáján. The Double Cross Blood Union: A Secret Irregular Military Formation and its Activity in Hungary During the 1920s*. Budapest, Line Design Kiadó, (Rerum Fides 4.), 2022.

KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2013.

PÓCS Nándor, *Varjúsereg. Kováts Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, 2022.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-HL-VKF 1920. II. csop. 33. doboz. Az összműködés biztosítása céljából a Nyilvántartó Iroda által összehívott értekezlet jegyzőkönyve, 1920. szeptember 28.

HU-HL-VKF 1920. II. csop. 33. doboz. 22490/ált.
A M.kir. vezérkar főnöke nyilvántartó iroda átirata
Siménfalvy Tihamér őrnagynak, 1920. szeptember
8.

HU-HL-AKVI-33684. Tiszti személyügyi anyagok
– Siménfalvy Tihamér.

SOMBOR-SCHWEINITZER JÓZSEF (1895–1953) jogász, rendőrtiszt, főkapitány-helyettes, 1919-től a magyar államrendőrség budapesti főkapitányságán különböző magas pozíciókat betöltve a Horthy-korszakban végig a magyar politikai rendőrség egyik ismert vezetője. Politikai nézeteit tekintve középutas volt, idegenkedett a szélsőségektől, keményen fellépett mind a szélsőjobboldali, mint a szélsőbaloldali mozgalmakkal szemben. 1944. március 19-e után a Gestapo letartóztatta, és egy német koncentrációs táborba deportálták. A háború után az OSS, az amerikai katonai titkosszolgálat, a CIA elődszervezetének munkatársaként Himler Márton magyar származású amerikai ezredes segítőtársa a magyar háborús bűnösök felkutatásában. Amerikai emigrációban hunyt el 1950-ben. Történetileg értékes feljegyzést hagyott hátra a korabeli szélsőjobboldali szervezetekről, mely forráskiadvány formájában is megjelent:

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

KÁNTÁS Balázs, *A bombaper. A Horthy-korszak első éveinek egyik legnagyobb büntetőpere és politikai kontextusa, 1922–1926*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *A bombamerényletek kora: Levéltári források a Horthy-korszak első éveinek politikai terrorizmusához, 1922–1924.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobbaldali mozgalmakról, 1932–1943, forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

SOMOGYI BÉLA (1868–1920), született Steiner, tanító, író, szociáldemokrata újságíró. Tanulmányai elvégzése után, 1893-tól Felsővisón dolgozott állami tanítóként. 1897–1898-ban a *Népszava* szerkesztőjeként tevékenykedett, de politikai viták miatt el kellett hagynia az újságot. Közben tanári képesítést szerzett, kereskedelmi iskolában tanított. Szociáldemokrata politikusként Károlyi Mihály kormányában közoktatásügyi államtitkári pozíciót kapott, a radikális baloldal elleni fenntartásai miatt azonban a Tanácsköztársaságban nem vállalt szerepet. 1919 szeptemberétől ismét a szociáldemokrata *Népszava* munkatársa, a lap felelős szerkesztője lett, és fiatal újságíró kollégájával, Bacsó Bélával együtt számos cikket publikált a jobboldali tisztí különítmények által elkövetett gyilkosságokról és egyéb atrocitásokról, az ún. fehérterrorról, ezzel pedig magára vonta a Nemzeti Hadsereg számos tisztjének haragját. Somogyi Bélát 1920 során számos fenyegetés érte a katonák részéről, a végén már fegyvert is tartott magánál, illetve azon gondolkodott, hogy családjával elhagyja Magyarországot, tényfeltáró újságírói tevékenységét azonban nem szakította meg. 1920. február 17-én, az esti órában végül

Bacsó Bélával együtt Ostenburg-Morawek Gyula őrnagy különítményének tagjai, Kovarcz Emil főhadnagy vezetése alatt a *Népszava* Conti utcai szerkesztőségéből elhurcolták és meggyilkolták, holttestüket pedig Dunakeszi határában a Dunába dobták.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

GERGELY Ernő-SCHÖNWALD Pál, *A Somogyi-Bacsó-gyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978.

SZEMERE BÉLA (1873–1948) főorvos, gyermekorvos, a Fehérkereszt Gyermekkórház igazgatója, radikális jobboldali politikus. 1919-től az Állambiztonsági Megbízottak Országos Szervezete nevű, a belügyminisztérium irányítása alá tartozó, kommunistaellenes önkéntes segédrendőri milícia vezetője, a korszak ismert szélsőjobboldali szereplője. A radikális jobboldali elveket valló Magyar Kultúrliga Egyesület, informális nevén Szemere-kör vezetője, melynek összejövetelét a lakásán rendezték, és amely szoros együttműködést mutatott az Ébredő Magyarok Egyesületével. 1924-ben belépett a Gömbös Gyula alapította Magyar Nemzeti Függetlenségi Pártba (Fajvédő Párt), majd az 1930-as években az első nyilaskeresztes párt, a Meskó Zoltán vezette Magyar Nemzetiszocialista Földműves- és Munkáspárt tagja lett. 1939-ben a párt színeiben országgyűlési képviselővé választották.

KÁNTÁS Balázs, *A magyar sörpuccs? Ulain Ferenc nemzetgyűlési képviselő és társai államcsínykísérlete, 1923 – Tanulmány és források*, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

BArch-R 707/142. A bajor–magyar kapcsolatokra vonatkozó iratok.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai büntetőpere.

SZMRECSÁNYI GYÖRGY (1876–1932) legitimista politikus, Pozsony vármegye főispánja, nemzetgyűlési képviselő, az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője. Jogi tanulmányainak befejezése után a statisztikai hivatalban, később a kereskedelmi minisztériumban dolgozott. 1905-ben a Szabadelvű Párt programjával választották országgyűlési képviselővé, de hamarosan a Néppárthoz csatlakozott. 1917 és 1918 között Pozsony város és vármegye főispánja volt. A Tanácsköztársaság alatt, 1919-ben, Bécsbe menekült és élénken részt vett a Bethlen István által vezetett Antibolsevista Comité tevékenységében. A legitimista mozgalom egyik legaktívabb szereplőjeként tagja volt a Tanácsköztársaság bukása utáni első és második nemzetgyűlésnek, amelynek 1920-tól 1921-ig az alelnöke is volt. IV. Károly visszatérési kísérleteit élénken támogatta, emiatt mind a politikában, mind az Ébredő Magyarok Egyesületében háttérbe szorult. 1932-ben hunyt el Budapesten.

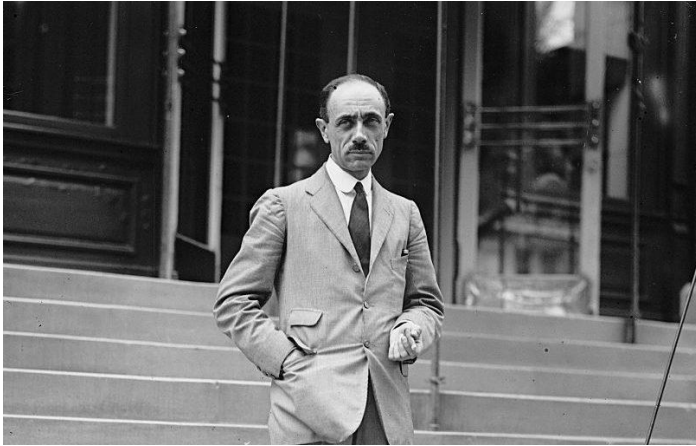
Szécsényi Szécsényi György, Pozsony utolsó főispánja, a Nemzetgyűlés alelnöke, stb., a régi magyar politikai élet egyik legkirívóbb eszemélete. Szeptember 20-án meghalt.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*,
Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

TELEKI PÁL (1879–1941) politikus, miniszterelnök, földrajztudós, egyetemi tanár, az MTA tagja. Egyetemi tanulmányai után 1903-ban államtudományi doktor, majd a budapesti egyetem földrajzi tanszékén egyetemi gyakornok lett. A külföld 1909-ben figyelt fel tudományos munkásságára. Svájcban érte a Tanácsköztársaság kikiáltásának híre, 1920. április 19-étől a Simonyi-Semadam-kormány külügyminisztere, július 19-étől 1921. április 13-áig Magyarország miniszterelnöke. Ratifikáltatta a trianoni békét, fellépett a különítmények garázdálkodása ellen, meghozatta a nemzetgyűléssel a zsidóellenes numerus clausus törvényt, a Nagyatádi Szabó-féle földreformot. IV. Károly első visszatérési kísérlete után lemondott. 1926-ban belépett a kormánypártba, 1927-től 1938-ig felsőházi tag, majd ismét képviselő. 1924–25-ben népszövetségi megbízásból tagja volt a moszuli olajvidék Irakhoz tartozását javasoló szakértői bizottságnak. Kiállt a Párizs környéki békék revíziója mellett, számított Németország közreműködésére az európai status quo megbontásában, de elsők közt ismerte fel a hitleri birodalom veszélyességét is. 1938. május 14-től vallás- és közoktatásügyi miniszter Imrédy Béla

kormányában. 1938-ban a komáromi cseh–magyar tárgyalásokon előkészítője az első revíziós eredménynek. 1939. február 16-ától 1941. április 3-áig másodízben miniszterelnök. Csatlakozott az antikomintern paktumhoz, végrehajtotta Magyarország kilépését a Népszövetségből. Meghozatta a második zsidótörvényt és egy mérsékelt földreform-törvényt. A második világháború kitörésekor elhárította a német csapatok átszállítási kérelmét, az olasz semlegességre támaszkodva a fegyveres semlegesség álláspontján állt, a lengyel menekülteket befogadta. Jugoszláviával örökbarátsági szerződést kötött semlegesítése céljából. Az 1941. márciusi belgrádi németellenes fordulat nyomán azonban Hitler éppen Jugoszlávia ellen kívánt katonai együttműködést, revíziós lehetőséget ajánlva fel Magyarországnak. 1941. április 3-án öngyilkosságot követett el, Horthyhoz írt búcsúlevelében elítélte a Jugoszlávia elleni magyar támadást.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

ABLONCZY Balázs, *Teleki Pál*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.

ABLONCZY Balázs, A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések, *Múltunk*, 2008/1, 29–56.

ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.

ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

TREBITSCH IGNÁC (1879–1943) magyar születésű nemzetközi szélhámos, kém és kalandor, aki beutazta a világot, és számos titkosszolgálatnak dolgozott, olykor párhuzamosan is. Kalandos, regényes életpályája során volt többek között brit parlamenti képviselő, presbiteriánus lelkész, végül buddhista szerzetes is. 1943-ban, Kínában hunyt el Csao Kung néven, buddhista apátként, feltehetőleg éppen a Japán kormány szolgálatában.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

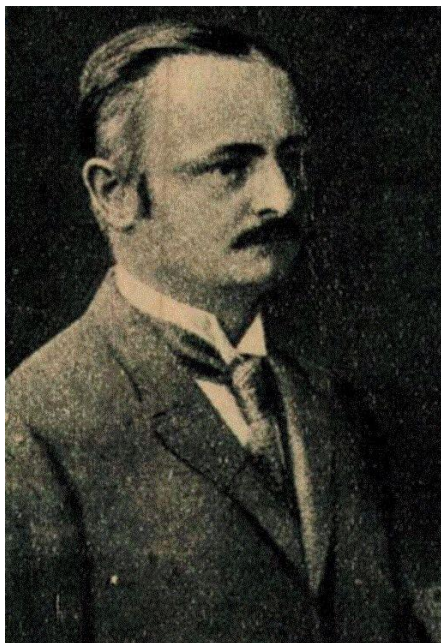
SZERÉNYI Ildikó – VISZKET Zoltán, Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch, *Archívnet*, 2006/3.
http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html

Bernard WASSERSTEIN, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, ford. MOLNÁR György, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016.

KÁNTÁS Balázs, *A Trebitsch-ügyirat. A Magyar Királyi Belügyminisztérium titkos dokumentumai Trebitsch Ignác nemzetközi kémről és kalandorról, 1930–1938*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2020.

Kántás Balázs, *A fél világ (titkos)szolgálatában : Dokumentumok Trebitsch Ignác nemzetközi kém és kalandor Magyarországgal kapcsolatos tevékenységéről, 1919–1938*, Budapest, Horthy Korszak Történetének Kutatásáért Társaság–Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.

ULAIN FERENC (1881–?) ügyvéd, publicista, radikális jobboldali politikus. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott és Budapesten végezte, majd ügyvédi oklevelet szerzett és Déván ügyvédi irodát nyitott. Az első világháború után Budapestre költözött, és részt vett a Tanácsköztársaságot megdöntő ellenforradalomban. Összeköttetést hozott létre a magyar és a bajor szélsőjobboldali politikai erők között. Az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik alapítója és vezetőségi tagja. 1919-ben megalapította a *Szózat* című radikális napilapot. 1922-től 1926-ig nemzetgyűlési képviselő, 1923-ban kilépve az Egységes Pártból Gömbös Gyulával együtt a fajvédő párt egyik alapítója, 1931-től ismét parlamenti képviselő. Az 1940-es években a nyilasokhoz csatlakozott. Halálának helye és ideje nem ismert – 1945-ben a szovjet megszállás elől Németországba menekült, feltehetőleg 1945 után, emigrációban hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

KÁNTÁS Balázs, *A magyar sörpuccs? Ulain Ferenc nemzetgyűlési képviselő és társai államcsínykísérlete, 1923 – Tanulmány és források*, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

BArch-R 707/142. A bajor–magyar kapcsolatokra vonatkozó iratok.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai büntetőpere.

VÁRY ALBERT (1875–1953) jogász, ügyész, ügyvéd, országgyűlési képviselő. Budapesten végezte a jogi egyetemet. Diplomája megszerzése után rövid ideig ügyvédként dolgozott, majd 1904-ben vidéki bíró lett. 1908-tól Budapesten királyi ügyész, 1914-től sajtóügyekkel foglalkozó ügyész volt, lényegében a háborúellenes sajtó cenzúrázásával foglalkozott. A Tanácsköztársaság alatt nem vállalt szolgálatot, annak bukása után újra elfoglalta hivatalát, és a budapesti királyi ügyészség vezetőjévé nevezték ki. A Friedrich-kormány Váryt bízta meg azon személyek felkutatásával és felelősségre vonásával, akik a Tanácsköztársaság alatt politikai tevékenységet végeztek. Váry Albert nyomozati tevékenysége révén körülbelül 8-10 ezer embert tartóztattak le, azonban ennél lényegesen kevesebb került később ténylegesen börtönbe. A vallomásokból, jelentésekből, beszámolókból, bírói ítéletekből készítette el *A vörös uralom áldozatai Magyarországon* című, először 1921-ben megjelenő könyvét, mely szerint a kommunista kormányzat tevékenysége 587 dokumentált halálos áldozatot követelt. A vörösterroret követő fehérterror idején a kormány Váry kezdeményezésére hozta meg azon

rendeletét, mely szerint a katonai hatóságoknak polgári személyekkel szembeni intézkedési jogköre egyértelműen megszűnt. A kormány megbízásából a fehérterror tetteinek és áldozatainak felderítését is elkezdte, munkáját azonban Horthy Miklós kormányzó 1921. november 3-ai amnesztiarendelethez szimbolikussá alacsonyította. 1923 és 1926 között az emigráns magyarok hazatérésének elősegítésén fáradozott, erre megnyerte Nagy Emil és Pesthy Pál igazságügyi minisztereket, illetve a miniszterelnököt, Bethlen Istvánt is. 1926 novemberében faluja, Csengőd felkérte, vállalja el az 1926. november–decemberi választásoknál az országgyűlési képviselőiséget. Váry, mivel egyetértett Bethlen irányelveivel, eleget tett a felkérésnek. Országgyűlési képviselőként a Nemzeti Egység Pártjának volt tagja, s a párt liberális szárnyához tartozott. Első felszólalása 1927. május 4-én hangzott el, és ebben szót emelt a politikai elítéltekkel szembeni megbocsátás érdekében. Emiatt Wolff Károly képviselő a képviselőház folyosóján *vörös főügyész*nek nevezte. A sajtóban és a képviselőházban egyaránt küzdött a munkanélküliség ellen, szociális intézkedések bevezetését szorgalmazta. Cikkeit többek közt a

Pesti Napló közölte. Váryt háromszor, 1926-ban és 1931-ben és 1935-ben is megválasztották országgyűlési képviselővé. Nem értett egyet Gömbös Gyula fajvédő politikájával, az ország németbaráttá válásával és szélsőjobbra sodródásával, 1938-ban pedig visszavonult a politikától. 1944. március elején leköltözött Balatonfüredre, majd eljárást indítottak ellene nyilasellenes nyilatkozatai és magatartása miatt. Feleségével megkíséreltek Svájcba emigrálni, sikertelenül. Ezután visszaköltöztek Budapestre, s Váry itt vészelté át az ostromot. Magyarország szovjet megszállása után a politikai rendőrség kihallgatta. 1947-ben fontos tanúvallomást tett Héjjas Iván és társai népbírósi perében. A kommunista hatalomátvétel után kitelepítették Hunyára, ám a kitelepítés feloldása után sem térhetett vissza a fővárosba, így Csengődre költözött, és itt is hunyt el 1953-ban.

KÖNYVÉVSZETI FORRÁS:

NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése, 1875–1943*, Budapest, Magyarország Legfőbb Ügyészsége, 2015.

KÁNTÁS Balázs, *A Duna–Tisza közti dosszié. Három alapvető forrás a Duna–Tisza közti paramilitáris erők történetéhez, 1919–1924*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna–Tisza közén zajlott eseményeiről, 1922*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbírósi büntetőpere.

VÁZSONYI VILMOS (1868–1926), született Weiszfeld, ügyvéd, miniszter, polgári liberális legitimista politikus. Budapesten végzett jogot, azután ügyvéd lett. 1894-ben megalapította a Demokratikus Kört, és még ugyanebben az évben bekerült Budapest törvényhatóságába. 1901-ben demokrata párti programmal képviselővé választották. 1904-ben a vasutassztrájk idején vezette a sztrájkolók és a kormány közötti tárgyalásokat, majd a perbe fogott vasutasok védőügyvédje volt. Mint ügyvéd sikert aratott a Polónyi-Lengyel Zoltán-féle sajtóperben, majd a Lukács-féle panamaperben is. 1917. június 15-től augusztus 18-áig igazságügyi miniszter az Eszterházy-, majd 1918. január 25-től május 8-áig a második Wekerle-kormányban, közben választójogi reformért felelős tárca nélküli miniszter. Élesen fellépett a megélénkülő háborúellenes, forradalmi mozgalmak ellen, ellenezte a forradalmi Oroszországgal való békekötést. Választójogi törvényjavaslata védte az uralkodó körök érdekeit. Az 1918. évi polgári demokratikus forradalom napján emigrált, csak a proletárdiktatúra bukása után tért haza. Nemzeti Demokrata Polgári Párt néven újjászervezett pártjával a legitimistákat

támogatta. Tevékenyen részt vett az 1924-ben alakuló, a baloldali ellenzék egy részét összefogó Demokrata Blokk létrehozásában és működésében. A frankhamisítási ügy parlamenti tárgyalásán a kisebbségi vélemény egyik szerkesztője volt, emiatt súlyos támadások érték a szélsőséges sovinszta, nacionalista körök részéről. A parlamentben többször felszólalt az antiszemitizmus és a szélsőjobboldali mozgalmak által elkövetett atrocitások ellen. 1926-ban külföldre utazott gyógykezeltetés céljából, és a frankhamisítás bírósági tárgyalása idején hirtelen meghalt.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

KÁNTÁS Balázs, *Viták a „másik államhatalom”-ról. Válogatás a fegyveres titkos társaságok ügyében elhangzott parlamenti felszólalásokból, 1923–1924*, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.

TÓKÉCZKI László, *Vázsonyi Vilmos eszmei-politikai arca*. Budapest. XX. Század Intézet, 2005.

WÜNSCHER FRIGYES (1892–1946) üzletember, cégvezető, a Horthy-korszak befolyásos háttérpolitikusa. Kereskedelmi főiskolát végzett, ezt követően 1919-ig a pozsonyi kábelgyár tisztviselője volt, az első világháborúban tartalékos főhadnagyként szolgált. 1919-ben a Hangya Szövetkezet gyakornoka volt, 1920-ban belépett az Etelközi Szövetségbe és a Kékek Klubjába, a korszak befolyásos politizáló titkos szervezeteibe, a karrierje pedig innentől kezdve meredeken felfelé ívelt. 1920 és 1934 között a Magyar Távirati Iroda vezető tisztviselője, majd vezérigazgatója volt, Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök szűkebb baráti köréhez tartozott, illetve a kormányzóhoz is szoros kapcsolat fűzte. 1934-ben átvette a csődközelbe álló Hangya Szövetkezet igazgatóságát. 1945-ben, a második világháború után letartóztatták, 1946-ban, a politikai rendőrség fogságában hunyt el.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

SIMON István, Egy „keresztény-nemzeti”
csúcsmenedzser, Wünscher Frigyes, *Múltunk*,
2006/2, 31–53.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-ÁBTL-V-93302. Wünscher Frigyes

ZADRAVECZ ISTVÁN (1884–1965) hitszónok, ferences szerzetes, tábori püspök. Tizennégy éves korában lépett be a ferences közösségbe, teológiából és filozófiából doktorált, 1907-ben szentelték pappá. Baján és Gyöngyösön tanított teológiát, majd a szegedi ferences plébánia házfőnöke lett. Az 1919-es kommunista diktatúra idején nyíltan szót emelt az embertelenséggel szemben barátjával, Lőw Immánuel szegedi rabbival együtt. Az ellenforradalom idején Szegeden alakult ki szoros barátsága Horthy Miklóssal, Magyarország későbbi kormányzójával. Horthy felkérésére Csernoch János hercegprímás Zadraveczet felterjesztette Rómánál tábori püspöki kinevezésre, egyben felkérte őt a magyar tábori püspökség megszervezésére. Tábori püspökként aktívan részt vett a politikában, támogatta a kormányzat irredenta céljait. A király visszatérési kísérleteinek idején legitimista álláspontra helyezkedett, ezért barátsága Horthyval meggyengült. 1925–26-ban valószínűleg részt vett a frankhamisításban is. 1927-ben lemondott a tábori püspökségről, ezután papi tevékenységet folytatott, pasztorációs úton kétszer járt Amerikában, egyszer a Szentföldön. Könyveket írt, beszédeket tartott.

Személyiségének érdekes vonása, hogy ugyan következetesen irredenta eszméket vallott, ezzel együtt pedig radikális jobboldali politikusokhoz is kapcsolatok fűzték, egyáltalán nem volt antiszemita. A nyilas uralom alatt jelentős zsidómentő tevékenységet folytatott, ennek ellenére 1945-ben letartóztatták és két év börtönre ítélték, 1947 tavaszán szabadult. 1947 és 1950 között a máriagyúdi ferences kolostorban lakott, 1950-ben a kolostor bezárása után Budapestre, a Lotz Károly utcába költözött. A Kádár-korszakban Budapestről kitiltották, a politikai rendőrség folyamatosan megfigyelte. 1965. november 13-án hunyt el Zsámbékon.

KÖNYVÉSZETI FORRÁS:

ZADRAVECZ István, *Páter Zadravecztitkos naplója*,
forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth
Könyvkiadó, 1967.

VESZPRÉMY László Bernát, „Ne hagyjátok őket elcipelni!”. Zadravecz István és a holokauszt, *Sapientiana*, 2016/1, 78–91.

LEVÉLTÁRI FORRÁS:

HU-ÁBTL-4.1. A-719. Zadravecz István tábori püspök “Hét év a táborban” című naplója dokumentumokkal.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
(HU-ÁBTL)

HU-ÁBTL-4.1. A-434. A magyar hírszerzési
szolgálat 1. kötet (a magyar hírszerzési szolgálat
módszerei 1936-ig).

HU-ÁBTL-4.1. A-686. Etelközi Szövetség.

HU-ÁBTL-4.1.A-650. Összefoglaló. Prónay-
különítmény alakulása és tevékenysége 1919–
1945.

HU-ÁBTL-4.1. A-687. Az 1919-es ellenforradalmi
kormány által megalakított szervezetek (1947).

HU-ÁBTL-4.1. A-718. A Vannay-puccs polgári
személyeinek bírósági töredékanyaga, valamint
kapcsolatos iratok.

HU-ÁBTL-4.1. A-719. Zadaveczi István tábori püspök "Hét év a táborban" című naplója dokumentumokkal.

HU-ÁBTL-4.1. A-720/1. A Horthy-rendszer jobboldali szervezetei.

HU-ÁBTL-4.1. A-879. 1919-es fehérterroristák anyaga.

HU-ÁBTL-4.1. A-881. Rongyos gárdisták, szabadcsapatok, különítményesek anyaga.

HU-ÁBTL-4.1. A-1047. Fehérház Bajtársi Egyesület, Anti-Bolsevista Comité.

HU-ÁBTL-4.1. A-2124. Volt horthysta titkos szervezetek.

HU-ÁBTL-V-93302. Wünscher Frigyes.

Bundesarchiv, Berlin (BArch)

BArch-R 1507/2129. Bajor sörpuccs.

BArch-R 1507/400. Organisation Escherich.
Orgesch Orka.

BArch-R 707/142. A bajor–magyar kapcsolatokra
vonatkozó iratok.

Budapest Főváros Levéltára, Budapest (HU-BFL)
HU-BFL-IV-1407-b-XI. üo.-151/1922. A
Budapesti Főkapitányság főkapitányi jelentése
Budapest székesfőváros tanácsának.

HU-BFL-VI-15-c-205/1945. A Magyar
Államrendőrség Budapesti Főkapitányság
Államrendészeti Osztálya jelentése a
Kettőskereszt Vérszövetség felosztatott
egyesület adatai tárgyában Budapest főváros
főpolgármesteréhez, Budapest, 1945. december
3.

HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera
István büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Illy László és társai
büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. Bedő József és Dula József büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-10559/1925. A Kovács testvérek büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Kiss Gábor Jenő pere.

HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Kmetty Károly büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/041. Apor Viktor és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-193/1926. Windischgrätz Lajos és társai pere.

HU-BFL-VII-101-c-fegyenc-I-8184. Márffy József fogolytörzskönyve.

HU-BFL-XXV-1-a-659/1946. Balogh Ferenc büntetőpere.

HU-BFL-XXV-1-a-1945/778. Budaváry László büntetőpere.

HU-BFL-XXV-1-b-4587/1946. Márffy József igazolási eljárása.

HU-BFL-XXV-1-a-464/1946. Ruzskay Jenő népbíróági büntetőpere.

HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947. Dr. Minich József igazolási eljárása.

HU-BFL-XXV-2-b-4767/1946. Kovarcz Emil népügyészségi büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbíróági büntetőpere.

Hadtörténelmi Levéltár, Budapest (HU-HL)
HU-HL-VKF. A Magyar Királyi Honvéd Vezérkar
Főnöke Levéltára, 1919–1945.

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei
Levéltára, Szeged (HU-MNL-CSML)
HU-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945.
Piroska János háborús és népellenes bűntette.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára,
Budapest (HU-MNL-OL)
HU-MNL-OL-K 27. Minisztertanácsi
jegyzőkönyvek, 1867–1944.

HU-MNL-OL-MOL-K 64-1920-2-60.
Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált
iratai – Megállapodás az elszakadt részekben
folytatandó irredenta szervezéséről, 1920.

HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515.
Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált
iratai – Előterjesztés a külügyminiszter részére
az elcsatolt területeken megvalósítandó diverziós
és terrorcselekményekről, 1920.

HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187.

Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921.

HU-MNL-OL-K-64-1921-41-199.

Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Schitler vezérkari alezredes feljegyzése a német és a magyar irredenta szervezetek közötti együttműködés tárgyában, 1921.

HU-MNL-OL-K-64-1921-41-221.

Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.

HU-MNL-OL-K 64-1923-41-81.

Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Masirevich Szilárd bécsi magyar követ számjeltávirata a külügyminiszter részére, melyben arról számol be, hogy Ludendorff német tábornok nála járt, és titkos tárgyalást kezdeményezett Siménfalvy ezredessel, mint a

kormányzó bizalmi emberével, Bécs, 1923.
február 6.

HU-MNL-OL-K 65 – Külügyminisztérium –
Politikai osztály – „D” (defenzív) referatúra
iratai.

HU-MNL-OL-K 67. Külügyminisztérium –
Politikai hírszolgálati osztály.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473.
Belügyminisztérium rezervált iratai – A Magyar
Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a
törvényhatóságoknak és a
rendőrkapitányságoknak a Nemzeti
Munkavédelmi Tartalék a megszűnt
Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba
hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250.
Belügyminisztérium rezervált iratai – A titkos
társaságok felfedése, 1926.

HU-MNL-OL-K 149-1924-1-2042.
Belügyminisztérium rezervált iratai – Siménfalvy

Tihamér vszkt. ezredes felterjesztése a Kormányzó Katonai Irodájához Károlyi Mihály szabadkai tartózkodásáról, Budapest, 1924. október 1.

HU-MNL-OL-K 429-1926. 05. 07.–10. 14. A Magyar Távirati Iroda – Napi hírek – Frankper, 1926. május–október.

HU-MNL-OL-KS 274-f-11. cs.-44. őrzési egység. Jelentés az Etelközi Szövetségről.

HU-MNL-OL-K 429. Belügyminisztériumi levéltár – Kozma Miklós iratai.

HU-MNL-OL-P 1360. Magyar Országos Véderő Egylet.

HU-MNL-OL-P 2249-7. sorozat. Ébredő Magyarok Egyesülete.

HU-MNL-OL- P 2249-47. sorozat. Turáni Vadászok Országos Egyesülete.

HU-MNL-OL-P 2249-61. sorozat. Fehérház
Bajtársi Egyesület.

HU-MNL-OL-P 2249-81. sorozat. Magyar
Fajvédők Országos Szövetsége.

VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár,
Budapest

HU-VTIL-OHA – 45. sz. 53. Mester Miklós –
interjú. Készítette Gyurgyák János–Varga
Tamás, 1986.

Politikatörténet Intézet Levéltára (HU-PIL)

HU-PIL-VI-973-2. ő.e. Prónay Pál:
Ellenforradalmi naplójegyzeteim, 1918–1921.

Politisches Archiv, Berlin, (PA)

PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1. Szigorúan titkos
bizalmas jelentés Budapestről a német–magyar
jobboldali együttműködésről, 1923. augusztus
23.

PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. Boltze német
követségi titkár szigorúan bizalmas feljegyzése
az Ulain-ügyről, 1923. november 10.

PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. A német
külügyminisztérium átirata a közrendvédelmi
felügyeletet ellátó birodalmi megbízottnak, 1923.
november 14.

PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1. Welczeck budapesti
német nagykövet jelentése a Külügyi Hivatalnak
az Ulain-ügyről, 1924. január 26.

Szakirodalmi források

ABLONCZY Balázs, *Teleki Pál*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.

ABLONCZY Balázs, A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések, *Múltunk*, 2008/1, 29–56.

ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.

ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

ABLONCZY Balázs, *Ismeretlen Trianon*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020.

ÁDÁM T. István, *A nyugat-magyarországi felkelés története*, Budapest, Külpolitika Kiadása, 1935.

A Grössz-per előkészítése, 1951, forráskiad. Szabó Csaba, Budapest, Budapest Főváros Levéltára–Osiris Kiadó, 2001.

A Horthy-korszak Magyarországa jugoszláv szemmel. Délszláv levéltári források 1919–1941, forráskiad. HORNYÁK Árpád, Pécs–Budapest, Kronosz Kiadó – MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016.

ANDAHÁZI SZEGHY Viktor, Trianontól Bledig. A Magyar Királyi Honvédség szervezése és lehetőségei 1920–1938 között, *Hadtudomány*, 2019/3, 15–23.

Christopher ANDREW, *The Secret World. A History of Intelligence*, London, Penguin Books, 2019.

ANGYAL Béla, Magyar szervezetek és mozgalmak Csehszlovákiában 1918–1921. I. rész, *Fórum*, 2000/1, 13–20.

ANGYAL Béla, *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből*, Dunaszerdahely, Fórum Intézet – Lilium Aurum Kiadó, 2002.

ARDAY Géza, *A Johannita Rend Magyar Tagozatának arcképei. Hálakötet 90 esztendőért*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2014.

ÁROKAY Lajos, Az önálló magyar katonai attaséi szolgálat előzményei 1918–1919, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1983/1, 73–95.

ÁROKAY Lajos, A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat első állomáshelyeinek felállítása, 1920–1923, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1983/3, 356–381.

ÁROKAY Lajos, A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége 1923–1928 között, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1983/4, 574–592.

A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról (1918–1934). I. kötet. *Az 1920-as évek*, forráskiad. NÉMETH István, Budapest, magánkiadás, 2017.

A XX. század magyar beszédei, szerk. Vajda Barnabás, Budapest, Agave Kiadó, 2007.

Az Endre–Bakó–Jaross-per, forráskiad KARSAI László, MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994.

B. STENGE Csaba, Fejezetek a Rongyos Gárda kárpátaljai bevetésének történetéből, I. A salánki megadás, *Acta Academia Beregsasiensis*, 17. évf. 2018, 39–66.

B. STENGE Csaba, Magyar hadműveletek Kárpátalja visszacsatolása során, 1939. március. II. fázis (I. rész), *Sereg Szemle*, 2018/2, 106–114.

B. STENGE Csaba, Magyar hadműveletek Kárpátalja visszacsatolása során, 1939. március. II. fázis (II. rész), *Sereg Szemle*, 2018/3–4, 121–129.

B. STENGE Csaba, Fejezetek a Rongyos Gárda kárpátaljai bevetésének történetéből II. Térképhelyesbítő a „vízkereszti csatában”, 1939. január 6-án, *Limes*, 2020/7, 43–58.

BALLA Tibor, A trianoni békediktátum és az önálló magyar haderő, *Honvédségi Szemle*, 2020/3, 109–122.

David V. BARRETT, *Titkos társaságok. Az ősiektől és rejtettektől a moderneig és álcázottakig*, ford. DARÓCZI Enikő, Budapest, Gold Book Kft., 2001.

David V. BARRETT, *The New Believers. Sects, 'Cults' and Alternative Religions*, London, Cassel Publishing, 2003.

BARTHA Ákos, *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.

BARTHA Ákos, Az utolsó csepp a pohárban. Soltra József rendőr meggyilkolása, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása*. (Rendészettörténeti Tanulmányok 2.), szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona–TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 28–44.

BARTHA Ákos, Fajvédelem és ellenállás, *Regio*, 2021/2, 251–271.

BARTHA Ákos, Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

BARTHA Ákos, A magyar fajvédelem útjai a második világháború idején, in *Trianon után. Politikai gondolkodás és történetírás*, szerk. HÓNICH Henrik, Budapest, Századvég Kiadó, 2022, 187–210.

BARTHA Ákos, Törzsökösök, rongyosok, turániak. Németellenes magyar fajvédelem 1938–1945, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023.

BARTHA Ákos – PÓCS Nándor – SZÉCSÉNYI András, Egy hosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész, *Múltunk*, 2019/2, 138–180.; II. rész: *Múltunk*, 2019/3, 234–276.

BELLÉR Béla, *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975.

BEREND T. Iván, *Magyarország gazdasága az első világháború után 1919–1929*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

Bethlen István titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós – SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972.

BODÓ Béla, The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups, *Austrian History Yearbook*, 2011/42, 133–163.

BODÓ Béla, Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete, *2000*, 2010/10, 9–27.

BODÓ Béla, Pál Prónay. Paramilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

BODÓ Béla, Favorites or Pariahs? The Fate of the Right-Wing Militia Men in Interwar Hungary, *Austrian History Yearbook*, 2015/46, 327–359.

BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

BODÓ Béla, *A fehérterror*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2022.

BODÓ Béla, Oppression, Terror and „Split Legitimation”. *The Troubled Relationship between the Conservative Authoritarian State and Its Right-wing Critics in Hungary between 1919 and 1945*, in *A Transnational History of Right-Wing Terrorism. Political Violence and the Far Right in Eastern and Western Europe since 1900*, szerk. Johannes DAFINGER – Moritz FLORIN, London, Routledge, 2022, 46–69.

BORBÁNDY Gyula, *Magyar politikai pályaképek 1938–1948*, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1997.

BOROS Ferenc, *Magyar–csehszlovák kapcsolatok 1918–1921-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Öt nemzedék, és ami előtte következik... A temesvári Levente-pör, 1919–1920*, Budapest, Noran Kiadó, 2006.

BORSI-KÁLMÁN Béla, Ifj. Niamesny Mihály és a temesvári Levente-per, 1919–1920, Budapest, Helikon Kiadó, 2010.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

BOTLIK József, A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28. – október 4., *Valóság*, 2007/3, 24–47, illetve 2007/4, 39–58.

BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, Vasszilvágy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012.

BÖDÓK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.

Timothy S. BROWN, *Weimar Radicals. Nazis and Communists Between Authenticity and Performance*, New York, Berghahn Books, 2009.

Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938, szerk. HETÉS Tibor, MORVA Tamásné, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968.

Alexander CLIFFORD, *Hindenburg, Ludendorff and Hitler. Germany's Generals and the Rise of the Nazis*, London, Pen and Sword Military, 2021.

CSAPLÁR-DEGOVICS Krisztián, „*Nekünk nincsenek gyarmataink és hódítási szándékaink*”. *Magyar részvétel a Monarchia gyarmatosítási törekvéseiben a Balkánon (1867–1914)*, Budapest, ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2022.

CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) működése 1918–1920, Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia*, 1991/20, 51–67.

CSONKA Laura, Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében, *Archívnet*, 2015/3.
https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html

CSUNDERLIK Péter, *Radikálisok, ateisták, szabadgondolkodók. A Galilei Kör története (1908–1919)*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.

DEMETER Gábor, *Kisállami törekvések és nagyhatalmi érdekek a Balkán-háborúk idején (1912–1913)*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2007.

DEMETER Gábor, *A két Balkán-háború hadtörténete (1912–1913)*, Debreceni, Kossuth Egyetemi Könyvkiadó, 2008.

DEMETER Gábor, *Diplomatic Struggle for Supremacy over the Balkan Peninsula 1878–1914*, Szófia, Institute for Historical Studies, Bulgarian Academy of Sciences, 2017.

DOBÁK Imre – REGÉNYI Kund, Hírszerzési és Kémelhárítási Szabályzat – a két világháború között, *Nemzetbiztonsági Szemle*, MMXV/I, 146–197.

Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna–Tisza közti történetéhez, szerk. ROMSICS Ignác, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976.

DOMONKOS László, *A Héjjas-nyárfa árnyékában*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

ERDÉLYI Péter, *Képviselőtestületi választások 1929-ben Csongrádon*, (Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében 2003), szerk. ERDÉLYI Péter – SZŰCS Judit, Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2002, 119–125.

ERDEŐS László, *A magyar honvédelem egy negyedszázada 1919–1944*, szerk. BABUCS Zoltán, Gödöllő, Attraktor Kiadó, 2007.

FÁBIÁN Máté, *Borbély-Maczkó Emil (1887–1945). Politikai életrajz*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, 2019.

FÁBIÁN Máté, *Egy fajvédő főispán. Borbély-Maczkó Emil (1887–1945)*, Budapest, Kronosz Kiadó – Magyar Történelmi Társulat, 2020.

FAZEKAS Csaba, Prohászka Ottokár és a „hungarizmus” fogalmának genezise, *Múltunk*, 2017/1, 4–34.

FEGYÓ János, Adalékok a szélsőjobboldal fokozódó szervezkedésének történetéhez a

gazdasági világválság éveiben, in *A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve, 1967–1968*, Budapest, Népművelési propaganda iroda, 1969, 261–289.

FIZIKER Róbert, *Habsburg kontra Hitler. Legitimisták az Anschluss ellen, az önálló Ausztriáért*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2010.

FODOR Miklós Zoltán, Az Etelközi Szövetség története, in *Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007 (XXXI.)*, Salgótarján, 2008, 118–156.

FORGÁCS Balázs, *Gerillák, partizánok, felkelők. Az irreguláris hadviselés elméletének története – korunk kihívásai*, Budapest, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft., 2020.

FOGARASSY László, A Prónay-Ranzenberger pör (1930–1932), *Soproni Szemle*, 1978/1, 23–40.

Norbert FREI, *National Socialist Rule in Germany. The Führer State 1933–1945*, Oxford, Oxford University Press, 1987.

GARAMI Erika, Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai, Numizmatikai Közlöny, 2003–2004/CII–CIII, 65–71.

GERGELY Ernő – SCHÖNWALD Pál, *A Somogyi-Bacsó-gyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978.

GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó, 2001.

GELLÉRT Ádám, Egy antiszemita hármast rablógyilkosságtól a kegyelemig, Index.hu, 2018. október 26.

https://index.hu/techtud/tortenelem/2018/10/26/mit_kezdzunk_hejjas_ivannal_100_ev_utan/

GELLÉRT Ádám, Horthy Miklós és a politikai alapú büntetlenség. Gellért Ádám viszontválasza Máthé Áronnak, Clio Intézet honlapja, 2020. 04. 13. <https://www.clioinstitute.hu/single-post/2020/04/13/Horthy-Mikl%C3%B3s-a-politikai-alap%C3%A9s-a-politikai-alap%C3%BA-b%C3%BCntetlens%C3%A9g-Gell%C3%A9rt->

%C3%81d%C3%A1m-viszontv%C3%A1lasza-
M%C3%A1th%C3%A9-
%C3%81ronnak?fbclid=IwAR26NycbSt8AmG
PiRp3EiMVho3zmyHl1Cnostt6nmqb3MePgyo1
xwTtBK24

GELLÉRT Ádám, Béla Bodó: *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, (Mass Violence in Modern History 5.), Routledge, London–New York 2019. 333 oldal, *Századok*, 2020/4, 892–894.

GERGELY Ferenc – KISS György, *Horthy leventéi. A leventeintézmény története*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1976.

Robert GERWARTH, *The Vanquished. Why the First World War Failed to End, 1917–1923*, Farrar, Straus and Girou, 2016.

Robert GERWARTH, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erőszak Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–

John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017,
71–92.

Robert GERWARTH – John HORNE,
Paramilitarizmus az első világháború után, ford.
VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris
erőszekek Európában az első világháború után*, szerk.
Robert GERWARTH – John HORNE, Budapest,
L'Harmattan Kiadó, 2017, 13–32.

GOTTFRIED Barna, Thuróczy István és a román
király elleni merénylet, *Székegyföld*, 2010/7,
79–101.

GOTTFRIED Barna – NAGY Szabolcs, *A Székely
Hadosztály története*, Csíkszereda, Csíkszereda
Kiadóhivatal, 2019.

G. SOÓS Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés
1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

G. SOÓS Katalin, Magyar–bajor–osztrák titkos
tárgyalások és együttműködés, 1920–1921, *Acta*

*Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae.
Acta Historica, 1967/XVII, 3–43.*

G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában
1918–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája. 1.
Az első évek 1919–1924*, Máriabesnyő, Attraktor
Kiadó, 2012.

GULYÁS Martin, *Az 1945-ös csongrádi földosztás
vesztesei, Emlékeztető, 2016/1–2, 52–68.*

GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris
Kiadó, 2012.

*Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az
első világháború után, szerk. Robert GERWARTH –
John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.*

*Hadtudományi Lexikon. Új kötet, főszerk. KRAJNCZ
Zoltán, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.*

HAGYMÁSI Tamás, *Korszakváltások, Valóság,
2013/3, 38–50.*

HATOS Pál, *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

HATOS Pál, *Rosszfiúk világforradalma. Az 1919-es magyarországi tanácsköztársaság története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

HATOS Pál, Veszedelmes viszonyok? A két világháború közötti katolikus–protestáns versengés történelmi kontextusai, in *Trianon után. Politikai gondolkodás és történetírás*, szerk. HŐNICH Henrik, Budapest, Századvég Kiadó, 2022, 137–166.

HÉJJAS Iván, *Légi jog*, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt., 1934.

HETÉNYI IMRE, *Amikor a rend őre voltam*, Budapest, Pantheon Kiadás, 1941.

Ulrike Claudia HOFFMANN, „*Verräter verfallen der Feme!*” *Fememorde in Bayern in den zwanziger Jahren*, Köln–Weimar, Böhlau Verlag, 2000.

HOLLÓSI Gábor, Országgyűlési választási rendszer a Horthy-korszak Magyarországon, *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás*, 2015/1, 115–133.

Horthy Miklós titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965.

HORTHY Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

HOLLÓS Ervin – LAJTOS Vera, *Horthy Miklós, a fehérek vezére*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1985.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. I. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921, forráskiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. III. Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon 1924–1926, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. IV. Az ellenforradalmi rendszer külpolitikája 1927. január 1. – 1931. augusztus 24., forráskiad. KARSAI Elek, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 2., szerk. HORVÁTH Ibolya – SOLT Pál – SZABÓ Győző – ZANATHY János – ZINNER Tibor, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1993.

JAGADICS Péter, A Horthy-hadsereg Nemzetvédelmi Szolgálat, *Szakmai Szemle – A Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Tanácsának szakmai kiadványa*, 2010/3, 191–205.

JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*,
forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest,
Szülőföld Könyvkiadó – Trianon Múzeum,
2019.

Nigel H. JONES, *Hitler's Heralds. The Story of the
Freikorps, 1918–1923*, Dorset, Barns and Noble,
1995.

KÁDÁR Gábor – VÁGI Zoltán, *Antiszemita atrocitások,
gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában,
ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóintézete,
2010.*

http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkosságok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek

KÁDÁR LYNN Katalin, Eckhardt Tibor amerikai
évei, 1941–1972, Budapest, L'Harmattan Kiadó,
2006.

KÁNTÁS Balázs, *A Duna–Tisza közti dosszié. Három
alapvető forrás a Duna–Tisza közti paramilitáris*

erőszak történetéhez, 1919–1924, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *A különítményesek nyomában. Tanulmány és források Héjjas Iván paramilitáris vezető és különítménye tevékenységéről, 1919–1923*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna–Tisza között zajlott eseményeiről, 1922*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *Viták a „másik állambatalom”-ról. Válogatás a fegyveres titkos társaságok ügyében elhangzott parlamenti felszólalásokból, 1923–1924*, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *Konszolidáció kézigránáttal? Az Ébredő Magyarok Egyesületének antiszemita indíttatású jászkarajenői merénylettere, 1922*,

Budapest, Horthy-korszak Történetének
Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *A csongrádi bombamerénylet. Sajtó- és egyéb források a Horthy-korszak egyik antiszemita terrorcselekményének kontextusához, 1923–1924*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *A Csocsó bácsi-féle összeesküvés: Apor Viktor tartalékos honvéd főhadnagy és társai hatalomátvételi terve, 1923*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *A magyar sörpucsz? Ulain Ferenc nemzetgyűlési képviselő és társai államcsínykísérlete, 1923 – Tanulmány és források*, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *Árnyékkatonák és árnyékpolitikusok. Újabb dokumentumok a Horthy-korszak első éveinek radikális jobboldali titkos paramilitáris szervezeteinek működéséről, 1923–1926*, Budapest, Horthy-

korszak Történetének Kutatásáért Társaság,
2020.

KÁNTÁS Balázs, *Héjjas Iván paramilitáris vezető és különítménye szerepe a Duna–Tisza közti fehérterrorban, valamint az ellenük lefolytatott ügyészi vizsgálat, 1920–1922*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *Documenta Paramilitaria Hungarica. Tanulmány és történeti források a Kettőskereszt Vérszövetség titkos irreguláris katonai alakulat tevékenységéről. 1919–1945*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

KÁNTÁS Balázs, *Fehérterror a Duna–Tisza közén: Héjjas Iván főhadnagy és különítménye tevékenysége, 1919–1921. White Terror in the Danube–Tisza Interfluve The Activities of First Lieutenant Iván Héjjas and His Detachment, 1919–1921*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *Milicisták, puccsisták, terrorfiúk.*
Budapest, Művészeti és Irodalmi Jelen Kft.,
2021.

KÁNTÁS Balázs, *Rendőrgyilkosság az Oktogonnál: Tanulmány és levéltári források Soltra József rendőr meggyilkolásának körülményeihez és politikai kontextusához, 1920.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *Antibolsevizmus, irredentizmus, antiszemitizmus, terrorizmus: A Kovács testvérek irredenta indíttatású bűncselekményei és ellentmondásos kapcsolatuk a magyar állami szervekkel, 1923–1925.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *A bombaper. A Horthy-korszak első éveinek egyik legnagyobb büntetőpere és politikai kontextusa, 1922–1926.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *„Szép napok” a Britannia Szállóban: Adatok és levéltári források a magyarországi fehérterror*

egyik hírbedt irreguláris katonai alakulatának fővárosi atrocitásaihoz, 1919–1920. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *A bombamerényletek kora: Levéltári források a Horthy-korszak első éveinek politikai terrorizmusához, 1922–1924.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *A Brief and Fragmented History of Radical Right-Wing Paramilitary Formations in Hungary in the 1920s.* New Delhi, AkiNik Publications, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *The Dream of the White Internationale: Secret Hungarian-German-Austrian Negotiations and Attempts of Military Cooperation, 1919–1923.* New Delhi, AkiNik Publications, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *The Period of Bomb Attacks: Paramilitary Formations and Terrorism in Hungary in the First Years of the Horthy-Era, 1922–1924.* Zittau, Weser Books, 2022.

KÁNTÁS Balázs, *A Kettőskereszt Vérszövetség: Egy titkos irreguláris katonai szervezet tevékenysége az 1920-as évek Magyarorszáján. The Double Cross Blood Union: A Secret Irregular Military Formation and its Activity in Hungary During the 1920s.* Budapest, Line Design Kiadó, (Rerum Fides 4.), 2022.

KÁNTÁS Balázs, Héjjas Iván. *Vázlat egy magyar radikális jobboldali katonatiszt-politikus életrajzához és kapcsolattrendszeréhez,* Budapest, Hungarovox Kiadó, 2022.

KARSAI Elek, *Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek,* Budapest, Táncsics Kiadó, 1969.

KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz,* Budapest, Balassi Kiadó, 2016.

Janet KERÉKES, *Álarcosbál a Fehér Keresztben. A zsidó asszimiláció,* Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018.

KERÉKES Lajos, Olaszország, Magyarország és az osztrák Heimwehr-mozgalom, *Történelmi Szemle*, 1961/2, 199–216.

KERÉKES Lajos, *Ausztria történelme 1918–1955*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

KERÉKES Lajos, *Hitler-puccs a sörházban*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1976.

KERÉPESZKI Róbert, A politikai és társadalmi élet határán. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége a Horthy-korszakban, in „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni”. *Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére*, szerk. GEBEI Sándor – IFJ. BERTÉNYI Iván – RAINER M. János, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 373–388.

KERÉPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

KERÉPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2013.

KEREPESZKI Róbert, *Darányi Kálmán. Pályakép, személyiség, korrajz*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2018.

David KING, *The Trial of Adolf Hitler. The Beer Hall Putsch and the Rise of the Nazi Germany*, London – New York, W. W. Norton and Company, 2017.

KIRSCHNER Béla, *A „szakszervezeti kormány” hat napja, 1919*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1968.

KOLONTÁRY Attila, *Alekszej von Lampe, Vrangel báró katonai képviselője Magyarországon*, Pécs, PTE BTK Történettudományi Intézet – Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeti Kutatócsoport, (MOSZT-füzetek 1.), 2015.

KOMORÓCZY Géza, *A zsidók története Magyarországon. II. 1849-től a jelenkorig*, Pozsony, Kalligram, 2012.

KONOK Péter, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösteror–fehérterror*, *Múltunk*, 2010/3, 72–91.

KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3. – 1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, (Clio Kötetek 2.), 2020.

KOVÁCS Tamás, Adalékok a Magyar Királyi Külügyminisztérium szerepéhez az államvédelemben és az államrendészetben, *Fons*, 2008/1, 81–94.

KOVÁCS Tamás, Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921, *Múltunk*, 2009/2, 64–92, 75.

KOVÁCS Tamás, *Megfigyelés, internálás, deportálás. Az internálás és a toloncolás kérdésköre a két világháború között, különös tekintettel a II. világháború korára*, PhD-értekezés, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2013.

KOVÁCS Tamás, A Nemzeti Hadsereg és a tiszti különítmények, in *Csoportosulás, lázadás és a*

társadalom terrorizálása. (Rendészettörténeti Tanulmányok 2.), szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona – TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 151–172.

KOVÁCS Tamás, *A Honvédelmi Minisztérium „T” Szervének létrejötte és működése, avagy elhárítás és kémkedés az I. világháború végétől a bethleni konszolidációig*, Budapest, Nemzeti Közszerződési Egyetem, 2020.

KOVÁCS Zoltán András, Ládai Istvánnak, a Szálasi-kormány belügyminisztériumi államtitkárának fogságban írott feljegyzései, *Lymbus*, 2008/6, 321–355.

KOVÁCS M. Mária, *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus. A magyar orvos, ügyvéd és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*, Budapest, Helikon Kiadó, 2001.

KÖPFLER Balázs, Friedrich István szerepe a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának létrejöttében és felbomlásában, *Közép-Európai Közlemények*, 2017/4, 83–100.

KŐSZEGVÁRI Tibor, *Diverzció*, Zrínyi Katonai Kiadó, 1984.

KRISTÓ NAGY István, *A nyilasok*, Budapest, Ezredvég Alapítvány, (Z-füzetek 28.), 1991.

Gabriele KRÜGER, *Die Brigade Erhardt*, Hamburg, Leibnitz Verlag, 1971.

John T. LAURIDSEN, *Nazism and the Radical Right in Austria, 1918–1934*, Kopenhagen, The Royal Library – Museum Tusculanum Press, 2007.

L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988.

L. NAGY Zsuzsa, *Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.

Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs, főszerk. SIPOS Péter, Budapest, Petit Real Könyvkiadó – Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete – Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum –

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem –
Magyar Hadtudományi Társaság, 1997.

Magyarországi politikai pártok lexikona, 1846–2010,
főszerk. VIDA István, Budapest, Gondolat
Kiadó, 2011.

Magyarország történeti kronológiája, 3. 1848–1944,
szerk. BENDA Kálmán, Budapest, Akadémiai
Kiadó, 1983.

*Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és
üldözött kiadványok tükrében,* szerk. MARKOVITS
Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1964.

MAJOR Ákos, *Népbírászkodás és forradalmi törvényesség.
Egy népbíró visszaemlékezései,* szerk. ZINNER Tibor,
Budapest, Minerva Könyvkiadó, 1988.

MÁRKUS László, *A Károlyi Gyula-kormány bel- és
külpolitikája,* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1968.

Megfigyelés alatt. Dokumentumok a horthysta
titkosrendőrség működéséről 1920–1944,

forráskiad. BERÁNNÉ NEMES Éva, HOLLÓS Ervin, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.

Susanna MEINL, *Nationalsozialisten gegen Hitler. Die nationalrevolutionäre Opposition um Friedrich Wilhelm Heinze*, Berlin, Siedler Verlag, 2000.

Armin MOHLER, *Die Konservative Revolution in Deutschland 1918–1932. Ein Handbuch*, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1989.

Paolo MORISI, *Hell in the Trenches. Austro-Hungarian Stormtroopers and Italian Arditi in the Great War*, Warwick, Helion and Company, 2018.

Jun NAKATA, *Der Grenz- und Landesschutz in der Weimarer Republik 1918–1933. Die geheime Aufrüstung und die deutsche Gesellschaft*, Rombach Verlag, Freiburg im Breisgau, 2002.

NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése, 1875–1943*, Budapest, Magyarország Legfőbb Ügyészsége, 2015.

NÁNDORI Pál, A hirtenbergi fegyverszállítás,
Hadtörténelmi Közlemények, 1968/4, 636–657.

NÁNDORI Pál, *A marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

NÉMETH István, *Magyarok és németek (1914–1934)*, Budapest, magánkiadás, 2017.

NÉMETH István, *Császárságból diktatúrába. Németország a 20. század első felében*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

NÉMETH István, A Wilhelmstrasse és Magyarország. Az 1920-as évek (1. rész), *Valóság*, 2017/6, 45–80.

NÉMETH István, Német haditengerészeti és légügyi lépések a versailles-i békeszerződés kijátszására a weimari köztársaság (1919–1933) éveiben, *Acta*

Academiae Agriensis. Sectio Historiae, 2017/XLIV,
523–534.

OLASZ Lajos, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

OLASZ Lajos, Tervek a Felvidék visszafoglalására 1920-ban, *Közép-Európai Közlemények*, 2020/4, 89–114.

ORMOS Mária, *Hitler*, Budapest, T-Twins Kiadó, 1994.

ORMOS Mária, Mussolinitől Hitlerig, in *Akik nyomot hagytak a 20. századon. Diktátorok – diktatúrák*, szerk. ERÉNYI Tibor, Budapest, Napvilág Kiadó, 1997, 27–47.

ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*, Budapest, PolgArt Kiadó, 2001.

PAKSA Rudolf, Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak a Horthy-korszakban, *Kommentár*, 2007/5, 68–75.

PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.

PAKSA Rudolf, *A numerus clausus, Gróf Bethlen István és kora*, szerk. NAGY Zsejke, Budapest, Osiris Kiadó, 2014, 137–157.

PAKSA Rudolf, A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok, in *Terror 1918–1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf – TAKÁCS Tibor – TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.

PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

Papp István, *A magyar népi mozgalom története, 1920–1990*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2012.

PAPP István, *Szemek a láncban. Játszmák a magyar állambiztonság történetében*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

PAPP István, *Fehér Lajos. Egy népi kommunista pályaképe*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, 2018.

Pásztor Mihály, *A fehérterror néhány jelensége. Pest megye 1919–1920*, Budapest, Pest Megyei Levéltár, 1985.

PATAKI Ferenc, *Az ellenforradalom hadserege 1919–1921*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1973.

PELLE János, Gázkamra a sörgyárban? Munkaszolgálatosok Kőszegen és orvosuk népbírósi pere, *Életünk*, 2017/1, 1–29.

PINTÉR István, *Ki volt Horthy Miklós?*, Budapest, Zrínyi Könyvkiadó, 1968.

PÓCS Nándor, *Varjúserég, Kováts Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, 2022.

PORKOLÁB Imre, *Az aszimmetrikus hadviselés adaptációja. A tradicionális és irreguláris hadikultúrák összecsapásainak vizsgálata*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020.

PÖLÖSKEI Ferenc, *Hungary After Two Revolutions 1919–1922*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.

PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

PÜSKI Levente, A Horthy-korszak politikai rendszere, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 2020, 55–74.

RESPERGER István, *Die Risiken, Herausforderungen, und Bedrohungen. Die Rolle der Streitkräfte in den neuen bewaffneten Konflikten aus ungarischen Sicht*, Hamburg, Hamburg University of Applied Sciences, 2003.

RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint, *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.

RESPERGER István, Stratégiák és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése, *Hadtudomány*, 2016/26, 37–50.

RESPERGER István, *A válságkezelés és a hibrid hadviselés*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.

Alexandra ROBBINS, *Secrets of the Tomb. Skull and Bones, the Ivy League, and the Hidden Paths of Power*, Back Bay Books, Boston–New York, 2002.

ROMSICS Ignác, Franciaország, Bethlen és a frankhamisítás, *Történelmi Szemle*, 1981/1, 67–86.

ROMSICS Ignác, *A Duna–Tisza közge hatalmi-politikai viszonyai 1918–19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015.

ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.

ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2018.

ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.

ROMSICS Ignác, *Honmentők/honvesztők*, Budapest, Helikon Kiadó, 2021.

RÓNA Tamás, *Judaizmus és községtörténet. Kecskemét rabbijainak működése történet-szociológiai megközelítésben*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Az örökös éjszakája. Válogatott zsidó vallástudományi tanulmányok*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Láss túl a falakon! Tamás Róna főrabbi válogatott tanításai, beszédei, előadásai*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *A közösség szolgálatában. Kecskemét négy neves rabbijának pályarajza a dualizmustól a Kádár-korszakig*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Kiáltó folyam, avagy a hullámtörés analógiája. Róna Tamás főrabbi egybegyűjtött írásai*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás – SCHINDLER Iván, *Schindler József szegedi főrabbi emlékezete*, Szeged, Szegedi Zsidó Hitközség dr. Birnfeld Sámuel Könyvtára, 2019.

Thomas L. SAKMYSTER, *Hungary's Admiral on Horseback. Miklós Horthy, 1918–1944*, Washington, Columbia University Press, 1994.

Karin SCHAEFER, *German Military and the Weimar Republic. General Hans von Seeckt, General Erich Ludendorff and the Rise of Hitler*, London, Pen and Sword Military, 2020.

SCHUTZBACH Csaba, *Friedrich István. 100 éve történt az őszirózsás forradalom*, Veszprém, Magyar Vidék 56-os Szervezet Országos Központja, 2018.

SERFŐZŐ Lajos, A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban, *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica*, Tomus LVII, 1976, 3–60.

SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. Perneki Mihály, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

Jean-François SIGNIER, *Titkos társaságok*, Athenaeum Kiadó, Budapest, 2006.

SIMON István, Egy „keresztény-nemzeti” csúcsmenedzser, Wünscher Frigyes, *Múltunk*, 2006/2, 31–53.

SIPOS Péter, A konspiráció mítosza. Titkos szerveződések Magyarországon 1919–1944, *Beszélő*, 1995/29–30.

SOMBOR-SCHWEINITZER József, *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932–1943*, forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

SOÓS László, A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első évei, 1921–1926, *Levéltári Szemle*, 1979/1–2, 277–291.

SÓREGI Zoltán, Egy felemás diverzánsakció. Szabadcsapatok Kárpátalján 1938 őszén, *Felderítő Szemle*, 2009/4, 148–156.

SÓREGI Zoltán, Adalékok a marseille-i merényletkez, *Archívnet*, 2013/4.
https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenylet_hatterehhez.html

SUBA János, Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920, *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 2008/18, 131–142.

SUBA János, A Nemzeti Hadsereg csendőralakulatai 1919–1921, *Közép-európai Közlemények*, 2015/4, 47–60.

SUBA János, Polgárőrség szervezése 1919–1921, *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 2018/56, 131–144.

SZABÓ Ferenc SJ, *Probászka Ottokár élete és műve (1858–1927)*, Budapest, Szent István Társulat, 2007.

SZAKÁLY Sándor, *A magyar katonai felső vezetés, 1938–1945*, Budapest, Ister Kiadó, 2001.

SZAKÁLY Sándor, *Honvédség és tisztikar 1919–1947*, Budapest, Ister Kiadó, 2002.

SZAKÁLY Sándor, Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat? Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplói-író felelősségéről és a forráskritika fontosságáról, in

Emlékirat és történelem, szerk. HORVÁTH Jenő – PRITZ Pál. Budapest, 2012. Magyar Történelmi Társulat – Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság. 82–98.

SZAKÁLY Sándor, Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918–1922, in *A XIX–XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági testületei*, szerk. BODA József – PARÁDI József, Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság–Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014, 101–116.

SZAKÁLY Sándor, *A 2. v. k. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó – VERITAS Történetkutató Intézet, 2015.

SZAKÁLY Sándor, Az Evidenzbürótól az önálló magyar katonai hírszerzés megteremtéséig, *Felderítő Szemle*, 2016/11, 64–74.

Szakmatörténeti szemelvények, forráskiad. BODA József – DOBÁK Imre – REGÉNYI Kund–SZILI László, Budapest, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014.

SZÁSZ László, *Bánffy Miklós. Az erdélyi szellem arisztokratája*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia, 2020.

SZÁVAI Ferenc, *Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései*, Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2004.

SZEKÉR Nóra, *A Magyar Közösség története*, PhD-értekezés, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2009.

SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017.

SZERÉNYI Ildikó – VISZKET Zoltán, Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch, *Archívnet*, 2006/3.
http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html

TAKÁCS Tibor, Megfigyelt, kitelepített, megfigyelt. Mikecz Ödön és a politikai rendőrség 1951 után, in Honukban otthontalanok. Tanulmányok az 1951. évi budapesti kitelepítések történetéből, szerk. GYARMATI György – PALASIK Mária, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, 2018, 251–273.

Dmitar TASIĆ, *Paramilitarism in the Balkans. Yugoslavia, Bulgaria, and Albania, 1917–1924*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

TÓTH Attila, *Piroska János élete és festészete*, Csongrád, Magánkiadás, 2009.

TÓTH Imre, *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán (1869–1945)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

TÓTH Imre, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.

TÓTH Tibor, *A hungarista mozgalom emigrációtörténete az „Út és cél” és a „Hungarista Tájékoztató” című sajtótermékek tükrében*, Debrecen, Debrecen University Press, 2008.

Giovanni A. TRAVAGLINO – Lisbeth DRURY, *The Secret Power of Criminal Organizations. A Social Psychological Approach*, Berlin, Springer, 2020.

TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2011.

TURBUCZ Dávid, *A Horthy-kultusz, 1919–1944*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2016.

TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós, a haditengerésztiszt*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2022.

TURBUCZ Dávid, Horthy Miklós világképe és gondolkodásmódja az első világháborút követően, in *Trianon után. Politikai gondolkodás és történetírás*, szerk. HÖNICH Henrik, Budapest, Századvég Kiadó, 2022, 167–186.

UJSZÁSZY István, *Vallomások a boltak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina Kiadó, 2007.

UJVÁRY Gábor, „Egy európai formátumú államférfi”. *Klebelsberg Kuno (1875–1932)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

UNGVÁRY Krisztián, Egy magyar intézmény. A „Zsidókérdést Kutató Intézet” keletkezéséhez, in *Évkönyv 2003*, XI. *Magyarország a jelenkorban*, Budapest, 1956-os Intézet, 2003, 147–163.

UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó – Országos Széchenyi Könyvtár, 2012.

UNGVÁRY Krisztián, *Horthy Miklós. A kormányzó és felelősége 1920–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020.

UNGVÁRY Krisztián, *Kiugrás a történelemből. Horthy Miklós a világpolitikai színpadán*, Budapest, Open Books, 2022.

Uğur Ümit ÜNGÖR, *Paramilitarism. Mass Violence in the Shadow of the State*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

VÁGI Zoltán, Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

VARGA Krisztián, Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásában, *Betekintő*, 2009/1. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf

VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

VARGYAI Gyula, *A biatorbágyi merénylet. Merénylet a merénylet ellen*, Budapest, Hadtörténelmi Levéltár – Paktum Nyomdaipari Társaság, 2002.

VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyvmdája, 1922.

VESZPRÉMY László Bernát, „Ne hagyjátok őket elcipelni!” Zadravec István és a holokauszt, *Sapientiana*, 2016/1, 78–91.

VESZPRÉMY László Bernát, *1921. A Horthy-rendszer megszilárdulásának története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

VONYÓ József, *Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919–1944. Tanulmányok, dokumentumok*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2012.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

Robert G. L. WAITE, *Vanguard of Nazism The Free Corps Movement In Post-War Germany 1918–1923*, New York, W. W. Norton and Company, 1969.

Bernard WASSERSTEIN, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, ford. MOLNÁR György, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016.

WAYAND Tibor, *Önvallatás. Wayand Tibor fogságban írt visszaemlékezései, 1945–1946*, forráskiad. VARGA Krisztián, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, Budapest, 2019.

Thomas WIEDER, Genre fasciste. Dans les années 1920, Adolf Hitler était surveillé par les services français. La fiche rédigée sur le futur Führer dort dans une armoire des Archives nationales, *Le Monde*, 2009. november 20.

WINDISCH-GRAETZ Lajos, *Hősök és csirkefogók. Megélt történelem 1899–1964*, ford.

NYIZSNYÁNSZKY Ferenc, Budapest, Athenaeum Kiadó, 2019.

ZADRAVECZ István, *Páter Zadravec̄ titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

ZAKAR József, Fajvédők az 1920-as évek Magyarországon, in *Tanulmányok a holokausztról V.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2011, 52–111.

ZEIDLER Miklós, *A revíziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009.

ZEIDLER Miklós, Külpolitika és revízió – Mindent vissza?, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 175–196.

ZINNER Tibor, Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez, *Történelmi Szemle*, 1979/3–4, 562–576.

ZINNER Tibor, Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november – 1920. március

közötti történetéhez, *Budapest Főváros Levéltára Közleményei*, 1978/1, 251–284.

ZINNER Tibor, Az egyesületek, pártok feloszlataása Budapesten 1945 és 1948 között 1., *Politika-Tudomány*, 1987/4, 60–77.; 2. rész: *Politika-Tudomány*, 1988/2, 76–88.

ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

ZINNER Tibor, *Gyorstalpaló tanfolyam. A Büntetőbírói és Ügyészi, majd Bírói és Államügyészi Akadémia története előzményeivel és következményeivel*, Budapest, Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2022.

Miként azt a jelen adattár szerzője már számos, a témához kapcsolódó, korábbi szakmai publikációjában kifejtette: titokban működő szervezetek történetéről értekezni az egyik leghálátlanabb történetírói feladat, hiszen az ilyen organizációk jellemzően kevés iratot képeznek, vagy éppenséggel egyáltalán nem állítanak elő és hagynak hátra írott dokumentumokat. Márpedig a magyar történelem viharos időszakai közé tartozó Horthy-korszak bővelkedett – elsősorban jobboldali, irredenta eszmék mentén szerveződő, és ezzel persze nem szükségszerűen együtt járó módon, de igen gyakran az antiszemitizmust sem nélkülöző – titkos szervezetekben, melyek a politikai életet is befolyásolták, pontosabban tagjaik igen nagy arányban a magyar politikai-hivatalnoki-katonatiszti elitből kerültek ki, ezért szoros, ám ellentmondásos kapcsolatban álltak a kormányzattal is. E titokban működő szervezeteknek olykor volt legális fedőszervezete valamely társadalmi egyesület formájában, olykor pedig informális keretek között, csupán a tagok közti szóbeli megbeszélések és utasítások alapján fejtették ki a tevékenységüket. A komoly kormányzati támogatást élvező, olykor a kormány kezdeményezésére létrejövő titkos, nem egy esetben felfegyverzett, egymással is szoros átfedést mutató formációk legalább részben az első világháború elvesztése után komoly fegyverkezési korlátozások alatt álló magyar haderő rejtett kiegészítő alakulataiként, illetve hírszerző, kémelhárító és politikai rendészeti szervekként is funkcionáltak, ezért esetükben állami vagy kvázi-állami szervekről, a mostanság divatos kifejezéssel „mélyállam”-nak nevezett jelenségről beszélhetünk. Bár működésükről kevés forrás maradt fenn, e szervezetek története bizonyos dokumentumok alapján legalább részlegesen megismerhető. A jelen adattár célja, hogy a *Mellékkormány, árnyékhadserg, másik állambatalom?* című terjedelmes, had- és politikatörténeti tárgyú monográfia mellékleteként segítse mind a tudományos kutatók, mind az esetleges laikus olvasók a tájékozódását a Horthy-korszak titkos, kvázi-állami radikális jobboldali paramilitáris szervezeteinek, „mélyállam”-ának szövevényes, nehezen feltárható és megérthető, igen bonyolult politikai, katonai és társadalmi összefüggéseket rejtő világában.